

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**İLKÖĞRETİMDE GÖREV YAPAN ÖĞRETMENLERİN
ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINA İLİŞKİN
FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Muhammed Çağrı ADEMOĞLU**

**Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Enstitü Bilim Dalı: SOSYAL HİZMET**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR

NİSAN 2022

BEYAN
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BEYAN BELGESİ

Tez Başlığı: İlköğretimde Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Farkındalık Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın ilk sınav öncesinde 31.12.2021 tarihinde danışmanım tarafından intihal tarama programında taranan 51 sayfalık kısmı için tezimin benzerlik oranı %13'tür. Keza düzeltme sonrasındaki son sınav öncesinde 15.04.2022 tarihinde -ilave edilen İkinci Bölüm'e mahsus olmak üzere- aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak danışmanım tarafından alınmış olan Turnitin intihal tespit programı raporuna göre tezime yeni eklenen İkinci Bölüm'ün benzerlik oranı %5'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç,
2. Alıntılar dâhil,
3. 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

İmza

Adı Soyadı	: Muhammed Çağrı ADEMOĞLU
Öğrenci Numarası	: 187203009
Ana Bilim Dalı	: Sosyal Hizmet
Programı	: Sosyal Hizmet
Türü	: () Proje (X) Yüksek Lisans Tezi () Doktora Tezi

15.04.2022
Danışman
Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR

ÖNSÖZ

Bu çalışma, çocukların okulla ilk tanışma dönemi olan ilköğretim sürecinde görev yapan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarını değerlendirmek ve araştırma sonucunda ortaya çıkan veriler ışığında çözüm önerileri geliştirmek amacı ile gerçekleştirilmiştir.

Teşekkürlerime; bir çocuğun hayatına ailesi sonrasında dokunan ilk kişilerden olan, bizleri yetiştiren, gelecek nesillerde de imzası olacak olan ilköğretimde görev yapan öğretmenler ile başlamak istiyorum. Zorlu salgın şartlarında gerek fiziksel gerek çevrimiçi olarak çalışmama katkı sağlayan kıymetli ilkokul öğretmenlerine teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırma sürecimde; bütün sorularıma ve sorunlarıma hızlıca geri dönüş sağlayarak, içtenlikle yaklaşarak çalışmamın olgunlaşmasına katkı sağlayan kıymetli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR'e,

Akademik hayatımda ve meslek hayatımda gelişmem için kolaylık sağlayan, anlayış gösteren ve motive eden kıymetli Pendik Sosyal Hizmet Merkezi Müdür Yardımcısı Ümit ÖZER'e,

Çalışma arkadaşlığımızın yanı sıra tezimle ilgili teknik konularda desteğini esirgemeyen zaman fark etmeksizin yanımda olan kıymetli arkadaşım Psikolog Meryem DEMİR'e,

Sadece eğitim sürecimde değil; hayatımın her alanında ve her anında maddi manevi desteklerini hissettiğim annem Müllühan ADEMOĞLU'na, babam Cemaledin ADEMOĞLU'na ve kardeşim Şahan ADEMOĞLU'na,

Son olarak akademik hayatımda ve meslek hayatımda fedakârca yanımda olan, stresli anlarımda anlayış gösteren, süreci benim için kolaylaştıran ve motive eden hayat ortağım sevgili eşim Meyrem Şahin ADEMOĞLU'na sonsuz teşekkür ederim.

Muhammed Çağrı ADEMOĞLU

11.04.2022

İÇİNDEKİLER

BEYAN	i
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
GİRİŞ.....	1
Araştırmanın Problemi	2
Araştırmanın Amacı.....	3
Araştırmanın Önemi	3
Araştırmanın Varsayımları	4
Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1. Çocuk İstismarının Tarihçesi	5
1.2. Çocuk İstismarının Tanımı.....	6
1.2.1. Fiziksel İstismar	7
1.2.2. Duygusal İstismar	10
1.2.3. Cinsel İstismar	11
1.2.4. Ekonomik İstismar	15
1.3. Çocuk İstismarına Yönelik Risk Etmenleri	16
1.3.1 Aileye Ait Risk Etmenleri.....	17
1.3.2. Bireylere Yönelik Risk Etmenleri.....	18

1.3.3. Çevre ve Topluma Ait Risk Etmenleri	18
1.4. Çocuk İstismarının Önlenmesi ve Yasal Boyutu	19
1.5. Çocuk İstismarı Sorununda İlkokul Öğretmenleri ve Sosyal Hizmet İlişkisi.....	21
İKİNCİ BÖLÜM: DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINA YÖNELİK POLİTİKA VE UYGULAMALAR	25
2.1. İngiltere	26
2.2. İsveç	30
2.3. Hollanda	33
2.4. Türkiye	36
2.4.1. Çocuk İlk Kabul Merkezi (ÇOKİM).....	37
2.4.2. Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi (ÇEKOM)	38
2.4.3. Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM).....	39
2.4.4. Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM)	40
2.4.5. Üniversite Çocuk Koruma ve Uygulama Merkezleri.....	42
2.5. Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Çalışmalar	43
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM, BULGULAR VE YORUMLAR	45
3.1. Araştırmanın Modeli.....	45
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	45
3.2. Veri Toplama Aracı.....	45
3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi	46
3.4. Bulgular ve Yorumlar	46
SONUÇ VE ÖNERİLER	65
KAYNAKÇA.....	71
EKLER.....	79
ÖZGEÇMİŞ	87

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların cinsiyet, medeni durum ve çocuk varlığı ile ilgili bilgileri	46
Tablo 2. Katılımcıların yaş ve çalışma yılı ile ilgili ortalamaları	47
Tablo 3. Katılımcıların üniversite eğitim süresinde ihmal ve istismar ile ilgili eğitim bilgileri	47
Tablo 4. Katılımcıların çocuk ihmal ile ilgili karşılaşma ve bildirimde bulunma ile ilgili bilgi dağılımları	47
Tablo 5. Katılımcıların çocuk istismarı ve ihmal vakalarının tanımlanması aşamasında mutlaka olması gereken uzmanlara ile ilgili bildirimleri	48
Tablo 6. Katılımcıların çocuk ihmal ve istismarından şüphelenildiğinde başvurulacak yer ile ilgili bilgiler	49
Tablo 7. Katılımcıların çocuk ihmal ve istismar ile ilgili tartışma ve prosedüre yönelik bilgileri	49
Tablo 8. Ölçek sorularına verilen cevapların yüzde oranları	50
Tablo 9. Katılımcıların cinsiyet, medeni durum ve çocuk varlığına göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı ile ilgili Mann-Whitney U testi sonuçları	58
Tablo 10. Katılımcıların üniversite eğitim süresinde ihmal ve istismar ile ilgili eğitim alma durumlarına göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı ile ilgili Mann-Whitney U testi sonuçları	59
Tablo 11. Katılımcıların çocuk ihmal ile karşılaşma ve bildirimde bulunma durumlarına göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı ile ilgili Mann-Whitney U testi sonuçları	59
Tablo 12. Katılımcıların çocuk ihmal ile ilgili bildirimde bulunmama nedenine göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı ile ilgili Kruskal-Wallis H test sonuçları	60
Tablo 13. Katılımcıların çocuk istismarı ve ihmal vakalarının tanımlanması aşamasında mutlaka olması gereken uzman bildirimine göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı ile ilgili Kruskal-Wallis H test sonuçları	60
Tablo 14. Katılımcıların çocuk ihmal ve istismarından şüphelenildiğinde başvurulacak yere göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı ile ilgili Kruskal-Wallis H test sonuçları	60
Tablo 15. Katılımcıların okulda çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili tartışmalara şahit olma durumlarına göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı ile ilgili Mann-Whitney U testi sonuçları	61
Tablo 16. Katılımcıların çalıştığı kurumda çocuk istismarı/ihmaline yönelik talimat / prosedür varlığına göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı ile ilgili Kruskal-Wallis H test sonuçları	61
Tablo 17. Katılımcıların yaş ve melek yılı ile çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı arasındaki korelasyon düzeyleri	62

KISALTMALAR LİSTESİ

ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇEKOM	: Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi
ÇHGM	: Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇİM	: Çocuk İzlem Merkezi
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
ÇODEM	: Çocuk Destek Merkezi
ÇOKİM	: Çocuk İlk Kabul Merkezi
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
NPSS	: National Society for the Prevention of Cruelty to Children (Çocuklara İşkenceyi Önleme Derneği)
SHU	: Sosyal Hizmet Uzmanı
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
vb.:	ve benzeri
vd.:	ve diğerleri

ÖZET

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: İlköğretimde Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Farkındalıklarının Değerlendirilmesi

Tezin Yazarı: Muhammed Çağrı ADEMOĞLU **Danışman:** Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR

Kabul Tarihi: 19.04.2022

Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 87 (tez+ ekler)

Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet

Bilim Dalı: Sosyal Hizmet

Çocuk ihmal ve istismarı; çocuğun sağlıklı gelişimini olumsuz yönde etkileyen fiziksel, cinsel ve psikososyal açıdan tehdit oluşturan her türlü eylemler bütünüdür. Çocuklar bu eylemlerle yaşamın her döneminde karşılaşabilmektedir. Bu eylemlerin tespitinde ve önlenmesinde eğitim sürecinin başlangıcı olan ilköğretim dönemi önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı; çocukların gelişiminde önemli rol ve sorumluluğu olan ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarı sorununa yönelik farkındalıklarını incelemek ve bu bağlamda sorunun çözümüne yönelik öneriler geliştirmektir.

Araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya İstanbul ili Pendik ilçesinde ilköğretimde görev yapan 455 öğretmen katılım sağlamıştır. Veri toplama aracı olarak; katılımcıların tanıtıcı özelliklerini içeren 16 soruluk “tanıtıcı bilgi formu” ile katılımcıların çocuk ihmal ve istismarı sorununa yönelik farkındalıklarını ortaya koymak amacı ile Uysal (1998) tarafından geliştirilen Likert tipi “Çocuk İhmal ve İstismarı Belirti ve Risklerinin Tanılanmasına Yönelik Ölçek Formu” kullanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler SPSS 20 programı ile analiz edilmiştir. Tüm değişkenlerin frekans (f) ve yüzde (%) değerleri hesaplanmıştır. Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyi puanları üzerine demografik değişkenlerin etkileri incelenmiştir. Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyi puanlarının normallik varsayımının sağlanmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle karşılaştırmalarda Kruskal Wallis-H Testi ve Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. Anlamlı fark gözlenen gruplarda farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığının belirlenmesi için yine Mann Whitney U Testi’nden yararlanılmıştır. Sonuçların tamamı tablolar ve yorumları ile birlikte sunulmuştur.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler incelendiğinde(bulgular); katılımcıların %56’sının lisans eğitimi sürecinde, %72,7’sinin mezuniyet sonrası süreçte çocuk ihmali ve istismarı ile ilgili herhangi bir eğitim almadıkları saptanmıştır. Katılımcıların %63,6’sı çalıştıkları kurumlarda çocuk ihmal ve istismarına yönelik herhangi bir talimat veya prosedür varlığından haberdar olmadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %28,5’i çocuk ihmali ve istismarını bildirecekleri yer olarak Okul yönetimini, %26,5’i Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğünü tercih etmiştir. Katılımcıların istismar sorunu tespit etmede kendilerini yeterli görme oranları istismar türlerine göre farklılık göstermektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu fiziksel ve ekonomik istismarın tespitinde diğer istismar türlerine göre kendilerini daha fazla yeterli görmektedirler. Katılımcıların %71,9’u mesleğe başladıkları ilk güne göre çocuk ihmal ve istismarı konusundaki farkındalıklarının arttığını düşünmekle beraber; katılımcıların %90’ının çocuk ihmal ve istismarı konusunda daha fazla bilgiye gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir. Sonuç olarak, Türkiye’de ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi eksikliklerinin bulunduğu ve bu eksikliklerinin farkında oldukları, daha fazla bilgi edinmeye ihtiyaçlarının olduğu saptanmıştır. Bilgi eksikliklerinin giderilmesi ve farkındalığın artırılmasına yönelik sosyal hizmet uzmanları ile koordineli çalışmanın önemi ve sosyal hizmet uzmanlarının okul sistemi içerisinde yer almaları gerekliliği bir kez daha ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk İhmal ve İstismarı, İlköğretim Öğretmenleri, Farkındalık

SUMMARY

Yalova University Institute of Graduate Studies Master Thesis Summary

Thesis Title: Evolation of Primary School Teachers Awareness for Child Neglect and Abuse	
Thesis Author: Muhammed Çağrı ADEMOĞLU	Advisor: Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR
Date of Acceptance: 19.04.2022 Total Number of Pages: vii(pre text) +87(mainbody+appendices)	
Department: Social Work	Field of Study: Social Work
Child abuse and neglect is the set of any actions affecting the child's healthy development negatively and creating a threat sexually and psychosocially.Children may encounter that actions in every period of life. Primary education,the beginning of the educational process, has importance on the determination and prevention of these actions. the purpose of this study is examining the awareness of the teachers at primary school , having a great responsibility and role on child development, intended the problem of child neglect and abuse and developing suggestions on solving the problem in this regard. In the research, general survey model was used.455 teachers, in primary education in district of İstanbul,Pendik, participated in the research. As data collection tool; 16 questions introductory factsheet including descriptive characteristics of the participants was used. And Likert type "Diagnostic Scale of The Risks and Syptoms of Child Abuse and Neglect" which had been improved by Uysal(1998) with the aim of revealing the awareness of the participants on the problem of child abuse and neglect were also used. The data obtained within the scope of the research were analyzed with SPSS 20 programme. The frequency (f) and the percentages (%) of all variants were calculated. The effects of demographical variants on the score of the teachers' level of awareness on child abuse and neglect were examined. It was determined that the score of the teachers' level of awareness on child abuse and neglect didn't provide the assumption of normality. That's why Kruskal Wallis -H Test and Mann Whitney U Test were used in comparisons. To be able to determine the difference from which group arise, it was benefited from Mann Whitney U Test again. All results were presented with their tables and comments. When the data obtained within the scope of the research is examined it is determined that 56% of the participants did not receive any education on child abuse and neglect during their under graduate education. And 72.7% of the participants stated that they had no training on child abuse and neglect in the process of post graduation. 63.6% of the participants stated that they were not aware of the existence of any instructions or procedures regarding child abuse and neglect in the institutions they work. 28.5% of the participants preferred the schools administration is the place to report child abuse and neglect. On the other hand 26.5% of the participants preferred social service center directorate. The rate of the participants seeming to be self sufficient in detecting the problem of abuse the differs according to the types of abuse.The majority of participants consider themselves more competent in detecting physical and economic abuse than other types of abuse. While 71.9% of the participants think that their awareness of child abuse and neglect has increased compared to the first day they started their profession, the 90% of participants stated that they needed more information about this issue. As a result it has been determined that the teachers working in primary education in our country have a lack of knowledge about child abuse and neglect. Also they are found to be aware of this shortcomings and they need to get more information. It has been revealed once again that the importance of working in coordination with social workers in order to eliminate the lack of information and increase awareness. And also it has been revealed that the social workers should be included in the school system.	
Keywords: Child Neglect and Abuse, Primary School Teachers, Awareness	

GİRİŞ

Toplumların sağlıklı bir gelişim göstermesi, geleceklerini oluşturan çocukların sağlıklı gelişimlerine bağlıdır. Bu nedenle çocuk ve sorunları, tarihsel süreç içinde her dönemde ve her toplumda ilgi gösterilen bir alan olmuştur. Eski çağlardan itibaren çocuğu anlama ve sorunlarına çözüm üretme çabası güncelliğini günümüze kadar korumuştur. Tarihsel süreç içerisinde, toplumlarda aile içinde çocuğa atfedilen anlam ve değer değişim göstermiştir. Süreç içerisinde çocuk bazen ekonomik bir araç, bazen çocukluk dönemlerini yaşayamayan yetişkin sorumluluğu almış minyatür bir yetişkin, bazen de aile ve toplum içerisinde bir birey olarak dahi kabul edilmemiştir. Günümüzde çocuk haklarının tanındığı, çocuğun bir birey olarak kabul edildiği, haklarının yasalar ve uluslararası sözleşmelerle güvence altına alındığı bir ortam oluşmuştur. Bu bağlamda belki de geleceğe bırakacağımız en büyük mirasımız ve teminatımız olan çocuklara verilen değer geçmiş dönemlere nazaran kayda değer bir şekilde artmış, yetişkin dünyasından farklı olarak özel bir muamele gösterme çabası oluşmuş ve bu alanda çocuğun yüksek yararı gözetilerek birçok çalışma gerçekleştirilmiştir.

Son dönemlerde artan çocuğa ilişkin araştırmaların hızıyla; çocuğun refahındaki gelişim ve sorunlarına yönelik çözüm mekanizmalarının gelişim hızı aynı paralelde olmamıştır. Ulusal ve uluslararası düzenlemelerle, özellikle Çocuk Hakları Sözleşmesi ile ihtiyaçları karşılama hususunda önemli adımlar atılmıştır. Ancak gerek ulusal gerek uluslararası düzenlemelere rağmen; çocuk sorunlarının güncelliğini koruması, ihtiyaçların tam olarak karşılanamadığı gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu gerçeklikten hareketle düzenlemelerin ve sözleşmenin uygulamaya dönük değerlendirmelerinin yapılması ve teorik boyutun geliştirilmesi çocuk refahına katkı sağlayacaktır.

Gazali, çocuk kalbinin saf bir cevher olduğu metaforunu ortaya koyarak, çocuğun bütün öğretilere açık olduğunu, bu bağlamda iyi bir eğitim alınması durumunda iyi bir insan olunabileceğini belirtmektedir. Burada çocuğun sağlıklı gelişimi ve eğitimi için ebeveynlere ve öğretmenlere eşit sorumluluk düşmektedir. Erzurumlu İbrahim Hakkı, Marifetname adlı eserinde, çocuğun doğum dönemi ile yetişkinlik dönemi arasındaki süreç için önerilerde bulunmuştur. Batı'da Avicenna olarak tanınan, tıp biliminin önde gelen isimlerinden birisi olarak kabul edilen İbn-i Sina da çocuğun sağlıklı gelişimini ve beden ile ruh sağlığının bir bütünlük içinde olması gerektiğini eserlerinde vurgulamıştır. Bilgi-tecrübe ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, aile ve toplum içinde; tecrübe edinimleri en az olan, becerileri yeterince keskinleşmemiş, değer edinimleri bulunduğu ortama göre şekillenmeye başlayan, bakıma ihtiyaç duyan varlık çocuktur. Çocuk bu ihtiyacı ilk olarak ailesinden ya da bulunduğu çevreden karşılar. Aile ve çevresiyle kurduğu ilişkide bilgisi artar, öğrenir, ailenin ve çevrenin sunduğu imkânlar doğrultusunda beceriler edinir ve bulunduğu ortamın değerlerini taşır. Bunların yanında ailenin çocuğa göstereceği ilgi ve alaka da Dünya Sağlık Örgütü'nün(DSÖ) sağlık için yaptığı "bedence, ruhça ve sosyal yönden tam iyilik hali" tanımında yer alan ruhça ve sosyal yönden iyilik halinin gerçekleşmesinin önemli bir birleşenidir (Yavuzer, 2012: 17-19).

Çocuğun bedensel ruhsal ve sosyal yönden sağlıklı gelişimini engelleyen, tehdit eden sorunlar bulunmaktadır. Çocuk işçiliği, şiddet, bağımlılık, yoksulluk, ihmal ve istismar bunlardan bazılarıdır. Çocuk istismarı, çocuğa karşı yapılmış fiziksel, cinsel ve psikososyal her türlü şiddet olarak tanımlanabilir. Çocuk istismarı, dünya üzerinde var olmuş bütün toplumların yüzyıllardır süregelen kanayan bir yarası olmuştur. Geçmişten günümüze sürekli görülmüş ve görülmekle kalmayıp her geçen gün artarak devam etmiş ve kendini yineleyen bir sorun halini almıştır. Özellikle son yıllarda istismar vakalarının ciddi derecede artış göstermesinden dolayı bu sorun üzerinde durulmuş ve sorunla ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Çocuk istismarına yönelik yapılan birçok araştırmayı incelediğimiz zaman neredeyse tamamına yakının sonucunun; istismara uğramış çocukların kişilik gelişimi açısından sorunlarla karşı karşıya kaldığını ve karşılaştıkları sorunların ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerinde dahi hayatlarına etki ettiği görülmektedir.

Çocukların, aile kurumunun devamında yaşam boyu gelişimlerini sürdürdükleri kurum okuldur. Okul çocukların aileleri dışında vakitlerinin çoğunu geçirdiği ortamdır. Aile kurumunda edinilen bilgi ve becerilerin şekillendiği, geliştiği yerdir. Aile ortamında olduğu gibi okul ortamında da çocuğun sağlıklı gelişim gösterebilmesi için ihtiyaçlarının karşılanması, geçmiş dönemden karşılanmamış ihtiyaçları varsa bunların fark edilmesi gerekmektedir. Çocukların aile ortamından sonra vakitlerinin çoğunu okulda geçirmesi, çocuk ihmal ve istismarın tespitinde öğretmenleri işlevsel kılmaktadır.

Çocukların okula başladığı ilköğretim dönemi; çocukların gelişimsel olarak korunmaya muhtaç, gereksinimlerini tam anlamıyla karşılayamadığı dönemlerdir. Bu nedenle ilköğretimde görev yapan öğretmenler; çocukların geçmişten gelen karşılanmamış ya da karşılanamamış gereksinimleri fark etme, ihmal ve istismar vakalarını tanıma, bilme, önleme ve müdahale etme imkanları bulunan meslek elemanlarıdır. Bu bağlamda çocuğun sağlıklı gelişiminin takibi için, okul ortamında çocuklarla doğrudan iletişim ve etkileşim halinde olan ilköğretim öğretmenlerinin çocuk ihmal ve istismarı sorununa yönelik bilgi, beceri, donanım ve farkındalık düzeylerini değerlendirecek çalışmaların yapılması önemli olacaktır.

Araştırmanın Problemi

Bu araştırma, ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi düzeyleri ve farkındalıkları hakkındaki verileri içermektedir. Bu kapsamda çocuk istismarının belirlenmesinde ve önlenmesinde sorumluluğu ve rolü olan öğretmenler çalışmanın odağını oluşturmaktadır.

Çocuk gelişiminde temel kurumlardan birisi de ailedir. Çocuğun aile kurumunun ardından zamanının çoğunu geçirdiği ve gelişimine devam ettiği kurum okuldur. Çocuğun okul sistemiyle tanıştığı ve okul iklimine geçiş yaptığı ilköğretim aşaması, çocuğun sağlıklı gelişiminin devam etmesi ve takibinin yapılması bakımından önem arz etmektedir. Aile ikliminden okul iklimine geçişte; daha önce ailede deneyimlenen çeşitli sorunların, karşılanmamış ihtiyaçların ve olumsuz etkileşim örüntülerinin eğitim yaşantısına yansması kaçınılmazdır.

Çocuk istismarı alanına yönelik literatür; odağına istismar edilenin rehabilitasyonunu, istismarı gerçekleştirenin cezalandırılmasını alarak gelişme göstermiştir. Öte yandan Türkiye özelinde çocuk istismarı sorununun güncelliğini koruduğu ve sorunun çözümüne yönelik atılacak adımlara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bu nedenle, eğitim alanında ve sürecinde, çocuk istismarı sorununun tanınmasında, önlenmesinde ve sorunun çözümüne yönelik çalışmalar yapılmasında öğretmenlerin sorumluluk üstlenmesi önem arz etmektedir.

Çocuk istismarına yönelik bu gelişim, çocuğun çevre sistemleriyle olan etkileşimini odağına dahil ederek "çevresi içinde birey" anlayışından hareketle derinleşmiş, genişlemiştir. Perspektifin genişleme nedeni olarak çocuk istismarı sorunun kompleks yapısı, multidisipliner bakış açısı gerekliliği çıkarımını ortaya koymaktadır.

Çocuğun etkileşim halinde olduğu sistemlerden okul sisteminde görev yapan öğretmenlerin çocuğun sağlıklı gelişimi ve korunmasındaki yeri, rolü, bilgi ve farkındalıklarının anlaşılması gereksinimi bu çalışmanın problemini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, eğitime başlarken önemli bir evre olan ilkokullarda görev yapan öğretmenlerin çocuk istismarına yönelik farkındalıklarını incelemek ve çocuk istismarının önlenmesinde öğretmenlerin rolünü ortaya koyarak çözüm önerileri geliştirmektir. Araştırmanın genel amacı dâhilinde aşağıdaki sorulara da yanıt bulunmaya çalışılmıştır.

- Öğretmenlerin sosyo-demografik özelliklerine göre çocuk istismarı konusundaki farkındalık düzeyleri (yaş, cinsiyet, medeni durum vb.) değişmekte midir?
- Öğretmenlerin meslekteki yıllarına göre çocuk istismarına yönelik farkındalık düzeyleri farklılık göstermekte midir?
- Öğretmenlerin konu ile ilgili eğitim alma göre çocuk istismarına yönelik farkındalıkları değişiklik göstermekte midir?
- Çocuk istismarının önlenmesinde ve sonraki süreçte öğretmenler farklı disiplinlerle iletişim ve çalışma halinde midir?
- Öğretmenler istismar ile karşılaşma durumunda bildirim yapacakları kurumları saptayabilmekte midir?

Araştırmanın Önemi

Çocuk istismarı insanlık tarihi boyunca var olmuş bir sorundur. İstismar yalnızca çocuğu değil çevresini de etkilemektedir. Toplumu ilgilendiren bu soruna yönelik koruyucu önlemler ilk önce ailedeki eğitimle başlar. Ailenin sorun hakkındaki bilgi düzeyinin yeterli olması çocuğun istismar edilme potansiyelinin ortadan kaldırılmasına yardımcı olur. İstismarın önlenmesinde ve tanınmasında ailenin ardından okul kurumu gelmektedir. Çocukların aile kurumundan okul kurumuna geçişi, okul iklimiyle tanışması ilkokul dönemine denk gelmektedir. İlkokul dönemi, çocuğun; ailesiyle, yakın çevresiyle, akranlarıyla yaşadığı deneyimleri yansıttığı bir dönemdir. Bu bağlamda eğitim sürecinde çocuk istismarı ve ihmalinin tanınması ve önlenmesinde çocukla doğrudan etkileşim

halinde olan ilk meslek elemanlarından biri ilkokulda görev yapan öğretmenlerdir. İlkokul öğretmenlerinin çocuk istismarına yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerinin bütüncül bir perspektifle değerlendirileceği bu çalışma literatüre önemli katkılar sunacaktır.

Araştırmada elde edilecek verilerin literatüre yeni bir bakış açısı kazandıracağı ve uygulayıcılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Öte yandan, çocuk istismarı sorununun çözümünde ortaya konulacak öneriler, eğitim programlarının yeniden gözden geçirilerek bu alandaki politikaların geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.

Araştırmanın Varsayımları

- Araştırmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişkinin araştırılmak istenilen alanı yansıttığı varsayılmıştır.
- Araştırmada kullanılan veri araçlarının çalışmanın amacına uygun; ölçülmek istenilen verileri ölçebilir olduğu varsayılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma İstanbul ili Pendik ilçesinde bulunan İlköğretim okullarında görev yapan öğretmen görüşleri ile sınırlıdır. Çalışmanın belirli bir zaman diliminde tamamlanma zorunluluğu, araştırmacının mali gücü çalışmanın sınırlılıklarını ifade eden temel etkenlerdir. Araştırmanın veri toplama sürecinde öğretmenlerin okulda bulunduğu saatler içinde yapılma zorunluluğu, öğretmenlerin ders verme süreçlerini aksatmayacak şekilde görüşülmesi veri toplama süreci açısından zaman sınırlılığı doğurmuştur.

Araştırmanın Covid-19 salgını döneminde yürütülmesi, okulların belirli dönemlerde kapalı olması, katılımcı olan öğretmenlerin hastalığa yakalanması, uzaktan çalışma döneminde mail yolu ile katılımcılara erişim güçlüğü araştırma verilerinin sınırlılığını ifade etmektedir. Veri toplama sürecinde katılımcı olan öğretmenlere veri toplama araçları verilmiş, ertesi gün getirilmesi talep edilmiştir. Ancak verilen formların eksik yanıtlardan oluştuğu, doldurulmayan formlar olduğu görülmüştür. Bu formlar; veri doğruluğu ve verilerin güvenilirliği açısından sakıncalı görülüp analiz sürecine dahil edilmemişlerdir.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Çocuk İstismarının Tarihçesi

Tarihte her toplum, çocuk kavramını tanımlamada, çocukluğu anlamada ve çocuğa bakışta; kültürel ve sosyo-ekonomik düzeylerine göre farklılıklar göstermiştir. Tarih boyunca toplumların yapılarına göre değişen bu farklılıklar günümüzde '18 yaş altındaki herkes çocuktur' çatısı altında birleşmiş görünmektedir.

Çocuk ihmal ve istismarı tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. İlk çağlardan beri varlığını sürdüren sorun; gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun her toplumda farklı şekillerde kendini göstermiştir. Eski çağlarda; kendisine kötü davranılan, fiziksel yetersizliğinden faydalanılan, en temel haklardan yaşam hakkı dahi değersizleştirilen çocuklara Hristiyanlık inancı etkisi ile tanrı korkusundan dolayı geçmiş dönemlere göre olumlu davranışlar sergilenmiştir (Yörüköğlu, 2000: 20). İslam uygarlığında ve kaynaklarında çocuk, gelişim dönemleri üzerinden ele alınır. Çocuk doğumdan ergenlik dönemine kadar sorumlu tutulmamaktadır. Çocukluğun yetişkinlikten biyolojik yönden ayrıldığını ortaya koyarak, ergenlik dönemine kadar birçok evreden geçilerek geldiği, ergenlikle beraber çocukluktan çıkılacağı vurgulanır. Yetişkinlik için belli bir gelişim ve hazırlığın olması gerektiği ifade edilir. Çocuğun yetişkinliğe erişebilmesinde ailelerin varlığını ve sorumluluğunu ortaya koyan ayet ve hadisler vardır (Tan, 1993: 7-10). Bu bağlamda; çocuğa bakışta ve çocukluğu anlamada inancın önemli bir faktör olduğu görülmektedir.

Orta çağda çocuğa doğumu itibariyle olumsuz bir anlam atfedilmiştir. Dönemin olumsuz şartları doğrultusunda salgın hastalıkların; doğum sonrası savunmasız yapıdaki çocuklar üzerindeki etkileri ve bu etkilerin ölümle sonuçlanma oranına yansımaları, ailelerin çocuklarına bağlanmaları üzerinde etkili olduğu öne sürülmüştür. Aynı dönemlerde çocuklara vasiyetnamelerde yer verilmemesi; çocuklara karşı bakış açısını ortaya koymuş, çocukluğun varoluşu sağlam bir zemine oturtulamamıştır. Orta çağda çocuklar ile yetişkinler işledikleri suçlara göre ayrılmamış, cezalar aynı ölçüde bir tutulmuştur (Postman, 24-25: 1995). Bu durum çocuğun örselenmesine neden olarak çocuğun yüksek yararı ilkesi ile çelişmekte; sosyal adalet ve çocuk haklarına da aykırı bir uygulamadır. Bununla birlikte çocuğu rehabilite etmek yerine cezalandırmayı ön plana koyarak ruhsal, bedensel ve sosyal gelişimi olumsuz yönde etkileyen bir uygulamanın varlığından söz etmek mümkündür.

Günümüzde gelişmiş dünya ülkeleri olarak gösterilen ülkelerin çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili mazileri oldukça tartışmalıdır. Tarih boyunca çocuk ihmal ve istismarı sorunu, karşılaşılan bir olgu olmasına rağmen; batı merkezli ülkelerde ve oluşturdukları düzende çocuğun ihmal ve istismara olan açıklığı artmıştır. On altıncı yüzyılda Amerika'da çocukların alınıp satılan bir meta haline getirilmesi, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılda sanayileşme ile birlikte çocukların ağır şartlarda çalıştırılması ihmal ve istismar sorununa ivme kazandırmıştır (Avşar ve Ögütöğulları, 2012: 12-13).

“Tarihin başlangıcından itibaren çeşitli kaynaklarda rastlanmasına rağmen ilk kez 1700’lü yıllarda bir avukatın, hapse giren suçluların kaçının çocuklara karşı işlenmiş suçlar nedeniyle ceza aldıklarını merak etmesi sonucu dikkati çekmiş ve çalışmasının sonucunda elde ettiği

bulgular, çocuk istismarı kavramının ortaya atılmasına neden olmuştur.” (Acehan, Bilen, Ay, Gülen, Avcı ve Ferhat, 2013: 593).

Çocuğun değer, çocukluğun zemin bulamadığı bir çağdan, kurumlar aracılığıyla korumanın sağlandığı ve çocukluğun bir yaşam evresi olarak görüldüğü anlayışa geçiş dört asrı bulmuştur. 16. ve 17. yüzyılda üretim biçiminin değişmesinin ekonomide yarattığı etki, bu etkinin aile ve toplum yapısında değişimlere neden olması, çekirdek aile fikrinin önem kazanması, çocuğun ayrı bir birey olarak algılanmasında önemli yer tutmaktadır (Cirit, 2015: 5-6).

Çocuk istismarı konusunda tüm bu tarihe bakıldığında; bu sorunun geçmişten günümüze her geçen gün artarak ve kendini yenileyerek, güncelliğini koruduğu görülmüştür. İnsanlığın ilk zamanlarından bu yana dünya üzerindeki çoğu toplumda çocuklar yetersiz bireyler olarak görülmüş ve bu çocuklar kimi zaman ekonomik kimi zaman duygusal kimi zamansa fiziksel olarak ihmale uğramıştır. Bazı toplumlarda ise çocuk seks işçileri olduğu, çocukların cinsel obje olarak kullanıldığı bilinmektedir. Zamanla artan din olgusu çocukların istismar ve ihmal edilmesinin önlenmesinde bir nebze koruyucu olmuştur. Daha sonrasında kurulan kurumlar çocuk istismarını tamamen önlemeye yönelik çalışmalar başlatmıştır. Bu kurumlar günümüzde çalışmalarını sürdürmekte ve her geçen gün sayısını, gönüllülerini arttırmaktadır.

1.2. Çocuk İstismarının Tanımı

Dünyada ve Türkiye’de varlığını sürdüren çocuk ihmal ve istismarı; çocuk, aile ve toplum üzerinde derin yaralar açan bir sorundur. Çocuğa bakışta toplumlara göre görülen farklılıklar, çocuk ihmal ve istismarının tanımlanmasında da görülmektedir. Kültürel normlar, çocuk ihmal ve istismarının tanımlanmasında ve kabulünde oluşan farklılıkların temel nedenidir. Farklı gelişim dönemlerinden geçen, farklı değerlere sahip olan toplumların birinde istismar ya da ihmal olarak değerlendirilen bir davranış, diğerinde istismar veya ihmal olarak kabul edilmeyebilmektedir. Bu farklı anlayış ve algılayışların bilimsel bir temelde sorunun net bir şekilde tanımlanması hususunda Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ve Çocuk Hakları Sözleşmesi’yle ulusların katılımcı olduğu uluslararası alanda kabul gören düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Şahin, 2006: 5).

Dünya Sağlık Örgütü 1985 yılında yaptığı tanımlamada; çocuğun sağlığına, fiziksel, psikolojik, sosyal gelişimine zarar veren, birey veya toplum tarafından farkında olarak veya farkında olmadan gerçekleştirilen davranışları çocuk istismarı olarak tanımlamaktadır. Çocukların, ebeveynlerinin ya da başkalarının bakımında iken her türlü şiddetten korunmaları gerekmektedir, bu bağlamda Türkiye’ nin de içinde yer aldığı Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde de buna ilişkin hükümler yer almaktadır (Yenibaş ve Şirin, 2007: 2-3).

“Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 1. maddesinde “Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.” tanımı, 2.maddesinde “ Taraf devletler, bu Sözleşme’ de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir

ayrım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.” ve “Taraflar devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayrıma veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar” tanımları yer almaktadır.” (UNİCEF, 2004).

Polat ise çocuk istismarını, “0-18 yaş grubundaki çocuğun kendisine bakmakla yükümlü kişi ve kişiler tarafından zarar verici olan, kaza dışı ve önlenemez bir davranışa maruz kalması” olarak ifade eder. Sağlıklı gelişimi olumsuz etkileyen ve zarar veren davranışlar, başta çocuğun kendisi olmak üzere ailesi, bulunduğu çevre sistemler ve toplum üzerinde derin hasarlar meydana getirmektedir. Ancak kuşkusuz hasarın en büyüğü çocuğun kendi hayatı üzerinde görülmektedir. İhmal ve istismarın kimlik(benlik) oluşumuna verdiği hasar, sadece çocukluk dönemi üzerinde değil; yaşamın ilerleyen gelişim evrelerinde de kendini göstermektedir. Çocukluk döneminde karşılanamamış ihtiyaçlardan ya da gelişimine olumsuz etki eden davranışlardan dolayı yetişkinlik dönemi sorunlarında da bu durum kendini göstermektedir. Yaşam boyu sağlıklı bir gelişim için çocukluk dönemi başta olmak üzere ihtiyaçlar karşılanarak her dönemin sağlıklı bir şekilde tamamlanıp diğer evreye geçilmesi gerekmektedir (Polat, 1998: 5).

Bakım, korunma, eğitim ihtiyaçlarından dolayı kendi hayatı üzerinde henüz tam anlamıyla denetim sahibi olamayan çocuklar, çevrelerindeki sistemlerde yer alan eşitsizliklerden etkilenen ve bu eşitsizliklerden doğan ihmal ve istismara karşı hassas konumda olan grupların başında gelmektedir. Çocuk haklarında ve yaşam kalitesindeki gelişmelere rağmen çocuk ihmal ve istismarı tam olarak önlenemeyen bir sorun olagelmıştır. Çocuk, tüm canlılar içerisinde korunmaya, bakıma, sevgi ve şefkate en uzun süre ihtiyacı olan varlıktır. Çocuğun korunma ve bakımı dışında kendini aile içerisinde bir birey olarak kabul edilme, fikir ve düşüncelerine saygı duyulma gibi ihtiyaçları da vardır. Çocuk eski devirlerden günümüze değin ilgilenilen bir varlık olarak görülmüştür. Ancak toplumun sosyal, kültürel gelişmesine, toplumdaki egemenlik şartlarına bağlı olarak çocuğa olan ilginin kapsamı, biçimi ve önemi tarihsel süreç içerisinde değişiklik göstermiştir. Çocuk ihmal ve istismarının tanınmasında, çocukların zamanının önemli bir kısmını geçirdiği okul ortamları önem arz etmektedir. Okullarda öğretmenler, çocuk davranışlarını gözleme, değerlendirme, gelişim süreçlerini takip etme, davranış ve duygudurumlarındaki değişimleri fark etme imkânına sahiptirler. Bu bağlamda öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi düzeyleri ve farkındalıkları; ihmal ve istismarı önlemede ve ortaya çıkarmada önemli rol oynamakla beraber müdahalenin niteliğini de belirlemektedir.

1.2.1. Fiziksel İstismar

Çocuğun anne, baba, yakın çevresi veya kendisine bakmakla yükümlü kişi(ler) tarafından gelişimine ve beden bütünlüğüne zarar verecek şekilde fiziksel hasara uğratılması, yaralanması ve bu riskleri taşımasıdır. Bu hasar, herhangi bir araçla veya direkt elle gerçekleştirilebileceği gibi yakılarak, ısırılarak, sıcak suyla yıkayarak, tekmeleyerek, zehirleyerek vb. şekilde de gerçekleştirilebilir (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009: 51). Çocuğun fiziksel görüntüsü üzerinde görünür belirtilere sebep olması nedeniyle tespiti en rahat anlaşılabilecek olan istismar türü fiziksel istismardır.

Fiziksel istismar, tespiti her ne kadar kolay olsa da yaygınlığının belirlenmesi açısından belirsizlikler taşımaktadır. Bunun nedeni ise çocuğun genellikle yakın çevresi ve(veya) ailesi tarafından istismara uğramış olmasıdır. Aileler çocuklarına uyguladıkları şiddeti saklamak için olayı kaza diyerek anlatmaktadır veya hastaneye intikal edecek şiddette bir istismar meydana gelmemişse fiziksel istismar gizli kalmaktadır.

Çocuğun genel yaşamı içinde oluşabilecek kazalarla fiziksel istismarı birbirinden ayırabilmek gerekir. Çocuktaki her yaralanma fiziksel istismar sonucu oluşmayabilir. İstismar ve kazara yaralanmalar benzerlik gösterse de aradaki farkları bilmek gerekir. Kaza sonucu oluşmuş yaralar ve bezeler genelde vücudun kemikli kısımlarında (kol ve bacakta) meydana gelirken; istismar sonucu oluşan yaralanmalar vücudun yumuşak dokularında (karın, kalça) meydana gelir. Yaralanma durumlarının sık aralıklarla gerçekleşme ihtimali düşüktür, bu yüzden böyle durumlarda istismar şüphesi akıllara gelmelidir. Yaralanmalar bir alet (kablo, odun, sopa vb.) ile meydana gelmişse oldukça acı verici olabilir ve bu durumlar da istismar şüphesini desteklemektedir. Bunlara ek olarak çocuk-aile, çocuk-bakıcı veya aile-bakıcı arasında kaza anını anlatmada çelişkili ifadeler olması kazadan çok fiziksel istismar konusunda kuşku duyulması gerektiğini gösterir (Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Öğretmenler ve Aileler için Eğitim Klavuzu, 2008: 6-7).

Fiziksel istismar, bedene yönelik gerçekleştirilmiş olsa da etkileri sadece fiziksel olmaz. Fiziksel istismara uğrayan çocuk bu durumdan psikolojik, sosyal ve duygusal olarak da etkilenir. Bu çok boyutlu etkilenme diğer istismar türleri için de geçerlidir. Hiçbir istismar türü tek başına ele alınamaz ve etkileri tek boyutta değerlendirilemez. Fiziksel istismara uğrayan çocuklarda bedensel bütünlük duygusunda zedelenme, düşük benlik saygısı, ürkek, temkinli, güvensiz davranma, sosyal hayata katılımı azalma, yakın temastan çekinme, şiddetin normalleşmesi ve uzun vadede şiddete eğilim gösterme gibi davranışların görülmesi söz konusudur.

Türkiye’ de yapılan bazı çalışmalar, çocukların yaşamlarının bir döneminde fiziksel istismara maruz kaldığını göstermektedir. Türkiye’nin 16 şehrinde 4-12 yaş aralığında, 50.473 çocukla gerçekleştirilen 1991 tarihli bir araştırma, çocukların fiziksel istismara uğramasında cinsiyetlerinin belirleyici olmadığını, yaşa bakıldığında ise 7 yaş grubu çocukların %67 ile ilk sırada yer aldığı, 12 yaş grubu çocukların ise %48,7 ile fiziksel istismara uğramada son sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Yine aynı araştırma çocuklara fiziksel ceza veren annelerde yaşın önemli bir değişken olduğunu, genç annelerin (21-30) çocuklarına daha fazla (%70,3) fiziksel şiddet uyguladığını ortaya koymuştur. Eğitim düzeyi düşük annelerin çocuklarını fiziksel olarak cezalandırmada eğitim düzeyi yüksek annelere oranla daha etkin oldukları araştırmanın ortaya koyduğu bir diğer önemli bulgusudur (Bilir, Arı, Dönmez, Atik ve San, 1991: 4-7). Literatürde yer alan çalışmalardan elde edilen bulgular neticesinde; çocuk ihmal ve istismarının 7-12 yaş grubunda yoğunlaşması; ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi düzeylerinin ve farkındalıklarının önemini ortaya koymaktadır.

Aral’ın 1997 yılında ortaya koyduğu bir başka çalışmada ise çocukların %65,72’sinin ebeveynlerinden biri tarafından fiziksel istismara maruz kaldığı bildirilmektedir. Buna ek

olarak Aile Araştırma Kurumunun yaptığı araştırma neticesinde Türkiye'nin altı coğrafi bölgesinden, toplam on sekiz ilinde çocuklarına şiddet uyguladıklarını söyleyen anne-baba oranı %43 olarak belirlenmiştir. Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Raporunda ise Türkiye'de yaşayan 7-18 yaşları arasındaki çocukların %56'sının fiziksel istismara tanık olduğu; %45'inin ise fiziksel istismara maruz kaldığı belirtilmiştir. Yapılan çalışmalar çocukların her dönem fiziksel istismara uğradıklarını ortaya koymakta fakat çeşitli nedenlerden ötürü Türkiye'de fiziksel istismara maruz kalmış çocuk sayısının tespit edilenden daha fazla olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayımın dayandığı düşünce ise Türkiye'de ailelerin çocuklara uyguladığı şiddeti, onları terbiye etme, eğitme ve söz dinletme aracı olarak kullanmalarındır. Bu düşünce doğrultusunda da çocuğa uygulanan şiddet ebeveynler tarafından istismar olarak değerlendirilmemekte ve yetkililere bildirilmemektedir (Beter, 2010: 89-90).

Fiziksel istismar, beden üzerinde gerçekleşen yaralanma ya da morluklardan dolayı tespiti kolay görünse de yaygınlığının tespiti hususunda belirsizliğini günümüzde de korumaktadır. İstismarın genelde çocuğa bakım veren kişi veya kişiler tarafından gerçekleştirilmesi bu istismarın gizli kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle özellikle konuyla ilgili meslek elemanlarının dikkat etmesi gereken noktalar bulunmaktadır. Fiziksel istismarın tanınması bu noktada önem arz etmektedir. İlk aşamada olayın öyküsü eksizsiz bir şekilde alınmalı ve çocuğun yaşıyla uyumsuz olabilecek yaralanmalara şüphe ile yaklaşılmalıdır. Çocuğun gelişimsel özellikleri ve yaralanma şekli arasındaki çelişkili ifadelerle dikkat edilmelidir (Ayvaz ve Aksoy, 2004: 28).

Fiziksel istismar, çoğunlukla ufak ve basit yaralanmalar şeklinde başlayıp zaman içerisinde şiddetin dozunda artış göstererek çocukta tehlikeli yaralanma ve hatta ölümlere neden olur. Bu nedenle fiziksel istismarı belirlemek çocuklarda daha ciddi yaralanmaları ve bunların ardından gerçekleşebilecek ölümleri engelleyebileceği gibi, çocukta oluşabilecek büyüme-gelişme geriliği ve ruh sağlığında kalıcı olabilecek hasarların önüne geçilmesine de yardımcı olacaktır (UNICEF, 2011).

Fiziksel istismarda diğer istismar türlerinde de yer alabilecek pek çok risk faktörü bulunmaktadır. Ailesi tarafından fiziksel istismara uğrayan çocuklarda, ebeveynlerin de geçmişlerinde fiziksel istismar hikâyesi olması olasıdır. Anne-baba yaşının küçük olması, ailede fiziksel-psikolojik sorunları olan bireylerin olması, madde-alkol ya da ilaç bağımlısı olunması, ekonomik sıkıntılar içinde olma, eşlerden birisinin kaybı, boşanma ve ailede çok çocuk olması bu risklerden bir kaçıdır. Bunlara ek olarak çocuğun istenmeyen gebelik sonrası dünyaya gelmiş olması, engelli olması, sürekli bakıma ihtiyaç duyacak bir rahatsızlığının olması da çocuğa ait bazı risk etmenleridir (Tıraşçı ve Gören, 2007: 70-71).

Çocuğun fiziksel istismarı her ne kadar vücudu üzerinde meydana gelen kaza dışı yaralanmalar olarak tanımlansa da etkileri ve sonuçları nedeniyle tek boyutta değerlendirilmesi zor olan istismar türüdür. Toplumun çocuk üzerinde uygulanan şiddete bakış açısı, ebeveynlik algısı gibi konular çocuğu değersizleştirmekle birlikte, onu bir eşya ya da nesne gibi görerek fiziksel istismara daha açık hale getirmektedir.

1.2.2. Duygusal İstismar

İnsan gelişimi farklı evrelerden oluşan ve bu evrelerin her bireyde farklılık gösterdiği, genellikle kabul görmüş belirli yaş aralıklarını kapsayan aşamalardan oluşur. Yaşamın bu kabul görmüş evrelerinin her birinin kendine has ve yine gözlemlenerek kabul görmüş belirli ortak davranışları bulunmaktadır. Bu evrelerin en önemli olanlarından birisi de çocukluk dönemidir. Çocukların bu dönemde kendilerini rahat bir biçimde ifade edebilmesi, duygularını ve sevgilerini uygun bir biçimde sergilemeleri gerekmektedir. Duygusal istismara maruz kalan çocuklar sağlıklı bir gelişim göstermeleri için genel olarak bu dönemin kabul görmüş davranışlarını tam anlamıyla ifade edemezler. Dolayısıyla fiziksel, zihinsel ve psikososyal gelişim yönünden sıkıntı yaşarlar.

Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın hayatlarında derin yaralar oluşturan ve uzunca bir süre etkisini devam ettiren duygusal istismarın tanımı şu şekilde yapılabilir; çocuğun duygu ve düşüncelerini hiçe sayarak onun davranışları karşısında onu örseleyici davranışlar sergilemek, çocuğun sevgi ve ilgi ihtiyacını karşılayamamak, azarlamak, alay etmek, tehdit gibi söz ile yapılan istismar türüdür. Genellikle anne, baba veya çocuğun bakımından sorumlu kişi tarafından yapılırken, bazen de çocuğun akranları, arkadaşları tarafından da duygusal istismara uğradığı görülebilir.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) duygusal istismarın tanımlamasını geniş ve ayrıntılı bir biçimde ele almıştır. Bu tanıma göre duygusal istismar; çocuğun fiziksel, zihinsel ve psikososyal yönden gelişimi için uygun ortamın sağlanamaması, çocuğun gelişimi açısından onu örseleyici ve ona zarar verici davranışlara maruz kalması ve bunun sonucunda çocuğun içinde yer aldığı toplumla karşılıklı uyumu olan, potansiyelleri ile birbirini tamamlayan, sistemli, duygusal ve sosyal becerileri kazanamamasıdır. Duygusal istismar diğer istismar türlerine göre daha çok görülür. Ebeveynleri ya da bir başkası tarafından yapılan olumsuz davranışların çocuğa zarar verdiği hissedilmeyen istismar türüdür. Çocuğun küçük yaşlardan itibaren sürekli aşağılandığı, korkutulduğu, tehdit edildiği durumlarda duygusal ve zihinsel yönden gelişimine olumsuz yönden etki eder (Uncu, 2013: 22-23).

Çocuk üzerinde denetim sahibi olan, çocuk ile yakın ilişkisi bulunan kişilerce çocuğa karşı bazı davranışları yaparak ya da yapmayarak ona zarar vermek olarak da tanımlanabilir. Bu davranışlar, çocuğun bedensel, ruhsal ve sosyal gelişiminde olumsuz etkiye neden oluyor ise bunlar duygusal istismara yol açan davranışlar olarak kabul edilmektedir. Duygusal istismar diğer tüm istismar türlerini de şemsiye gibi altında barındıran bir istismar türüdür. Örnek verilecek olursa; fiziksel, cinsel veya ekonomik istismar mağduru bir çocuk aynı zamanda duygusal istismara da maruz kalmaktadır. Duygusal istismar türünün insan gelişiminde oluşturduğu hasarlar diğer istismar türleri gibi kalıcı etkiler bırakmaktadır (Kars, 1994: 24-25).

Her çocuğun kendine özel bir dünyası vardır ve çocuklar bu dünyalarında kişisel gelişimlerini tamamlarken bazen bazı engelleri aşamayabilir ya da bazı durumlarda anne ve babasının veya kendisine bakmakta olan ebeveynlerinin yardımına ihtiyaç duyarlar. Çocuklar bu durumlarda kendilerinin bakımından sorumlu kişilerden gerekli desteği göremezler, onlar tarafından reddedilir, yalnız bırakılır veya aşağılanırsa bu durum

onların kişiliklerine ciddi derecede zarar verebilir. Aynı şekilde ebeveynlerin çocuklarına kötü örnek olmaları, çocuklarına sürekli gözdağı vermeleri, korkutarak yıldırmaları ve ona başaramayacağı işler yüklemeleri onların duygusal istismara maruz kalmalarına neden olur.

Ebeveynleri tarafından çocuklara karşı bilerek veya bilmeyerek gösterilen bu davranışlar, onlarda **örselenmişlik** duygusuna yol açarken onların psikososyal açıdan zarar görmelerine ve kişilik sorunları yaşamasına neden olur ve onlarda bazı olumsuz durumların görülmesine neden olur. Veltkamp ve Miller, duygusal istismara uğrayan çocuklarda aşırı benimseyici davranış, tırnak yeme, saç kesme gibi alışkanlık haline gelmiş bazı davranış bozuklukları, uyku bozuklukları vb. normalin dışında seyreden durumlara sıkça rastlanıldığını belirtmiştir (Öztürk, 2009: 89-97).

1.2.3. Cinsel İstismar

Tarihsel süreç içinde incelendiğinde ve yapılan araştırmalar ışığında görülmektedir ki cinsel istismar vakaları, dikkatleri yeterince üzerine çekememiş, toplumlarda dokunulması ve bahsedilmesi tabu haline gelmiştir. Fakat son yıllarda cinsel istismardaki artış artık göz ardı edilemeyecek seviyeye gelmiş ve önlem alınması gereken bir durum olmuştur (Saribaş, 2013: 27-28).

Cinsel istismarın farklı toplumlarda, kültürlerde ve zamanlarda farklı algılanışı birçok tanımı ortaya çıkarmıştır. Böyle farklı tanımların oluşu, yasal uygulamalardaki sorunların varlığı, konu hakkındaki araştırmalardan farklı bulguların elde edilmesi şeklinde açıklanabilir. Bunlarla birlikte hangi davranış ve durumların cinsel istismar olarak kabul edildiği bu alanda çalışmalar yapan insanların ortak bir karara varamadıkları bir durumdur. Çocuk cinsel istismarı en genel anlamda, “bir çocukla ondan yaşça daha büyük bir kimse arasında geçen cinsel içerikli temas ve etkileşimler olarak tanımlanabilir” (Tuna, 2010: 48-49).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ, 2006), cinsel istismar tanımını şu şekilde ortaya koymaktadır. “Çocuğun tam olarak anlayamadığı, rızasının mümkün olmayacağı, gelişimsel açıdan hazır olmadığı, yasalara aykırı veya yaşadığı toplum tarafından tabu olarak görülen cinsel bir eylem içine sokulmasıdır”.

Cinsel istismarın bu kadar fazla tanımının olmasından doğacak tutarsızlığı ve karışıklığı önlemek için Amerika Ulusal Çocuk İstismarı ve İhmali Merkezi’nin 1991’de ortaya koyduğu tanım benimsenmiştir. Buna göre, çocuk ile yetişkin arasındaki kurulan bağlantı, o yetişkin ve başka birisinin cinsel simülasyonu için kullanılmışsa cinsel istismar olarak kabul edilir. Cinsel istismar sadece yetişkinler tarafından değil; eğer belirgin bir güç ve yaş farkı söz konusuysa başka bir çocuk tarafından da gerçekleştirilebilir (Kara, 2010: 25-30).

Hangi davranışın cinsel istismar olduğu konusu da tartışılan konular arasındadır. Çocuğu okşamak, cinsel bölgelerine dokunmak ya da çocuğa cinsel bölgelerini dokundurmak, okşatmak, çocuğu dudağından öpmek, dilini ağzını sokmak gibi davranışlar cinsel taciz olarak kabul edilmektedir. “Çocuğa mastürbasyon yaptırmak, oral ya da genital ilişki kurmak, anal ya da genital bölgelerine penis, parmak ya da nesne sokmak” ise tacizin uç

boyutları olarak görülmektedir. Bunların dışında Faller, cinsel istismarı 7 başlık altında incelemiştir. Bu 7 başlıktan birkaçı da kendi içerisinde başlıklara ayrılmaktadır. Örneğin fiziksel temas barındırmayan cinsel istismar türleri kendi içinde seksi konuşma, teşhircilik ve voyerizme (röntgencilik); seksüel penetrasyon dijital penetrasyona, objelerle penetrasyona, genital ilişkiye ve anal ilişkiye; cinsel sömürü çocuk pornografisine ve çocuk fuhşuna ayrılmaktadır. Diğer başlıklar ise “cinsel temas, oral-genital seks, interfemoral ilişki ve farklı istismar türlerini de kapsayan cinsel istismar” olarak sıralanmaktadır (Polat, 1997:95-98).

Çocuklar cinsel istismara genelde erken yaşlarda maruz kalmaktadır. Özellikle 4-9 yaş grubu çocuklar cinsel istismar açısından büyük risk oluşturmaktadır. Ama bazı kaynaklarda bu yaş ortalama 8-11 olarak belirtilmiştir. “Bir başka araştırmada cinsel istismara maruz kalan çocukların yaşa göre dağılımları %30 2-5, %40 6-10 ve %30 11-17 yaş grupları olarak tespit edilmiştir. Bir başka deyişle olguların %70’ini küçük yaş grubu oluşturmaktadır” (Kara, 2010: 25-30).

Bu veriler elde edilen az sayıdaki bilgilerden oluşmaktadır. Cinsel istismar bilinenden fazlasıyla gerçekleşmesine rağmen gerekli yerlere bildirme oranları çok az olduğu için asıl sayılara ulaşmak mümkün değildir. Bunların yanında son zamanlarda toplumun çocuk cinsel istismarı konusundaki farkındalığı oldukça artmıştır. Ortaya çıkmış ve medya tarafından insanlara duyurulmuş birçok vaka bulunmaktadır. Bu gelişmeler çocukların cinsel istismar karşısında kendilerini ifade etme ve çekinmeden durumu başkalarına anlatabilmelerine yardımcı olmuştur. Bunlara rağmen cinsel istismarın gerçekleştiğinin düşünüldüğü oranda belirlenemediği bilinmektedir. Bazı durumlarda çocuk taciz durumlarında uyarılabilmekte, yaşadığı şeyden haz alabilmekte ve bunu kötü bir durum olarak algılamayıp bildirmeyebilmektedir (Bulut, 2007: 140-156).

İstismar açısından risk altında olan çocuklar daha çok ailesi tarafından ihmal edilen veya duygusal istismara maruz kalmış çocuklardır. Aileler kendi içlerinde ve dışarıya karşı izole olmuş ekonomik sorunlar yaşayan psikolojik-psikiyatrik bozukluklara sahip ve kalabalık ailelerdir. Bu tarz aile yapılarında yetişen, saldırgan ve yalnız çocuklar cinsel istismarla diğer çocuklara oranla daha fazla karşı karşıya kalmaktadır. Yine de cinsel istismar açısından risk altında olan çocuklar sadece sosyo-ekonomik düzeylere bakılarak belirlenemez. Cinsel istismar tüm sosyo-ekonomik düzeylerde görülmekte ve çocuklar cinsel istismara maruz kalabilmektedir. Bunların yanında coğrafi kökenlere bağlı olarak da değişim görülmektedir. Örneğin Asyalılar gibi kolektivist kültürlerde, bir grubun ihtiyaçları bireyinkinden daha önemli görülmektedir. Bu yapıya sahip toplumlarda ailenin korunması ve bireyin önemsizliği, bireyin daha fazla kötüye kullanımına ve cinsel istismara açık hale gelmesine neden olmaktadır (Stoltenborgh, IJzendoorn, Euser & Bakermans-Kranenburg, 2011: 80-101).

Cinsel istismara uğrayan çocuklar arasında cinsiyet farkı göze çarpmaktadır. Kız çocuklarının erkek çocuklara oranla daha fazla cinsel istismara maruz kaldıkları ve istismarcının ise daha çok erkek olduğu görülmektedir. Erkek çocuklara yapılan istismarın %20’sinden fazlası kadınlar tarafından yapılmaktadır. Kadınların, genelde erkek istismarcının yanında bulundukları ve bazen de çocukla temasa geçmediği tespit

edilmiştir. Erkek çocukların kız çocuklara oranla bu durumu dışı vurmaları ise az görülen bir durumdur. Bunun sebebi ise erkek çocukların eşcinsellik korkusu yaşamaları, cinsel kimlik karmaşası içinde olmaları, kız çocuklarına oranla daha fazla utanç duymaları ve tepkilerini daha derin yaşamaları olarak gösterilebilir. Cinsel istismarda bulunan erkeklerin geçmişte cinsel istismara maruz kalma oranları da fazladır. Cinsel istismar, çocuk istismarı türleri içinde keşfedilmesi en zor olan istismar türüdür. Bunun nedeni çocuğun yaşadığı şeyin istismar olduğunu anlayıp paylaşamaması, istismarcı tarafından tehdit edilip korkutulması veya istismarcıyı korumak istemesi, kendini suçlu hissetmesi ve yaşadığı şeyi anlattığında ebeveynleri ve çevresinden alacağı tepkilerden korkmasıdır. Cinsel istismarın tespitinin zor olmasının yanında bazı belirtiler cinsel istismarın göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu göstergeler aşağıda belirtilmiştir (Cirit, 2015: 11-14).

Tablo 1. Cinsel İstismar Göstergeleri

CİNSEL İSTİSMAR GÖSTERGELERİ	FİZİKSEL GÖSTERGELER	- Yürüme ve oturmada zorluk çekme - Yırtılmış, lekeli veya kanlı iç çamaşırları - Genital bölgede acı, şişkinlik, kızarıklık, kanama ya da kaşıntı - İdrar yapmada acı çekmek - Genital bölgenin dışında bereler kanama ya da yırtılma olması - Cinsel yolla bulaşan hastalığın tespiti
	DAVRANIŞSAL GÖSTERGELER	- Uygun olmayan cinsel oyunlar veya ileri derecede cinsel bilgi sahibi olma ve rastgele cinsel ilişki kurma - Histeri, duygularını kontrol edememe - Okulda beklenmedik zorlanmalar - Uzaklaşma ve depresyon - Kardeş rekabetinde aşırı üzülmeye - Akranlarla ilişkilerde zorluk ve onlarda ilişkiden çekinme - Kendi kendine sosyal tecrit oluşturma - Fiziksel temas veya yakınlıktan kaçınma - Ani ve aşırı kilo değişimi (zayıflama ya da şişmanlama) - Belli yerlerden ve kişilerden çok fazla korkma - Tanıdık bir yetişkinden kaçma ya da kaçınma davranışı sergileme - Çocuğun ifadesi
	DUYGUSAL GÖSTERGELER	Cinsel istismar çocuğun güven duygusunun yıkılmasında çok büyük tahribatlara yol açar. Bundan başka, istismarcı çocuğu sürekli sessiz kalması için yönlendirir (bu bizim küçük sırrımız gibi) ya da tehdit eder. Bu yönlendirme çocuğun anlama kabiliyetini aşan bir durumdur. Çocuk bir dizi duygusal tepkiler verir: Kendilik sorunları, düşük öz değer, suçluluk (benim hatam), utanç, depresyon, anksiyete, ruhsal gelgitler, benlik saygısında ciddi azalma, öfke tepkileri, karşı gelme bozukluğu gibi.
	BİLİŞSEL/GELİŞİMSEL AKADEMİK GÖSTERGELER	- Öğrenme güçlüğü - Dağılmış ilgi-dikkat eksikliği - Akademik başarısızlık

Kaynak: İnsan Hakları Derneği, (2008: 9-10)

Çocuklar cinsel bilgiye sahip olmadıkları için cinsel istismara uğradıklarını anlayamayabilirler. Cinsel istismar şüphesi olan durumlarda bazı davranışların cinsel istismardan ayırt edilmesi gerekmektedir. Profesyonellerin, çocuğun yaşına ve durumuna uygun sorularla bunu tanımlaması, cevap alabileceği şekilde sorular sorması gerekmektedir. Çocuğun hikâyesi tespit edilmeye çalışılırken başkalarına anlattığı şeylere, oyun, resim, medya kullanımına dikkat edilmelidir. Genelde tanımadığı kişilere bu gibi durumlardan bahsetmek istemeyebilirler aile içinde ya da çevresinde güven duyduğu kişilerle irtibata geçerek bilgi alınmaya çalışılmalıdır (Faller, 1984: 473-481).

Cinsel istismar genelde çocuğun yakından tanıdığı bir kişi tarafından gerçekleştirilir. Aile içinde gerçekleştirilen istismar ise ensest olarak adlandırılır. Ensest aile içinde birbirleriyle evli olanlar dışında sözlü sözsüz temas içeren ya da içermeyen her türlü erotik davranış olarak açıklanabilir. Çeşitli tanımlar biyolojik bağa bakmaksızın çocuğa bakmakla yükümlü herkesi tanım içine almıştır. Çocuk üzerinde otorite ve saygınlığı olan enişte üvey aile üyeleri bu tanım içerisinde yer alabilmektedir (Bozbeyoğlu, Koyuncu, Kardam ve Sungur, 2010: 5-7).

Çoğu ensest vakaları tesadüfen ortaya çıkmaktadır. Annelerin çocuklardaki davranış değişikliği sonucu yardım alması gibi durumlarda tespit edilmektedir. Genelde aileler bu durumu toplumda ahlak dışı şeklinde yorumlanması ve büyük bir tabu olması nedeniyle gizli tutmaktadır. Ensestin farklı sosyo-ekonomik düzeylerde değişiklik gösterdiğiyle ilgili bilgiler bulunmamaktadır. Daha çok kişilik özellikleri ve aile dinamikleriyle ilgili olduğu belirtilmektedir bu nedenle genel bir ensest tacizci tipinden bahsetmek söz konusu değildir. Fakat anne-babanın alkolik olduğu ve madde kullanımının yaygın olduğu ailelerdeki çocuklar diğer aile tiplerine göre risk altındadır.

Gerçekleştirilen ensest vakalarının çoğunu baba ensesti oluşturmaktadır. Abi ensesti ve yakın akrabalar sırasıyla takip etmektedir. Anne ensesti ise oldukça nadir görülmektedir. Ensest ilişki küçük yaşlarda başlamakla beraber uzun yıllar devam etmektedir. Çocuk özellikle kendisini suçlu hissettiği ve ailesini korumak istediği için durumu saklamaktadır. Ensest vakalarının yaşandığı ailelerde anneler düşük benlik saygısına sahip ve babaya bağımlı kişilerdir. Böyle ailelerde anneler genelde çocuklarına inanmaz eşiyile olan ilişkisini korumak ve aileyi bir arada tutmaya yönelik sorunu yardım almadan çözmeye çalışır veya göz ardı eder (Faller, 1984: 473-481).

Cinsel istismar aile içi veya aile dışı olsa bile genelde çocuğun yakından tanıdığı ya da bir şekilde iletişim halinde olduğu insanlar tarafından gerçekleştirilmektedir. İçinde bulunduğu durum itibarıyla yaşadığı olaya anlam vermemekte olan çocuk bu durumu birçok sebepten ötürü kimseye bildirememektedir. Cinsel istismarın kısa süreli ve uzun süreli olmak üzere birçok olumsuz etkisi vardır. Çocuğun yetişkin hayatında sağlıklı yakın ilişkiler kurabilmesi, hayatına devam edebilmesi için yaşayabileceği istismarlardan korunması önem arz etmektedir. Bu sebeple cinsel istismarın toplumlarda tabu olmasından, saklanan bir durum olmasından ziyade konuşulan ve önleneyen bir durum halini alması gerekmektedir.

1.2.4. Ekonomik İstismar

Ekonomik istismar çocuğun her türlü gelişimine engel, haklarını ihlal eden işlerde ve düşük ücretlerde çalışması ya da başkaları tarafından çalıştırılması olarak tanımlanabilir. Artan gelir dağılımı adaletsizliği, köyden kente göç, yüksek oranda yoksulluk bunların neden olduğu toplumsal ve ekonomik sorunlar iş sahiplerinin ucuz iş gücü tercihi ve bunu en kolay elde ettikleri çocukları seçmelerine neden olmakta, bu durum da çalıştırılan ve çalışmak zorunda kalan çocukları ortaya çıkarmaktadır. Ekonomik istismara uğrayan çocukların yüksek oranda erkek çocuklardan oluştuğu gözlemlenmektedir. Ayakkabı boyama, su satma, mezarlıklarda su taşıma, çöp toplama, mendil satma, araba camı silme vb. birçok işi yapmaktadırlar. Ekonomik faaliyetlerin yanı sıra pek çok çocuk ev işlerinde de çalıştırılmaktadır. Çamaşır yıkama, yemek yapma, kendisinden küçük kardeşlere bakma, temizlik yapma gibi pek çok aile içi işi yerine getirmektedirler. Bu durum toplumda her ne kadar ekonomik istismar olarak görülmesine de çocuklar bu işleri yaparken risk altında olmaktadır ve birçok eğitim fırsatından yararlanamamaktadırlar. (Sarıbaş, 2013: 27-28).

“Çalışan tüm çocukları yarısına yakını aile işletmelerinde ücretsiz işçi olarak çalışmaktadır. Tarımda çalışanların payı %40 civarındadır. Kız çocuklar, kentsel alanlarda çalışan çocukların ¼’ünü, kırsal alandakilerin ise %40’ını oluşturmaktadır. 6-14 yaş grubundan olup çalışan çocukların %39’u, 15-17 yaş grubundan çalışan çocukların ise %83’ü okula gitmemektedir. Daha önceki araştırmanın yapıldığı 1999 yılı ile karşılaştırıldığında çalışan çocuk sayısı özellikle kırsal kesimde ve ücretsiz ev işleri bakımından azalmıştır.” (UNICEF, 2019).

Ekonomik istismar ülkelerin gelişmişlikleri ve yoksulluklarıyla yakından ilişkilidir. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde çocuklar çocukluklarını yaşamak, oyun oynamak, spor yapmak, okula gitmek, sıcak ve sağlıklı ortamlarda yetişmek yerine küçük yaşlarda sağlıksız ve tehlikeli ortamlarda çalışmak zorunda bırakılmaktadır. Çocuk çalışması ve çocuk işçiliği kavramı birbirinden ayırt edilmesi gereken kavramlardır. Çocuk çalışması çocuğun biyolojik, psikolojik, sosyal yönden sağlıklı gelişimine engel oluşturmayan eylemler bütünüdür. Çocuk işçiliği ise, çocuğun sömürülmesine neden olan, güvenliğini ve biopsikososyal gelişimini tehdit eden, eğitim hakkını elinden alan çalışmalardır (Çöpoğlu, 1998: 19-32).

“Çocuk işçiliğindeki genel azalma, ekonomik gelişme, en başta tarım kesiminde çalışan nüfusun azalması, okul süresinin uzaması, bu arada çeşitli bakanlıklar ve kuruluşlarla birlikte ILO’nun bu alandaki çalışmaları gibi etmenler sonucunda sürüyor olabilir. Ancak yine de çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri dahil olmak üzere – sokaklarda çalışma, küçük ölçekli sanayi/hizmet kuruluşlarında çalışma ve mevsimlik tarım işçiliği- sömürücü nitelikte çocuk işçiliğinin sürdüğü bilinmektedir. Mevsimlik tarım işçiliğinde on binlerce erkek ve kız çocuk her yıl aileleriyle birlikte (kimi durumlarda kendi başlarına) pamuk, fındık ve diğer tarım ürünlerinin yetiştirildiği yörelere göçmektedir. Gidilen yerlerdeki yaşam koşulları hayli ilkel olabilmekte, iş için buralara gelen ailelerine eşlik eden, henüz çalışmak için çok küçük olan çocukları etkilemektedir. Mevsimlik tarım işçileri genel olarak ülkenin güney ve güneydoğusundan ailelerdir ve bu aileler ilkbahar başlarından sonbahar sonlarına kadar evlerinden uzakta çalışabilmektedir. Böylece çocuklar bir süre için okullarına gidememektedir.” (UNICEF, 2019).

Çocukların yaptıkları işler genelde kalabalık ortamlarda ve tehlikeli yerlerdedir. Çoğunlukla ayakta kalmaktadırlar ve dışarıda uyumaktadırlar. Bu durum çocukların sokakta kalma oranlarını ve suça sürüklenme risklerini arttırmaktadır. Beklenen geliri elde edemediklerinde çalmaya veya başka kazanç yollarına yönelmektedirler. Birçoğu çevredeki insanlardan zarar görmekte buna bağlı olarak da zarar verme eğilimi içinde olmaktadır.

“Günümüzde pek çok ülkede çalışan milyonlarca çocuk ailedeki iş bölümüne katılmaktan çok daha ciddi işgücü istismarı biçimleriyle karşılaşmaktadır. Endüstrileşme sürecinde geniş halk yığınlarının hazırlıksız olarak kırdan kente göçmeleri, kentlerde yoksul kitlelere yeterli geçim olanaklarının sağlanamaması ve etkili toplumsal hizmetlerin götürülememesi, çocukların aile dışındaki işgücüne artan oranlarda katılmalarıyla sonuçlanmıştır. Bu ise, aile korumasından da yoksun kalan, toplumsal haklarının bilincinde olmayan çocuk işgücünün, istismar edilme riskini giderek artırmıştır.” (Cirit, 2015: 17-18).

Çocukların ekonomik yönden istismarı onları diğer istismar türlerine de açık hale getirmektedir. Sokakta çalışan çocuk başta hayatı olmak üzere birçok tehlikeye karşı açık hale gelmektedir. Çalıştırılan çocuk istenilen kazancı elde edemediğinde fiziksel olarak da şiddete maruz kalmakta, aynı zamanda sokakta diğer insanlar ya da çocuklar tarafından da şiddet görmektedir. Dilendirilen, mendil satan, araba camı silen ve daha pek çok iş yapan çocuk, insanların hakaretleri, alaycı sözleri ya da bakışları altında ezilerek duygusal anlamda da hırpalanmaktadır. Ekonomik istismarın bir başka boyutunda, seks işçisi olarak çalıştırılan çocuklar cinsel istismarın en uç biçimlerine maruz kalabilmektedir. Bu amaçla çalıştırılmasalar bile, içinde oldukları ve çalıştıkları gruplar içinde de cinsel istismara maruz kalmakta, pek çok ihtiyaçlarını birbirlerinden karşılamaktadırlar.

Çocuğun ekonomik istismarı her ne kadar az gelişmişlikle ilgili olsa da doğrudan ve dolaylı etkileri gelişmiş ve gelişmekte olan tüm dünya ülkelerinin ortak sorunudur. Çocuklar en temel hakları olan çocukluklarını yaşayamamaktadır. Kısa süreli katkıları varmış gibi görünse de az olan insan kaynaklarının erken yaşlarda kullanılması ilerleyen zamanlar için vasıfsız ve sağlıksız toplumlar oluşturacaktır. Bu nedenle çocukların ekonomik istismarı kısa vadede ailelerine ekonomik desteğin sağlanması, eğitimlerinin takibiyle ve desteklenmesiyle önlenabilir. Uzun vadede ise devletlerin kalıcı ve kesin çözüm odaklı politikalar geliştirmesi beklenmektedir (Çöpoğlu, 1998: 19-32).

1.3. Çocuk İstismarına Yönelik Risk Etmenleri

Çocuk; çevresiyle etkileşimleri olan sosyal bir varlıktır. Bireyle, aileyle, çevre ve toplumla etkileşim halindedir. Etkileşimde olduğu bu çeşitli sistemler aynı zamanda çocuğun ihmaline ve istismarına yönelik riskler barındırabilmektedir. Çocuk istismarında, çocuk istismarını tetikleyen ve etkileyen risk etmenleri olduğu bilinmektedir. Bu etkiler çocuğun aile ortamından, çocuğun ve aile bireylerinin bireysel yaşantı ve özelliklerinden ve çocuğun bulunduğu çevredeki dış etkenlerden kaynaklanmaktadır. Bu ayrımlar ne kadar birbiriyle ayrı dursa da hepsi birbiri ile ilişkili ve bağlantılı ayrımlardır.

“Türkiye’de, çocuklar ve ailelerinin neden psikososyal ve ruhsal açılardan problemler yaşadığı, düşük gelirli ailelerin dezavantajlı yaşamlarının, özellikle çocukların sağlıklı

gelişimlerine nasıl olumsuz etkiler yaptığı yanıtlanması gereken sorular olarak toplum gündeminde yerini almaktadır.” (Yolcuoğlu, 2010: 77).

1.3.1 Aileye Ait Risk Etmenleri

Aile toplumumuzun en küçük yapı taşlarından biri olup aynı zamanda çocuğun gelişimini tamamladığı ve karakterini belirlediği en önemli bağlamdır. Aile yaşantısındaki çocuğa yönelik yanlışlar ve ebeveynlerin birbirine karşı yaptıkları yanlışlar sonraki dönemlerde çocuğun istismarı üzerine karşımıza risk etmenleri olarak çıkmaktadır. Aile ortamında ebeveynlerin çocuğu yetiştirme davranışları ve bu yetiştirme aşamasındaki uygunsuz yaptırımlar çocuk için risk oluşturmaktadır. Çocuk yetiştirme eğitime ve olgusuna sahip olmayan bireylerin çocuk sahibi olması, ebeveynlerde psikolojik rahatsızlık olması çocuk yetiştirmede yanlış tutum ve davranışlara sebep olabilmektedir. Çocuğun gelişim aşamasında yaptığı yanlışlar çocuğa karşı ebeveyn tarafından ağır yaptırımlarla karşılanabilir. Bu tür yaptırımlarla karşılaşmak istemeyen çocuklar ailesini mutlu ettiğini düşündüğü için oyun oynamama ve yemek yememe gibi durumlar sergilerler. Bu durum çocuğu hem fiziksel hem mental açıdan risk altına sokmaktadır. Çocuk yetiştirmedeki bu yanlış tutumlar çocuğun ebeveynlerle güvensiz bir bağ kurmasına sebep olup yeni bir riski ortaya çıkarır (Chahine, 2014: 161-163).

Ailenin sosyoekonomik yapı içerisindeki yeri, aile yaşantısını şekillendirmekte ve bu şekillenme kimi zaman sorun çıkarabilmektedir. Bu sorunlar ailedeki bir bireyin suç geçmişi olmasına kadar ilerleyebilir. Bireyler yaşanan ekonomik sıkıntılar ve sosyokültürel yapı içerisinde suça sürüklenip ceza hükmü almış olabilir ve bu durum çocuk için risk oluşturabilir. “Türkiye’ de; gelir düzeyi düşük, alt sosyoekonomik düzeyde yer alan ailelerin dezavantajlı hayatlarının, özellikle çocukların hayatlarına nasıl olumsuz etkiler yaptığı, çocuklar ve ailelerinin psikososyal ve ruhsal açılardan ne tür problemler yaşadığı ana hatlarıyla bilinmektedir” (Yolcuoğlu, 2010: 77-78).

Aileye yönelik risk etmenleri arasında yer alan aile yoksulluğundan kaynaklanan bir diğer risk etmeni çocuğun çalıştırılmasıdır. Sokakta çalıştırılan çocuk birçok ihmal ve istismar riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Çocuk çalıştırıldığı dönemde okul hayatı düzensiz hale gelmekte, eğitim ihmaline uğramaktadır. Fiziksel şartları uygun olmayan ortamlarda uzun süreli çalıştırılma durumlarında sağlık ihmaline uğramaktadır. Çalıştırıldıkları iş ortamlarında kötü muameleye maruz kalma, akran zorbalığı, şiddet ve baskıya maruz kalabilmektedir. İş güvenliğinin olmadığı alanlarda yaralanma ve ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Madde kullanımı, suç ile tanışma, suça sürüklenme veya suç mağduru olma, çocuğun çalıştırılmasının neden olabileceği diğer risk etmenlerindendir (Güngör ve Erdurak, 2016: 21-24)

Aile ortamı tüm istismar çeşitlerinde olduğu gibi çocuğun cinsel istismarında da büyük öneme ve riske sahiptir. Her dönemin sorunu olan enstest ilişkiler çocuk için büyük risk oluşturmaktadır. Ebeveyn geçimsizliği, şiddet öyküsü, madde kullanım öyküsü, çocuk bakım ve sorumluluğu konularında yaşanan güçlükler, ebeveyn kaybı, parçalanmış aile yapısı, ebeveynlerin biyolojik, psikolojik ve sosyal sağlıklarının yetersiz olması çocuk cinsel istismarına neden olabilecek risk faktörleri arasında yer almaktadır (Bulut, 2007: 140-149).

1.3.2. Bireylere Yönelik Risk Etmenleri

Çocuğun istismarında bireyler yaşantıları, zihinsel süreçleri, alışkanlıkları, sosyal çevredeki yaşantıları gereği istismarda risk etmeni olarak görülebilirler. Birey kavramı ne kadar çocuk temelli olsa da kimi durumlarda aile içi bireyleri ve çocuğun çevresindeki bireyleri de kapsayabilmektedir.

Bireylerin geçmiş yaşantılarında şiddete maruz kalması, aynı şiddeti kendi çevresindeki veya ailesi içindeki çocuğa yansıtması çocuk istismarında önemli bir risktir. “Aile içinde şiddete maruz kalan çocukların çoğu, büyüdüklerinde şiddet uygulayan eşlere ya da ana babalara dönüşmeseler de şiddet uygulayan yetişkinlerin büyük bölümünde çocuklukta aile içi şiddete maruz kalma öyküsü saptanmıştır” (Aile İçi Şiddet, 2010).

Çocukta olabilecek hiperaktivite, dikkat dağınıklığı, öğrenme zorluğu gibi durumlar ebeveynlerin çocuğun aşırı hareketlerine veya geç algılayabilmesine karşı çocuğun fiziksel ve psikolojik sağlığına yönelik zarar verici istismarda bulunabilir. “Dikkatsizlik, impulsif davranış ve aşırı hareketlilik ile kendini gösteren hiperaktif çocukların, hırçın ve huysuz çocukların istismar ve ihmal edilme açısından yüksek risk grubunda oldukları unutulmamalıdır” (Deveci ve Açık, 2003: 396-404).

Alkol, uyuşturucu ve tütün mamulleri gibi alışkanlık yaptıran ürünleri hem çocuğun hem de çevresindeki bireylerin kullanması, çocuğun istismarında büyük role sahiptir. Alkol ve uyuşturucu gibi insanın bilincini kontrol etmesine izin vermeyen ürünlerin, çocuğun kullanımı durumunda çocuğu istismara açık bir duruma getirebilir. Aynı şekilde çocuğun ebeveyninin veya çevresindeki bir bireyin alkol ve uyuşturucu gibi alışkanlıklarının olması çocuk için büyük risk oluşturmaktadır. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu’nun (1995) yaptığı araştırmaya göre normal zamanlarda şiddet uygulamayan erkek ebeveynlerinin, alkol aldıktan sonra şiddet gösterebildikleri, bu şiddetin sözel veya fiziksel olarak meydana geldiği saptanmıştır (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995). Bu durumda uygulanan, şiddet çocuğun biyolojik, psikolojik ve sosyal yönden sağlıklı gelişimi açısından büyük bir riski karşımıza çıkarmaktadır.

1.3.3. Çevre ve Topluma Ait Risk Etmenleri

Çocuklar biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerine aile içinde başlar ve devam ederler. Bu gelişimin başlangıcı ve büyük bir bölümü aile ortamında gerçekleşse de; aile dışındaki sosyal ve kültürel çevre de çocuğun sağlıklı gelişiminde tamamlayıcı unsur olarak yer almaktadır. Sosyal ve kültürel çevre sağlıklı gelişimi destekleyen tamamlayıcı bir unsur olabileceği gibi aynı zamanda içinde tehdit ve riskleri barındıran bir unsur da olabilmektedir. Çevre ve topluma ait risk etmenlerine bakıldığında; toplumdaki çocuk algısı, çocuk yetiştirme tarzları, cinsiyet temelli yaklaşımlar, toplumun sosyal ve ekonomik göstergeleri bakımından risk faktörleri değişiklik göstermektedir. Çevre ve topluma ait bir başka risk unsuru göçtür. Göç sırasında güvenlik önlemlerinin olmaması, barınma şartlarının yetersizliği, çocukların sağlıksız ortamlarda göç etme durumunda kalması risk etmenini arttırmaktadır. Aynı zamanda mekân değişikliği durumunda çocukların yeni ortamlara adapte olamaması, akran ilişkilerinin sağlıklı gerçekleşmemesi

durumunda çocuklar fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalabilmektedir (İçağasıoğlu Çoban ve Özbesler , 2009: 34-35)

Günümüzde çevre topluma ait önemli risk etmenlerinden biri de teknoloji kullanımı ve medyadır. Çocukların erken yaşlarda teknolojik araçlarla tanışması, gelişim dönemlerine uygun olmayan medya içeriklerine maruz kalması çocuğu çeşitli risklerle karşı karşıya bırakmaktadır. “Bu denli yaygınlık kazanmış olması ve her tür içeriğine isteyen herkesin sansürsüz ulaşabileceği yapısıyla medya çocuğun veya gencin psikolojik, fiziksel, sosyal vb. hazırlıkları olmadan birtakım bilgilere muhatap olmasına, uyum ve hazmetme problemleri yaşamasına neden olabilmektedir. Deneysel araştırmalar medyada cinsel içeriğe maruz kalmanın cinsel davranışların erken başlamasına ve cinsel açıdan riskli davranışlara neden olabileceği bildirilmektedir.” (Korkmaz, Saçan, Yücel, Gürkan ve Kırık, 2015: 9-10).

1.4. Çocuk İstismarının Önlenmesi ve Yasal Boyutu

Dünyada çocuk ihmal ve istismarının önlenmesine ilişkin çalışma ve uygulamalar 1960’lı yıllarda başlamış olup günümüze değin artarak devam etmiştir. Bu artış bir yönden çocuk hakları bağlamında gerçekleştirilen düzenlemeler ve gelişmelerle ilişkili olmakla beraber; temel nedenin çocuk ihmal ve istismarı sorununun görünürlüğünü arttırarak günümüze değin güncelliğini korumuş olması gösterilmektedir. Çocuk istismarının önlenmesi kapsamında çeşitli sözleşmeler ve anlaşmalar hayata geçirilmiştir. Bunlardan biri de Çocuk Hakları Sözleşmesi’dir. Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk haklarının ve çocuğun geleceğinin teminat altına alınmasını içeren düzenlemeleri içermektedir. Çocuk haklarına dair sözleşme; evrenseldir ve çocuk haklarının korunmasında uluslararası önemli bir belge niteliği taşımaktadır. Sözleşme, çocuk haklarına dair en kapsamlı belge olup, birçok ülkede kabul görmektedir. Sözleşmede çocuk davranışlarına yönelik birçok alanda evrensel standartlar belirlenmiş ve üzerinde anlaşma sağlanmıştır. Sözleşmede yer alan maddeler bütünlük içerisinde olup, birbirine bağımlıdır. Maddeler arasında alt-üst ilişkisi olmayıp, birbirlerini güçlendirici şekilde eşittirler.

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin temelini; çocuğun biyolojik, ruhsal, sosyal sağlığı ve çocuğun kendi hayatı üzerinde denetim sahibi olma durumu oluşturur. Bu bağlamlar temelinde çocuk ihmal ve istismarı önemli bir yer tutmaktadır. Sözleşmede çocuk istismarına yönelik; çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi, çocuğun istismar ve tehlike karşısında korunması, çocuk gelişimi için zararlı ve tehlike oluşturabilecek durumlardan korunması, çocuğu istismara karşı korumada devletin sorumlulukları yer almaktadır. Sözleşme çocuk gelişimini olumsuz yönde etkileyen her türlü davranışa ve istismara karşı çocuklara güvenli bir alan oluşturmayı amaçlamakla beraber, çocukların karşılaştıkları sorunların belirlenmesinde ve çözüm üretme sürecindeki çabalarına yer verir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’yle birlikte çocukların ruhsal ve fiziksel açıdan sağlıklı olması, nitelikli insan yetiştirilmesi hedef olarak belirlenmiştir. Çocuk istismarı gelişimi her alanda olumsuz yönde etkilemektedir. Sağlıklı nesiller yetiştirmek için Çocuk Hakları Sözleşmesi referans alınarak önlemlerin arttırılması gerekmektedir (Beter, 2010: 203-204).

Türkiye Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalamış ve taraf olmuş bir devlet olmasına rağmen, çocuk sorunlarının hızla artmasına engel olamadığımızı, sözleşmede yer alan maddeleri uygulamada yeterli düzeyde olamadığımızı görmekteyiz. Çocuğun yüksek yararı göz önüne alındığında sözleşmedeki maddelerin uygulanması için uygun ortam ve koşulların oluşturulamadığı, yasal boyuttaki girişimlerin yeterli olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de çocukların katılım hakkının yeterli düzeyde olmaması ve birey olarak görülmemesi algısı; çocukların kendi potansiyellerini gerçekleştirememelerine ve her türlü istismar zemininin oluşmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda Çocuk Hakları Sözleşmesi doğrultusunda bir bakış açısı oluşturulması ve geliştirilmesi yapıcı ve sağlıklı bir gelişim sürecini de beraberinde getirecektir.

İhmal ve istismar sorununa yönelik koruyucu önleyici çalışmalar, sorun meydana geldikten sonra çözüm aramaktan ziyade; istismara kaynak oluşturan unsurları ortadan kaldırmaya yöneliktir. Önleme, istismarın meydana gelmemesi için çabalarda bulunmak, oluşabilecek riskleri engellemek ya da ortadan kaldırmaktır. Önleme sorun meydana geldikten sonra tepki vermek ya da zararları gidermek değildir. Koruyucu önleyici pencereden bakış; ciddi duygusal ve psikolojik gelişimsel bozukların önüne geçmekle beraber, kurum bakımı benzeri ihtiyaçları ortadan kaldırarak ekonomik olarak tasarruf edilmesini sağlar. Türkiye' de istismar vakalarında son yıllarda artış görülmektedir. İstismarın bir kader olmadığı, gerekli önlemlerin alınabilmesi durumunda önüne geçilebilecek bir durum olacağı bilinmelidir. Kültürümüzde; "kızını dövmeyen dizini döver, anne babanın vurduğu yerde gül biter" gibi yanlış kalıplaşmış yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yerleşmiş cezalandırmaya yönelik yaklaşımların yerine; yapıcı, istismar oluşturabilecek herhangi bir durumu doğurmayacak yaklaşımlar yerleştirilmeli ve geliştirilmelidir (Polat, Çocuk ve Şiddet, 2001).

Toplumların farklı sosyo-kültürel yapıda olmaları çocuk haklarının ele alınışında farklılıklar yaratmaktadır. Çocuk haklarına politikalarda yer verilme oranları, hizmetler üretme ve uygulama açısından da farklılıklar oluşmaktadır. Her ülke geleceğinin yetişkinleri olacak çocuklara sağlıklı bir gelişme ortamı sağlamak için gerekli koruma programlarını uygulamaktadır. Çocuğun korunması bakımından Türkiye' de 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) temel düzenlemedir. "Bu kanunun amacı, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir." (ÇKK, 2005: Madde 1). Kanun içinde çocuk istismarının da olduğu koruyucu destekleyici tedbirleri içerir. "Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir." (ÇKK, 2005: Madde 4-5).

Çocuk Koruma Kanunu ile çocukların her türlü kötü muameleden korunması ve haklarının teminat altına alınması, çocuğun yüksek yararı doğrultusunda farklılıklara saygı gösterilerek dışlanmaması, sosyal hayata tam katılımın sağlanması, çocuğun özgürlük alanını daraltan cezai yaptırımlara son çözüm olarak bakılması gibi temel unsurlar benimsenmiştir.

Özgürlük alanını sınırlayan uygulamalar, hapis cezası ve kurum bakımına yönelik tedbirler başvurulması gerek son kararlar olarak kanunda yerini almıştır. Uluslararası alanda kabul görmüş olan aile yanında bakımın sağlanması yaklaşımı, Türkiye’ de yer alan yerel düzenlemelerde de karşılığını bulduğu görülmektedir.

Güncel hukuk perspektifinde çocuk cezalandırılan değil, korunması gereken bir unsur olarak görülmektedir. Uluslararası literatüre bakıldığında çocukluk yaşam boyu gelişim dönemleri arasında korunmaya ve bakıma muhtaç, desteklenmesi gereken bir yaş aralığı olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda çocuklar için düzenlenen cezaların, çocukların gelişim dönemlerine göre rehabilite edici nitelikte olmalıdır. Bu nedenle çocuklara yönelik takdir edilen ağır cezalar; rehabilite edicilikten uzak, çocukların gelişimlerini olumsuz yönde etkileyen ve sosyalliklerine zarar veren bir nitelik taşımaktadır (Tomambay, 2011: s. 26-29).

Türkiye’ de çocuğun korunması ve istismarının önlenmesi ile ilgili düzenlemeler uluslararası sözleşmelerle uyumlu ve paralel haldedir. Çocuk Koruma Kanunu da çocuk haklarının hayata geçirilmesi ve uygulanmasında bu paralellik doğrultusunda yasal düzenlemeleri içerir. Bu yasal düzenlemelerle birlikte çocukların hayatlarının iyileştirilmesi, isteğe bağlı bir durum olmaktan çıkıp yasal bir zorunluluk haline gelmiştir. Çocuk Koruma Kanunu’nda yer alan tedbirlerin bir an önce alınması ve uygulanması, istismar şüphesi taşıyan durumların azalmasına katkı sağlayacak ve istismar oluşturabilecek durumların gerçekleşmesini önleyecektir.

Çocuk istismarının önlenmesinde uluslararası iş birliği ve kurumlar arası iletişimin yeterli düzeyde olması önemlidir. Kurumlar arası ilişkiler aktif olmalı ve iletişim geliştirilmelidir. Çocuk istismarı ile çalışan, karşılaşan meslek gruplarına (eğitim görevlileri, sağlık görevlileri, sosyal hizmet uzmanları, psikolog, polis, jandarma, avukatlar) yönelik programlar oluşturulmalı, geliştirilmelidir. Bu meslek grupları içerisinde eğitim sürecinde yer alan, sağlıklı gelişimin sürdürülmesinde rol alan öğretmenlere çocuk istismarıyla ilgili gerekli eğitimlerin verilmesi, bilgilendirici çalışmalar yapmak önemli olacaktır.

1.5. Çocuk İstismarı Sorununda İlkokul Öğretmenleri ve Sosyal Hizmet İlişkisi

Her meslek fayda çabası taşır. Ancak hiçbir meslek tek başına tam anlamıyla faydalı olamaz. Meslekler kendileri arasında multidisipliner bir çalışma halindedir. Bilim ilerledikçe meslek grupları çoğalmış ve bölümlere ayrılmıştır. Bu ayrılmayla müracaatçıların da ihtiyaçları daha iyi anlaşılmaya başlanmış, mesleklerde uzmanlaşmalar olmuştur. Müracaatçıların bu ihtiyaçları ve karşılaştığı sorunlar çok boyutlu olduğundan farklı meslek gruplarıyla görüşmek, bilgi alışverişinde bulunmak, birlikte hareket etmek zorunlu hale gelmiştir. Bu iş birliğine de ‘multidisipliner çalışma’ adı verilmiştir. Multidisipliner bir şekilde çalışan meslek grupları ekip olma ruhuna sahip olmalı, çalışan üyeler yaptıkları işin bilincinde olmalı, problemi ve amacı iyi kavramalıdır. Üyeler yaptıkları işin farkında olur, problemi ve amacı iyi kavarsa birbirlerini destekler ve koordineli bir işe adım atmış olurlar. Çocuk ve eğitim dikkatli yaklaşılması gereken

konulardır. Çocuk eğitim sisteminde etkili iletişim ve çalışma iş birliğinin olması bu işin temel dayanağıdır.

Çocuk haklarına ilişkin düzenlemeler hukuk sistemimizde ve uluslararası belge ve sözleşmeler ile güvence altına alınmıştır. Bu hakların güvence altına alınmasının yanında desteklenmesi korunması ve uygulamada etkin olabilmesi için çalışmalar yürüten meslek elemanları olması gerekmektedir. Eğitimsel süreçte bu meslek elemanlarının başında öğretmenler gelmektedir. Çocukla iletişimde, çocuğun eğitimsel süreçlerinde çocuğun yüksek yararını koruma ve gözetme hususunda sorumluluk sahibidirler.

Sosyal hizmetin temel ilkelerinden olan sosyal adalet ve insan hakları çerçevesinde çocuğun yüksek yararı gözetilerek, çocuğun sadece insan olduğu ve çocuk olduğu için sahip olduğu hakların gözetilmesi, korunması ve sağlanmasına çalışılmaktadır. Bunlara karşı herhangi bir saldırı, istismar söz konusu olduğunda çocuğun korunması ve haklarının savunulmasında sosyal hizmet önemli bir yere sahiptir. Sosyal hizmetin uygulama alanına giren birçok sorun aynı zamanda eğitim mekanizmasının da hizmet alanı içerisinde yer almaktadır. Bu durum sosyal hizmet ile eğitim mekanizmasını kesiştirmektedir. Bu şekli ile çocuk istismarının önlenmesi konusunda bireyi merkeze alan bir yaklaşım ile sosyal hizmet disiplini, eğitim mekanizması içerisinde önemli bir görev üstlenmektedir. Örneğin; sosyal hizmet uzmanlarının hazırladığı raporlarla çocuğun izlenmesi, gelişme ve değişimlerin kaydedilmesi öğretmenlerin bilgilendirilmesine ve farklı bakış açıların kazandırılmasına katkı sağlar. Sorunla karşılaşan meslek grupları arasında olan öğretmenler ve sosyal hizmet uzmanlarının iş birliği içerisinde ve iletişim halinde olmaları önem arz etmektedir.

Çocukların zamanlarının önemli bir bölümünün okul ortamlarında geçmesi; aileden ve çevreden edindiği deneyimleri yansıtmaya, okul hayatında karşılaştıkları ile ilgili izlenim elde etme imkânı sunar. Çocuklar okul öncesi dönemlerde ailede veya çevresinde; okul döneminde ise akran ilişkileri veya eğitim personelleri ile sorunlarla karşılaşabilmekte, olumsuz deneyimler yaşayabilmektedir. Bu sorunlardan biri de istismardır. İstismar davranışını gerçekleştiren kimi zaman ailenin bir ferdi, kimi zaman bakımını veren bakıcı, kimi zaman eğitiminden sorumlu personel, kimi zaman akran çevresi olabilmektedir. Bu bağlamda okul sistemi içinde çocuklarla doğrudan iletişim ve etkileşim halinde olan öğretmenlerin; geçmişte yaşanmış istismar olayını fark etme, ortaya çıkarma, istismar sorununu önleme hususunda rol ve sorumluluk almaları gerekliliği ortadadır. Öğretmenlerin çocuk istismarını tanıma ve önlemede farkındalıkları, sorumlulukları ve rol alma gereği öğretmenlerin bu sorun karşısında geçmişte eğitim görme veya meslek içi eğitimle donanımlı hale gelmeleri gereğini de ortaya koymaktadır. Eğitim fakültelerinin öğretmenlik bölümlerinde lisans ve lisansüstü programlarda çocuk istismarı sorununa yönelik derslere yer verilmeli, yetişmekte olan öğretmen adaylarının bilgi, beceri ve değer temelinde donanımlı meslek elemanları olmaları sağlanarak sorun meydana gelmeden koruyucu önleyici uygulamaların bir bileşeni olmaları mümkün olabilir.

İhmal ve istismara maruz kalmış çocukların, çevre sistemlere uyum sağlamada zorlandıkları, akademik gelişim yönünden zayıf oldukları, akran çevreleriyle olan

etkileşim noktalarında başarısız oldukları belirtilerek bu belirtilerin olduğu durumlarda çocukların istismar şüphesi ile takip edilmeleri vurgulanmaktadır. Öğretmenlerin bu sorun alanına yönelik farkındalıklarının ve bilgilerinin artırılması amacıyla eğitimler, konferanslar, sempozyumlar aracılığıyla sorunu tanıma, anlama ve yönlendirme mekanizmalarının geliştirilmesi gerekliliğinden söz etmek mümkündür (Pala, 2011: 42-43).

Öğretmenlerin çocuğun yüksek yararını gözeterek onların korunmasındaki rollerinden biri de ihmal ve istismar şüphesini bildirme yükümlülüğüdür. Bildirimde bulunarak çocuğun sorunu yaşadığı ortamdan uzaklaşması sağlanır, istismarın tekrarlanması ve çocuğun örselenmesi engellenir, gerekli görülürse kurum bakımı hizmeti sağlanır.

Nitelikli bir eğitim ve sağlıklı gelişim için eğitim kurumlarının önemi ortadadır. Bu bağlamda eğitim sisteminde hizmet veren personellerin önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Sorumluluklar çeşitli hizmet uygulamaları ile yerine getirilmektedir, bunlardan biri de okul sosyal hizmeti uygulamalarıdır. Okul sosyal hizmeti odağına çocuk-aile-okul ilişkilerini alarak, ekolojik yaklaşımın ortaya koyduğu “çevresi içinde birey” anlayışından hareketle bireyin çevresiyle olan etkileşim noktalarına etki eden destekleyici hizmet biçimidir. İstismar sorununun karmaşık yapısı, farklı sorunlarla eklemlenip iç içe geçmişliği, uygulamanın çok boyutluluğu, farklı kurum ve kaynaklarla etkileşim içinde bulunulması gerekliliği sosyal hizmet mekanizmalarının eğitim sisteminde yer almasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda sosyal hizmet uygulamalarına duyulan ihtiyacı anlamak mümkündür. Bu nedenle okul ve eğitim sınırları içinde kalmayan bir okul sosyal hizmeti uygulamasından söz etmek mümkündür. Okul sosyal hizmeti uygulamasında; sosyal çalışmacı, psikolog, rehberlik öğretmeni, özel eğitim öğretmeni yer alabilir. Her meslek elemanı, alanı ile ilgili rol ve sorumluluklarını yerine getirerek disiplinler arası etkileşim içinde çalışmalar gerçekleştirmesi verimli bir uygulama için oldukça önemlidir. Okul sosyal hizmeti uygulamalarında yer alan sosyal çalışmacılar; çocuk istismarı sorununa yönelik öğretmenlerin, idarecilerin, diğer okul personellerinin farkındalıklarının geliştirilmesi ve güçlendirilmesinde çalışmalar yaparak istismarın önlenmesinde ve tanımlanmasında işlevsel bir rol üstlenmektedir. Çocuk ihmal ve istismarına yönelik mücadelede ve çocukların korunmasına yönelik çalışmalarda başarılı olunabilmesi için öğretmenlerin gerekli bilgi beceri ve donanıma sahip olmaları gerekir. Öğretmenlerin ihmal ve istismar sorununa müdahalede hangi kurumlara danışılacağı, hangi hizmetlerden yararlandırılacağı hususunda nasıl bir yol izlemeleri gerektiğine dair bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Bu gereklilik okul sosyal hizmetinin varoluş nedenini ortaya koymaktadır. Okul sosyal hizmeti uygulamasında yer alan sosyal çalışmacılar, aldıkları lisans eğitimi doğrultusunda sorun alanına yönelik ilgili sosyal hizmet kurum ve kuruluşları tanıyan, verilen hizmetler hakkında bilgi sahibi meslek elemanlarıdır. Okul sosyal hizmet uygulayıcıları; öğretmenleri sorunla ilgili bilgilendirebilir, farkındalıklarını artırıcı çalışmalarla disiplinler arası bir yaklaşım gerçekleştirebilir. Türkiye eğitim sisteminde okul sosyal hizmeti henüz resmiyet kazanmamış olsa da pilot çalışmalarla uygulamanın alt yapı çalışmaları devam etmektedir (Çalış, 2019: 18-26).

Çocuk ihmal ve istismarı ile mücadelede başat faktör; sosyal hizmetler ve alanın uygulayıcısı olan sosyal hizmet uzmanlarıdır. Sosyal hizmet uzmanları mevcut durumda; hastanelerde, cezaevlerinde, adliyelerde, çocuk izlem merkezlerinde, rehabilitasyon merkezlerinde, sosyal hizmet merkezlerinde çocuğun yüksek yararı bağlamında hizmet vermektedir. Çocuğun olduğu, çocukla çalışılan tüm alanlarda yer alan sosyal hizmet uzmanları; ne yazık ki çocukların zamanın büyük bir bölümünü geçirdiği okullarda yer almamaktadır. Sosyal hizmet uzmanları çocukların karşılaştığı risk ve tehlikeler sonrasında yapılan bildirimler sonucu sürece dahi olmaktadır. Okullarda sosyal hizmet uzmanlarının olmadığı bu sistem; çocuk ihmal ve istismarı ile mücadelede etkin ve doğrudan müdahale olanağını ortadan kaldırmaktadır. Çocuk ihmal ve istismarının önlenmesine yönelik koruyucu önleyici çalışmaların yoksunluğuna neden olmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının çocukların eğitim aşamasında yer almayı; sürece sorunların meydana gelmesinin ardından 2. aşamada dâhil olması çocuğun örselenmesine ve hizmet sunumunda zaman kaybına neden olmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanlarının eğitim sisteminde ve okullarda yer alması; çocuk ihmal ve istismarına yönelik koruyucu önleyici çalışmaları uygulama, sorunun önlenmesi, tanınması ve tespitinde etkin müdahale gerçekleştirme, okul personelinin konuya yönelik bilgilendirme ve farkındalığı artırma bağlamında önemli katkılar sağlayacaktır.

Sosyal hizmet bilimine yönelik bu çalışmanın, Türkiye’ de henüz okullarda aktif bir şekilde uygulamaya geçilmeyen fakat bilimsel temelleri olan ve sosyal hizmet açısından bakir bir alan olan okul sosyal hizmeti bağlamında önemli bir kaynak teşkil edeceği, çocuk istismarının tespiti ve önlenmesinde okul sosyal hizmetine duyulan ihtiyacın önemli bir göstergesi olacağı düşünülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM: DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINA YÖNELİK POLİTİKA ve UYGULAMALAR

Çocuk koruma sistemleri; ülkelerin gelişmişlik seviyelerine, toplumsal dinamiklerine, sosyal ve kültürel yapılarına göre farklılık göstermektedir. Çocukların korunmasına yönelik uluslararası alanda kabul gören anlaşma ve sözleşmelerin yanında, yerel boyutta bölgelere özgü sorunlara yönelik politika ve uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Ülkelerin refah düzeyleri ve refah rejimleri çocuk koruma politikalarını ve uygulamalarını da şekillendirmektedir.

Palier, çocuk koruma politikalarını ve uygulamalarını; Anglo-Amerikan, sosyal/demokrat ve muhafazakâr koruma sistemi başlıklarına ayırmaktadır. Anglo-Amerikan model; çocuğun birey olarak görüldüğü, ailenin desteklenmesinden ziyade, çocuğun özne olarak merkeze alındığı ve korunmasının odak olduğu İngiltere ve Kanada ülkelerinde uygulanmaktadır. Sosyal/demokrat çocuk koruma politikalarında ve uygulamalarında ise Anglo-Amerikan modelin aksine; çocuğun ailesi ile birlikte ele alındığı, aile sistemlerinin desteklenmesi ve güçlenmesine yönelik çalışmaların yapıldığı İskandinav ülkelerinde (İsveç, Norveç, Finlandiya) uygulanan bir modeldir. Hollanda, Fransa ve Almanya' yı kapsayan muhafazakâr politikalar ve uygulamalar; odağına aileyi ve toplumu alarak çocuğun korunmasında görev ve sorumluluk paylaşımı gereğini ortaya koymaktadır (Freymond & Cameron, 2006: s.3-6).

Cameron ve Freymond gelişmiş ülkelerdeki çocukların korunmasına yönelik hizmet ve uygulamaları üç başlık altında değerlendirmiştir. Bu başlıklar: çocuk koruma hizmetleri, aile destekli bakım hizmetleri ve toplum destekli bakım hizmetlerinden oluşmaktadır. Çocuk koruma hizmetlerinde odak nokta; çocuğun aile yanında bakımının mümkün olmaması ve çocukların sokaktaki risk ve tehlikelere karşı açık olmasıdır. Çocukların korunmasında, çocuk haklarının uygulanmasında ve denetlenmesinde sorumluluk devlete aittir. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve İngiltere çocuk koruma politikaları buna örnek olarak gösterilmektedir. Aile destekli bakım hizmetlerinde çocuğun korunması sorumluluğu aile ve devlet arasında paylaşılırken; devletin aileleri desteklemek ve aile içi ilişkilerin güçlendirilmesinde sorumluluğu bulunmaktadır. Aile destekli bakım hizmetinde ön planda olan ülkeler olarak Hollanda, Fransa ve İsveç gösterilmektedir. Toplum destekli bakım hizmetlerinde ise çocuğun risk ve tehlikelerden korunması sorumluluğu ailenin yanı sıra toplumla da paylaşılmıştır (Beter, 2010: s.78-79).

Çocukların her türlü risk ve tehlikelere karşı korunmasına yönelik uluslararası alanda kabul görmüş ve benimsenmiş temel metin olan Çocuk Hakları Sözleşmesi gereği; çocukların yüksek yararının gözetilmesi, çocukların ihmal ve istismardan korunması, çocuk refahının sağlanması hususunda örgütlenme, planlama ve uygulamalara gereksinim vardır. Bu bölümde çocukların koruma alanında politika ve uygulama temelinde farklılık gösteren İngiltere, İsveç ve Hollanda ülkeleri ele alınmıştır. Çalışmanın sınırlılığı kapsamında ilgili ülkeler tercih edilmiştir.

2.1. İngiltere

İngiltere’ de çocuk ihmal ve istismarı ile mücadele kapsamında yapılan düzenlemelere bakıldığında 1908 yılında Çocuk Koruma Kanununun 1933 yılında Çocuk ve Genç Bireyler Kanunun yer aldığı görülmektedir. Bu düzenlemeler çocuk koruma alanına yönelik gelişmelere zemin oluşturmuş; 19. Yüzyılda çocuk koruma alanına yönelik gelişmeler ivme kazanmıştır. 1868’ de hazırlanan Yoksullar Yasasında (Poor Law) çocukların korunma ihtiyacına yer verilmiş, 1889’ da hazırlanan “Çocukların Ayrıcalıkları” olarak kabul edilen yasa ile aile-çocuk ilişkisine çocukların yüksek yararı ilkesi ve çocukları kötü muameleden koruma amacıyla devlet tarafından müdahale yetkisi getirilmiştir. İngiltere’ de aile içi istismar vakalarında aile üyelerinin rahibe gönderilmesi uygulaması, 1908 yılında yerini yargılama usulüyle cezalandırma yapan özel ihtisas gerektiren çocuk mahkemelerine bırakmıştır. 1908 yılında çocuk mahkemelerinin kurulmasının ardından 1933 yılında hazırlanan Çocuk ve Gençler Yasası, çocuk yararı ilkesine ilk kez vurgu yapmış ve çocuk koruma alanında yerini almıştır (Yolcuoğlu, 2010; s.52).

İngiltere’ de 1945 yılında faaliyete geçen Curtis Komitesi ve uygulamaları çocuk refahı alanında önemli bir dönüm noktası olarak kabul görmektedir. Komite, uygulamalar doğrultusunda 451 kuruluş ziyareti ve birçok kişi ile görüşmeler gerçekleştirerek veri toplanmaya çalışılmıştır. Komitenin yapmış olduğu çalışmalar Curtis Raporunda yayınlanmış, sonrasında 1948 yılında “Çocuk Yasası” yürürlüğe girmiştir. Yasa ile birlikte her ilde Çocuk Komitelerinin kurulması, böylelikle farklı yerel bölgelerde farklı sorunlarla karşılaşan çocukların bağımsız kurullarca değerlendirilmesi, ailelerinden ayrı kalmış çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasında yerel yönetimlerin sürecin içine dahil edilmesi öngörülmüştür (Brill, 1991: s. 9).

1968 yılında onaylanan “Sosyal Hizmet Yasası” kapsamında sorumluluk yerel yönetimler ile paylaşılmış, yerel yönetim teşkilatlarında sosyal hizmet servisleri oluşturulmuştur. Bu gelişmelerle çocuk ihmal ve istismarına yönelik uygulamalar hız kazanmış, 1969 yılında kabul edilen “Çocuk ve Gençler Yasası” ile birlikte çocuklar hukuk alanında daha görünür bir duruma gelmiştir. Bu bağlamda gerçekleştirilen düzenlemeler ve gelişmeler ile; suça sürüklenmiş ya da faili olmuş çocukların adli süreçlerde örselenmemeleri için mahkemeye çıkmadan işlemlerin yapılması, çocuk hakkında tedbir kararları alınacaksa kolluk kuvvetleri ile sosyal hizmet uzmanlarının koordineli hareket etmesi ve tedbir süreçlerinde sağaltım uygulamalarının yapılması ön görülmüştür (Gelsthorpe & Kemp, 2002: s.134).

İngiltere’de çocuk ihmal ve istismarına yönelik mücadelede ve yasal düzenlemelerin gelişiminde Maria Colwell vakası etkili olmuştur. 1974 yılında çocuk koruma profesyonellerinin bakım ve sorumluluğu altında bulunan Maria Colwell’ in ebeveynleri tarafından ihmali ve fiziksel istismarından dolayı hayatını kaybetmesi nedeniyle çocuk koruma sisteminin niteliği tartışma konusu olarak gündeme gelmiştir. Ahlaki panik olarak nitelendirilen vaka 1975 yılında çıkarılan Çocuk Yasasının oluşturulmasında etken olmuştur. Çocuk yasası, önceki dönemlerde çocuk koruma alanına yönelik geliştirilen

düzenlemeleri bünyesinde derlemiş ve odağını çocuk ihmal ve istismarı oluşturmuştur. Yasa, korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlere yer vermesinin yanı sıra ebeveynlere yönelik çocuk bakımı konusunda eğitimlerin verilerek ailelerin bilinçlendirilmesini öngörmektedir.

Çocuk koruma alanına yönelik geliştirilen yerel düzenlemelerle, uluslararası alanda geliştirilen düzenlemeler paralellik göstermektedir. 1995 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile birlikte çocuk koruma alanına yönelik uluslararası kabul gören çatı bir yasal düzenleme oluşturulmuştur. 1997 yılı seçimlerinde meydana gelen hükümet değişimi ile birlikte çocuk koruma politikalarında aile yanında bakım odağı alınmış, ailelerin sosyal ve psikolojik olarak desteklenmesi ve çocuk bakımı konusunda eğitimlerin verilmesi sağlanmıştır. Hükümet çocuk koruma alanına ve çocuk hizmetlerine yönelik bütçeden ödenekler ayrılmış, çocuk koruma alanında stratejik planlar oluşturulmuştur (Linsey & McAuliffe, 2006: s.404).

İngiltere’ de çocuk refahı alanında alt başlıklar arasında yer alan çocuk ihmal ve istismarına yönelik uygulamaların 1980 yılı itibari ile yoğunlaştığı, konu hakkındaki yasal gelişmelerin ihmal ve istismar vakalarının ardından gerçekleştirildiği görülmektedir. 1970 yılında evlat edindirilen bir çocuğun evlat edinen aile yanında ölmesi, 1974 yılında Maria Colwell vakası olarak bilinen 7 yaşındaki bir çocuğun ihmal ve istismardan vefat etmesi ve 121 çocuğun ihmal ve istismar şüphesi ile medyada yer alması buna örnek olarak gösterilmektedir.

2003 yılında çocuk refahı alanında, çocukların karşılaştıkları sorunlara yönelik özel bir ihtisas alanı oluşturulmuş, Çocuk Bakanlığı kurulmuştur. Çocuk Bakanlığının ilk bakanı Margaret Hodge ile birlikte; çocukların eğitim, sağlık, hukuk, sosyal hizmet alanlarında karşılaştıkları güçlükler ve bu güçlüklerin aşılması amacı ile çocuk katılımını önceleyerek uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Aynı dönemde İngiltere’ de çocuk sorunlarına yönelik “her çocuk önemlidir” programı ile bir veri tabanı oluşturulmuş, korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik verilecek hizmetlerde kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Programın çıktıları; çocukların biyolojik, sosyal ve psikolojik iyilik hallerinin sağlanması ve sağlıklı gelişimlerinin önündeki engellerin kaldırılması oluşturmaktadır. Hizmetin planlama ve uygulama sürecinde; çocukların bakım ve sorumluluğunu gerçekleştirenlerle çocuklarla arasındaki iletişim vurgulanan ana konu olmuştur (House of Commons Education and Skills Committee, 2012: s.7-8).

Yasal düzenlemelerle birlikte çocuk refahına yönelik araştırmalarda 1980’ li yıllarda hız kazanmıştır. Baker ve Duncan 1985 yılında 2019 katılımcı ile gerçekleştirdikleri araştırmada; kadın katılımcıların %12’ sinin, erkek katılımcıların %8’ inin 16 yaşından önce cinsel istismarı deneyimlediği, istismara maruz kalanların %51’ inin içinde bulundukları durumdan zarar gördükleri tespit edilmiştir. Araştırmada sosyal statü ile çocuk ihmal ve istismarı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Araştırma çıktılarına bakıldığında; İngiltere’ de 4,5 milyon yetişkinin çocukluk döneminde istismar mağduru

olabileceği, en az 143.000 çocuğun ensest ilişkiden kaynaklanan istismara maruz kalabileceği tahmin edilmiştir (Baker & Duncan, 1985: s.457).

Farklı bir araştırmada elde edilen veriler Baker ve Duncan'ın araştırmasını destekler niteliktedir. İngiltere'de 18-24 yaş bandında 2868 katılımcı ile gerçekleştirilen araştırmada; 16 yaş altında herhangi bir istismara maruz kaldınız mı sorusuna, katılımcıların %7'si fiziksel istismar, %6'sı duygusal istismar, %6'sının bakım ihmal, %11'i cinsel istismar mağduru olduklarını ifade etmiştir. NSPCC (Çocuklara İşkenceyi Önleme Derneği) tarafından gerçekleştirilen araştırmada; 17262 cinsel istismar vakasında 2213 kız ve 601 erkek çocuğunun 13 yaş altında istismara maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Araştırmada istismar mağduru çocukların sosyo-demografik özellikleri belirtilmemiştir. Davies ve Wescott tarafından 1999 yılında kadın hastalarla gerçekleştirilen çalışmada; katılımcıların %42'sinin çocukluk döneminde bir yetişkin tarafından cinsel istismara uğradığı, %22'sinin ise cinsel temasa maruz kaldığı saptanmıştır (May-Chahal & Cawson, 2005: s.969-979).

Yapılan araştırmalara ve istatistiklere bakıldığında; İngiltere' de 1980 ile 2000 yılları arasında çocuk ihmal ve istismar vakalarında artış olduğu, vaka artışlarının çocuk refahı alanında gerçekleştirilen uygulamaları ve düzenlemeleri tetiklediği görülmektedir. 1948 yılında hazırlanan Çocuk Yasası temel düzenleme olmak üzere çocuk koruma alanına yönelik uygulamalarda; kurumlar arası iş birliği, kamu kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyon, yerel yönetimlerin sürece katılımının sağlanması başlıklarının hedeflendiği görülmektedir.

Çocuk ihmal ve istismarı şüphesi ile karşılaşan meslek elemanları ve tüm vatandaşların bildirim yükümlülüğü bulunmaktadır. Bildirim yapılan kurumlarda sosyal çalışmacı ve meslek elemanları tarafından görüşme, inceleme ve değerlendirmeler yapılmaktadır. İlk görüşme ve inceleme, vaka intikal ettikten sonra 24 saat içinde yapılmak zorundadır. Çocuk ihmal ve istismarına yönelik bildirimler yüksek oranda eğitim ve sağlık alanından yapılmaktadır. Okullarda çocuk ihmal veya istismarı vakaları ile karşılaşılma durumlarında; yerel yönetimler tarafından çocuk alanında uzman meslek elemanı desteği sağlanmaktadır (Beter, 2010: s.124-125). Çocuk ihmal ve istismarı vakalarında vakanın bildirilmesinin ardından 24 saat içerisinde harekete geçilip müdahale etme zorunluluğu bulunması, çocuğun ikincil bir travma yaşamasının önlenmesi ve çocuğun örselenmemesi bağlamında önemlidir. Çocuk ihmal ve istismar vakalarında yerel yönetimlerin uzman desteği sağlaması; kurumlar arası koordineli çalışma ile etkin ve hızlı müdahale imkânı sağlamaktadır.

İngiltere çocuk ihmal ve istismarına yönelik sosyal hizmet müdahalelerinde; sağlık sistemi içinde yer alan doktorlara, hemşirelere, yardımcı sağlık personeline, eğitim sistemi içinde yer alan öğretmenlere, hukuk sistemi içinde yer alan hakimlere, avukatlara ve yerel yönetimlerde görev yapan personellere sorumluluklar ve görevler yükler. Bu sorumluluk ve görevlerin etkin bir şekilde yerine getirilmesi için disiplinler arası çocuk koruma toplantıları düzenlenmektedir.

İngiltere’de çocuk refahı alanında çocuk ihmal ve istismarına yönelik mücadelenin yürütülmesinde yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları ile ortak proje ve programlar yürütülmektedir. Bu programlardan biri “Çok Boyutlu Koruyucu Aile Tedavi Programıdır”. Program koruyucu önleyici yaklaşımdan ziyade; ihmal ve istismar sonrası olumsuz davranış kalıplarını değiştirme yerine olumlu davranış kalıplarını koyma ve güçlendirme faaliyetlerini içermektedir. Program içeriğinde; eğitim sürecini takip, birey, grup ve aile terapileri, sosyal aktiviteler gibi uygulamalara yer verilmektedir. Uygulamalar çocukların yaş grupları ve gelişim dönemleri gözetilerek hazırlanmıştır (Biehal, ve diğerleri, 2010: s.5).

İngiltere çocuk koruma alanında çok disiplinli yaklaşıma önem vermektedir. Bu doğrultuda sadece sosyal hizmet uzmanları değil; eğitim alanında çalışanlar, emniyet ve kolluk güçleri, sağlık çalışanları gibi çocuk ile etkileşimi olan meslekler arasındaki bilgi paylaşımını ön planda tutmaktadır. Çocuk alanında hizmet veren kurum ve personellerin erişim sağlayabileceği ortak bir değerlendirme sistemi (Common Assessment Form) hazırlanmıştır (Elmacı, 2009, s.71). Bu sistem; farklı gelişimsel dönemlerde farklı sorunlarla karşılaşan çocukların sistem içerisinde örselenmeden etkin ve hızlı müdahalelerle baş etme kapasitelerini geliştirme ve sonraki süreçleri izleme imkânı sağlamıştır. Dezavantajlı çocuklar ile ilgili ortak bir veri tabanı oluşturan sistemin kurumlar arası bürokratik nedenlerden kaynaklanan tıkanmaları ortadan kaldırdığı hızlı ve etkin müdahalenin önünü açtığı değerlendirilebilir. Çocukların karşılaşacağı sorunların ve etkilerinin çok boyutlu olmasından dolayı farklı kurumların koordinasyonlu bir şekilde çocuk ile ilgili ortak bir veri tabanından elde edilen bilgiler doğrultusunda hareket etmesi sunulan hizmetin standartları ve devamlılığı açısından önemli katkı sunacağı değerlendirilebilir.

İngiltere çocuk refahı alanında; çocukların ihmal ve istismardan korunması, suça sürüklenmemesi, maddi ve manevi yoksunluk yaşamaması için koruyucu önleyici hizmet yaklaşımını benimsemiştir. Bu kapsamda çocuk koruma alanının temel uygulayıcılarının sosyal hizmet uzmanları olduğundan söz etmek mümkündür. Çocukların korunmasında sadece bir meslek ve disiplinin değil; çocuk ile etkileşimi olan eğitim, sağlık, hukuk, güvenlik alanlarında çalışanların çok boyutlu sorunlara karşı çok boyutlu müdahalelerin gereği olarak multidisipliner bir çalışma vurgusu olduğu görülmektedir. Yerel düzeyde farklı kurum ve kuruluşların katılımı ile gerçekleştirilen çocuk koruma alanında risk ve önleme toplantıları birlikte çalışma vurgusunu ortaya koymaktadır. Çocuk ihmal ve istismarı ve çocuğa yönelik risk ve tehdit bilgilerinin yer aldığı ortak bir veri tabanı uygulamasının hayata geçirilmesi; müdahalelerin hızlı ve etkin bir şekilde yapılması, sürecin izlem ve takibinin yapılması hususunda önemli gösterge oluşturmaktadır. Çocuk koruma politikalarının ve sorumluluğun sadece merkezi yapıda toplanmadığı; yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve aileler arasında paylaşıldığı görülmektedir. Yerel yönetimlerin çocukların karşılaşabileceği risk ve tehditleri önlemeye yönelik sivil toplum kuruluşları ve özel sektöre toplantılar gerçekleştirmesi, aile yanında bakımın özendirilmesi, ailelerin kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik uygulamalar çocuk

koruma alanında tek aktörün değil; birden çok aktörün sorumluluk alarak süreç içerisinde yer aldığını ortaya koymaktadır.

Çocuk istismarına yönelik yasal düzenlemelerin gelişimi ile çocuk alanına yönelik araştırmalar paralellik göstermiştir. New England Medical Center tarafından yapılan çalışmada istismar sonrası çocuklarda cinsiyet fark etmeksizin uyku problemleri, davranış bozuklukları ve aşırı saldırganlık saptanmıştır (Urquiza & Winn, 2013: s.18-19). Araştırmadan elde edilen bulgu literatürde yer alan istismara maruz kalmış çocuklarda görülebilecek davranışlarla örtüşmektedir. Literatürde yer alan diğer davranış kalıplarına bakıldığında; içe kapanıklık, akran zorbalığı, öfke krizleri ve şiddet eğilimi olarak kendini göstermektedir.

İngiltere’de çocuk ihmal veya istismarı sonrasında; adli açıdan değerlendirme yapılabilmesi hususunda hakimlerin çocuk alanında ihtisaslaşması üzerinde durulmaktadır. Benzer şekilde sağlık alanında yapılacak değerlendirmelerde çocuk alanında belirli bir yetkinliğe sahip olunmasına dikkat çekilmektedir. Çocuğa yaklaşım, iletişim becerileri, çocukların karşılaşılabileceği sorunlara karşı hassasiyet ve duyarlılık, çocuk alanında çalışan diğer meslek gruplarıyla birlikte çalışma becerisi sahip olunması gereken yetkinlikler arasında gösterilmektedir.

Çocuk ihmal ve istismarının tanınması, tedavi ve değerlendirme süreçlerinde kamu kurumlarının, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının katkı sunduğu kalite standartları geliştirilmiştir. Kalite standartları ile ilişkili olarak kişisel verilerin korunması kapsamında çocuk alanında çalışan profesyonellerin yaptıkları çalışmalarda ve hazırlamış oldukları raporlarda gizliliğin sağlanmasına özen gösterilmekte, çocuğun mahremiyetinin korunması, örselenmemesi, çocuk yararı olmaksızın ilgili çalışmaların farklı kişi ve kurumlarla paylaşılmaması üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda ihmal veya istismar mağduru çocuğun tekrardan örselenmesinin, tehdit ve tehlikelere açık hale gelmesinin önlenmesi amaçlanmaktadır (Faculty of Forensic and Legal Medicine, 2016: s.2-3).

Çocuk ihmal ve istismarına yönelik gerçekleştirilen kalite standartları ile; çocukların ihmal ve istismar riski ile karşılaşmasının önlenmesi, etkin ve doğrudan müdahale imkanının sağlanması, çocuğun yüksek yararı doğrultusunda örselenmesinin önüne geçilmesi ve verilen hizmetlerin kalitesinin artırılması hususunda çalışıldığını göstermektedir.

2.2. İsveç

İsveç çocuk refahı alanında temel politika yürütücü ve uygulayıcı Sağlık ve Sosyal İlişkiler Bakanlığıdır. Bakanlık çocukların korunması, çocuk refahı ve çocuk haklarının uygulanmasında sorumlu kurumdur. Çocuk koruma alanında merkezi yürütücü olan Sağlık ve Sosyal İlişkiler Bakanlığının yanı sıra yerel yönetimler olan belediyeler de bu alanda sorumluluk ve görev sahibidir. Belediyeler toplumla yakın temas halinde olduğu için, sosyal sorunların ve çocukların karşılaşılabileceği risk ve tehlikelerden korunması için hayata geçirilecek sosyal politikaların oluşturulmasına katkı sunmaktadır. (Jones & Florek, 2015: s.8)

İsveç çocuk koruma alanında temel düzenleme Sosyal Hizmetler Kanunudur. Kanun, çocukların ihmal ve istismar riskinden korunmasını, çocuk haklarının uygulanmasını, çocuk işçiliğinin önlenmesi ve çocukların güvenliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır. Kanunun yürütülmesinde sorumluluk merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında paylaşılmaktadır. Yerel yönetimler çocukların karşılaştığı veya karşılaşma riski bulunan sosyal sorunların önlenmesinde ve ihtiyaç duyulan desteğin sağlanmasında sorumludur (Urhan, 2009: s.9). Bu yaklaşımdan hareketle İsveç çocuk refahı alanında; çocukların korunmasına yönelik politikalarda ve sosyal sorunlara yönelik müdahalelerde merkezi yönetim ve yerel yönetim düzeylerinde sorumluluk paylaşımı yapıldığı görülmektedir.

İsveç çocuk refahı alanında koruyucu önleyici uygulamalar kapsamında çocuk biyolojik olarak dünyaya gelmeden önce ailelere; anne sağlığı, çocuk bakımı, aile içi iletişim alanlarında eğitimler verilmektedir. Doğumla birlikte 15 yaşına kadar, ailelere çocuklarının bakım ve sorumluluğunda destek olmak için ekonomik destek sağlanmaktadır. Belediyeler 12-72 ay arasındaki çocukların anaokuluna gitmesi hususunda ailelere destek vermektedir. Eğitimine devam eden çocukların sağlık kontrolleri belediyeler tarafından karşılanmaktadır. Belediyeler sosyal hizmet alanındaki diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği içinde uygulamalarını gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda belediyeler; merkezi yönetimlerle, sivil toplum kuruluşları ile koordineli olarak, kurmuş olduğu Aile Merkezleri (Family Center) ile ailelere çocukların karşılaşabileceği risk ve tehlikeler kapsamında eğitimler vererek farkındalık sağlamaya çalışmaktadır (Berg & Clercq, 2012: s.9).

İsveç çocuk koruma politikalarında koruyucu önleyici yaklaşımın benimsendiği, sunulan hizmetlerin sadece çocuk üzerinden değil aile ile birlikte ele alındığı görülmektedir. Koruyucu önleyici uygulamaların doğumdan önce aile eğitimleri ile başladığı, doğumdan sonra çocukların eğitim, sağlık ve sosyal gelişimleri göz önünde bulundurularak bütüncül bir bakış açısı ile devam ettirildiği görülmektedir.

İsveç çocuk refahı alanında çocukların ihmal ve istismarı mücadelede çocuk ve ailenin güçlendirilmesinin yanında faillere yönelik uygulamalara da yer verilmektedir. Faillere yönelik yapılan araştırmalar ile; sosyal ve demografik özellikleri, suça eğilimleri, madde kullanım durumları değerlendirilerek çocuklar için risk ve tehdit oluşturabilecek unsurların saptanması amaçlanmaktadır. Bu çalışmalar doğrultusunda ihmal veya istismar davranışı meydana gelmeden risk değerlendirmesi yapılabilmesi ve gerekli müdahale planının oluşturulması sağlanmaktadır. Koruyucu önleyici çalışmalar kapsamında ilk hedef gruplarından biri eğitim hayatına başlayan ilköğretimdeki çocuklardır. Çocukların aile ortamından sonra vakitlerinin çoğunu okul ortamında geçirmesinden dolayı; çocukların okul ortamında ve sokak ortamında karşılaşabileceği risklere yönelik önlemler alınmaktadır. Okullarda mahremiyet eğitimi, gelişim dönemlerine uygun cinsellik eğitimi, haklar ve sorumluluklar kapsamında eğitimler verilmektedir. Eğitim çalışmaları sadece çocuklara yönelik değil; ailelere ve öğretmenlere yönelik farkındalık çalışmaları ile desteklenmektedir (Swedish Research Council for Health, 2015: s.9).

İsveç’ te çocuk haklarının uygulanması ve denetiminin sağlanması amacıyla 1993 yılında Çocuk Ombudsman kurumu kurulmuştur. Kurum bireysel müracaat yoluyla da başvuru almakla birlikte, çocukların karşılaştığı sorunlarla ilgili yıllık raporlar düzenlemektedir. Kurum ayrıca çocuk refahının artırılmasına yönelik projeler hazırlayarak çocukların yüksek yararı kapsamında uygulamalar yapılmaktadır. Kurum, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile koordineli bir şekilde çalışmaktadır. Bu kapsamda Çocuk Ombudsman Kurumu ve İsveç Çocuk Hakları Derneği (BRIS) iş birliği ile risk altındaki ve korunma ihtiyacı olan çocuklara ilişkin bilgilendirme ve yönlendirme çalışmaları yapılmaktadır. Çocukların karşılaşabileceği risk ve tehlikelere karşı hangi kurumlara başvuru yapabileceği konusunda eğitimler verilmektedir (Claude, 2010: s.37). Çocuk refahı alanında çocukların korunmasına yönelik sözleşmenin uygulanıp uygulanmadığına yönelik denetim gerçekleştiren bir kurumun varlığı; çocuk haklarının etkin bir şekilde uygulanmasına, çocukların yaşam kalitesinin artmasına, çocukların risk ve tehlikeler karşısında korunmasına katkı sağlamaktadır.

İsveç’ te korunmaya muhtaç, ihmal ve istismara maruz kalmış, suça sürüklenmiş çocuklara bakım sağlayan kuruluşlar 1980 yılında “Home for Care or Residence” adlı yapıda tek çatı bünyesinde toplanmıştır. 1980 yılından günümüze bakım veren devlet kurumlarının yanında özel bakım merkezlerinin sayıları da artış göstermiştir. Bakım modelleri içinde odak uygulama kurum bakımından ziyade aile yanında bakımı önceleyen koruyucu aile uygulaması olduğu görülmektedir (Johansson, 2007: s.29-30).

İsveç’te ihmal veya istismara maruz kalmış çocuklar için grup terapileri, kendine yardım grupları uygulamaları ile çocukların yaşamış oldukları travmaların etkilerini azaltmak ve ortadan kaldırmak amaçlanmaktadır. Kendine yardım grupları ile; çocukların yaşamış oldukları olumsuz deneyimlerin ortaya çıkarılması, baş etme kapasitelerinin geliştirilmesi, kendi yaşamları üzerinde denetim sahibi olabilmeleri teşvik edilmektedir. Bu gruplarda; duygu ve düşünce paylaşımı, çocuk katılımı, sosyal destek ağının oluşturulması ve bu ağın gücünden faydalanmak hedeflenmektedir (Jonzon, 2006: s.6).

İsveç’ te farklı yaş gruplarındaki ve farklı alanlarda sorun yaşayan çocuklara yönelik farklı hizmetler sunulmaktadır. Öz ailesi yanında bakımı gerçekleştirilen çocuklara yönelik “Yoğun Ev Temelli Aile Tedavisi” programı, koruyucu aile yanında bakımı gerçekleştirilen çocuklara yönelik “Çok Boyutlu Tedavi Koruyucu Bakım” programı uygulanmaktadır. Çocukların sosyal gelişimi sosyal çalışmacılar tarafından takip edilmekte, sosyal gelişimin takibi devam ederken akademik gelişimde izlenmektedir (Urhan, 2009: s.9).

İskandinav ülkeleri arasında yer alan İsveç, Esping- Andersen tarafından geliştirilen refah modelleri kapsamında Danimarka’nın da içinde yer aldığı “İskandinav Refah Modelleri” içinde yer almaktadır. Uygulanan sosyal politikalara bakıldığında merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında görev ve sorumluluk paylaşımı yapıldığı görülmektedir. Yerel yönetimler kapsamında hizmet veren belediyeler aile ve çocuklara yönelik; aile danışmanlığı, kreş hizmeti, gündüz bakım evleri uygulamalarına yer vermektedir.

2.3. Hollanda

Hollanda’ da çocuk ihmal ve istismarına yönelik araştırmalar, 2005 yılında Ijzendoorn ve arkadaşları tarafından ülke genelindeki çocuklar ile yaptıkları çalışma kapsamında gündeme gelmiştir. Araştırma kapsamında ocuk alanında çalışan 1.100 meslek elemanı da görüşmelere katılım sağlamıştır. Araştırmaya katılım sağlayan 3,5 milyon çocuğun, 0-18 yaş aralığında herhangi bir ihmal veya istismar türüne maruz kaldığı saptanmıştır. Katılımcılardan 4700’ ünün cinsel istismara, 19.000 katılımcının ise fiziksel istismara uğramış olabilecekleri tahmin edilmiştir (Knijin & Nijnatten, 2011: s.229).

2010 yılında gerçekleştirilen 118.000 ocuk katılımcının yer aldığı bir çalışmada, çocukların yüzde 3,4’ istismar ile karşılaştığı, farklı bir çalışmada ise 12-17 yaş grubunda yer alan çocuklarla görüşme sağlanmış, çocukların yüzde 34,6’ sının istismar türlerinden birine maruz kaldığı ifade edilmiştir. Yapılan araştırmalar; hkmetlerin ocuk koruma politikalarını oluşturmasında zemin hazırlamış, ocuk ihmal ve istismarının önlenmesi, bilgi, beceri ve farkındalıkların artırılması odak nokta olmuştur (Berg & Clercq, 2012: s.74).

Hollanda’ da ocuk refahı alanında çocukların ve gençlerin korunmasına yönelik temel düzenleme 2005 yılında yürürlüğe giren Gençlik Bakım Yasasıdır. Yasa, ocukların ve gençlerin ihmal ve istismara karşı korunmasını ve ailelerin desteklenmesini kapsamaktadır. 2015 yılında yürürlüğe giren ocuk ve Gençlik Yasası ile; çocukların korunması ve ailelerin desteklenmesi hususunda yerel yönetimler olan belediyelere sorumluluk yüklenmiştir. Belediyeler, ocukların karşılaşabileceği risk ve tehlikelerden çocukları korumak, çocukları ve gençlerin gelişimlerine katkı sağlama, güvenli alan oluşturma, koruyucu önleyici hizmetler üretme, ailelerin bilgi ve becerilerinin geliştirilmesine yönelik faaliyetleri gerçekleştirme konularında sorumluluk üstlenmiştir (Hilverdink ve diğerleri, 2015: s.5).

ocuk ve Gençlik Yasası ile birlikte çocukların korunmasında belediyelerle sorumluluk paylaşımı yapılması; belediyelerin görev tanımlamaları arasına; ailelerle etkin iletişimde olma, ocuk bakımı konusunda destek sağlama, hizmet alanları içinde çocukların karşılaşabileceği risk ve tehlikeleri ortadan kaldırma, ocuk, genç ve ailelere yönelik birimler oluşturulması görevleri eklenmiştir. Hizmetlerin izlenmesi, merkezi yönetimlerin yanı sıra yerel yönetimlerinde sorumlğuna bırakılmıştır (Bosscher, 2014: s.5). İlgili yasanın sosyal belediyeciliği teşvik ettiği, belediyelerin sosyal politikalarda üretici ve uygulayıcı bir kimlik yapısı kazanmasına katkı sağladığı görülmektedir.

Hollanda’ da ocuk koruma sistemi 3 temel alandan meydana gelmektedir. Bu alanlar: genel, koruyucu ve özel hizmetlerden oluşmaktadır. Genel hizmetler ocuk koruma alanının çatı sistemidir. Çocuklara yönelik sağlık ve eğitim hizmetleri, gündüzlü bakım hizmetleri, spor ve kültür kulüpleri genel hizmetler çatısı altında yer alan uygulamalardır. Belediyeler, genel hizmetler bünyesindeki uygulamaların koordinasyonu ve etkinliğinin sağlanması hususunda sorumlu hale gelmiştir. Koruyucu hizmetler, çocukların karşılaşabileceği risk ve tehlikelerin saptanmasını, risk haritalarının oluşturulmasını, sorunların tespitini ve erken müdahale imkanının sağlanmasını odak alan hizmetler

bütünüdür. Ailelere çocuk bakımı, etkili ebeveynlik eğitimleri verilmesi ve kitapçıklar hazırlanması, çocuklara yönelik sağlık taramalarının yapılması, mahremiyet ve güvenli alan eğitimlerinin verilmesi, çocukların psiko-sosyal gelişimlerinin izlenmesi koruyucu hizmet uygulamaları arasında yer almaktadır. Koruyucu hizmetlerin kaynakları; merkezi yönetim, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından karşılanmaktadır. Özel hizmetler ise çocukların karşılaşmış oldukları sorun türlerine göre gereksinim duydukları hizmetleri kapsamaktadır. Engel durumuna göre korunmaya ve bakıma muhtaç çocuklara yönelik zihinsel, ruhsal, bedensel engelli bakım merkezleri, ihmal, istismar veya şiddet mağduru çocuklar için kurum bakımı, kurum bakımından ayrılan çocuklar için bakım sonrası izleme ve rehabilitasyon hizmetleri gibi uygulamaları kapsamaktadır. Büyük şehirlerde yer alan Gençlik Daireleri, bu hizmetlerin erişimi noktasını oluşturmakta aynı zamanda koordinasyon merkezi görevini üstlenmektedir (Berg & Clercq, 2012: s.10).

Hollanda da çocuk koruma alanında adli sistem içerisinde yer alan mahkemelerde, çocuk alanında ihtisaslaşmaya gidilmiş, görev alan personellerin seçiminde çocuk alanında eğitim görme durumları tercih sebebi olmuştur. Çocukların adli süreçlerin içerisinde bulunmasının ve örselenmesinin önlenmesi için ara bir destek mekanizması olarak Aile İçi Şiddet Merkezleri hayata geçirilmiştir. Bu merkezlerde; çocukların ihmal, istismar ve şiddetten korunması için sosyal destek mekanizmalarını harekete geçirmek ve uzmanlar tarafından psiko-sosyal destek sağlanması amaçlanmaktadır (Boscher, 2014: s.3).

Çocukların ihmal, istismar ve şiddetten korunması konusunda; önleyici çalışmalar bağlamında ara kurumların olduğu, çocuklara karşı kötü muamele meydana gelmeden farkındalık ve bilinçlendirmeye yönelik çalışmalara yer verildiği görülmektedir. Çocukların maruz kaldığı ihmal, istismar, şiddet benzeri kötü muamelenin yansıdığı adli süreçlerde çocuk alanına yönelik ihtisaslaşmış mahkemelerin varlığı, çocuklara verilen değeri ve karşılaşmış oldukları sorunlarda etkin hizmet sunma gayretini ortaya koymaktadır.

Hollanda'da çocuk ihmal ve istismarı vakalarında yaklaşım, istismarı gerçekleştiren failin aile içinden mi yoksa yabancı bir kişiden mi olduğuna göre değişmektedir. Failin aile dışından olması durumlarında, çocuğun ve ailenin güçlendirilmesine yönelik aile destek programları uygulamasına yer verilmekte, failin aile içinde olması durumlarında; çocuğun öz ailesi yanında bakımının gerçekleştirilmesinin mümkün olmaması halinde geçici koruyucu bakım uygulamalarına başvurulmaktadır. Çocuklara yönelik hizmetler kurum bakımından ziyade; aile ortamında ve aile yanında bakım hizmetleri olarak sürdürülmektedir.

Çocuk koruma alanında politika yürütücü ve uygulayıcı pozisyonunda yer alan Gençlik Daireleri, aynı zamanda bünyesinde bulundurduğu Çocuk İstismarı Tavsiye ve Rapor Merkezi ile ihmal veya istismar vakalarının bildirimlerini almaktadır. Hollanda'nın her şehrinde yapılanması bulunan birimlerde; ihmal ve istismar şüphesi bulunan durumların bildirimi yapılmakta ve çocukların karşılaşabileceği risk ve tehlikeler hakkında bilgilendirmeler yapılmaktadır. Yapılan başvurulara istinaden sosyal incelemeler gerçekleştirilmekte olup sorunların çözümüne yönelik uygun hizmet modelleri

uygulanmaya çalışılmaktadır. Merkezin görevleri arasında; çocuk ihmal ve istismarı şüphesi durumlarında aileleri bilgilendirmek ve ihtiyaç duyabileceği yönlendirmeleri sağlamak, vaka analizlerini ve kayıtlarını yapmak, ihmal ve istismara yönelik araştırmalar yapmak yer almaktadır (Boscher, 2014: s.2-5).

Gençlik ve Aile Bakanlığı, çocuklar hakkında yapılan tüm işlemlerin elektronik ortama aktarıldığı bir veri tabanı oluşturarak Elektronik Çocuk Dosyası uygulamasını düzenlemiştir. Elektronik Çocuk Dosyası ile vakaların takibi ve kayıtların güvenli bir alanda tutulması amaçlanmaktadır. Bakanlığın çocukların korunmasına yönelik geliştirdiği diğer uygulama Risk Altındaki Gençler İndeksidir. Uygulama ile bölgelerin sosyal risk haritaları oluşturulmakta aynı zamanda risk altındaki çocukların veya kötü muameleye maruz kalmış çocukların ikincil travma yaşamalarının önlenmesi amaçlanmaktadır. Hollanda’da yürürlükte olan bu uygulamalara bakıldığında hizmetlerin yerleştiği, yerel düzeyde çocuklara yönelik risk ve tehlikelerinin ortaya koyulmaya çalışıldığı, sorunların meydana gelmeden önlenmesine yönelik koruyucu önleyici çalışmalara yer verildiği, çocukların maruz kaldığı sorunlara karşı etkin teknoloji kullanımı ile kayıt tutma, vakaların takibini sağlama ve hızlı müdahale imkanlarının sağlandığı anlaşılmaktadır.

Günümüze kadar çocuk koruma alanında ulusal ve uluslararası pek çok strateji ortaya konulmuştur. Bu kapsamda çocuk koruma alanında çocuk ihmal ve istismarına yönelik pek çok ülkede özel stratejiler geliştirilmiştir. Örneğin Hollanda’da 2012-2016 yılları arasında ‘Çocuk Güvenliği’ adında 4 yıllık bir eylem planı hazırlanmıştır. Eylem planı içeriğinde; koruyucu önleyici uygulamalar, ihmal ve istismara yönelik farkındalık oluşturma, ihmal ve istismar riskini en az seviyede tutma ve ortadan kaldırma, yerel yönetimler, sivil toplum ve özel sektör arasındaki iş birliği ve koordinasyonu teşvik etme, çocukların güvenliğini sağlamada özel hassasiyet gösterme ve araştırma çalışmaları yer almaktadır. Çocuk ihmal ve istismarına karşı mücadelede; çocuk cinsel istismarına karşı eylem planı, çocuk ombudsmanlığı, çocuk koruma kurulları, çocuk hakları topluluğu aracılığı ile program ve uygulamalar yürütülmektedir. Çocuk Ombudsmanlığı, kurum ve kuruluşlarda çocuk istismarı vakalarının yönetimi, denetimi ve raporlaması ile çocuk koruma çalışmalarına katkı sunmuştur. Gençlik ve Aile Bakanlığı tarafından 2009 yılında “Ne Yapabilirim?” başlığı ile ulusal bir kampanya yürütülmüş, kampanyanın amacını: çocuk ihmal ve istismarı şüphesi durumlarında ne yapılması gerektiği konusunda bilgilendirme ve bildirimde bulunmayı teşvik etmek oluşturmuştur (Berg & Clercq, 2012: s.15).

Hollanda’nın, çocuk koruma alanında uluslararası düzenleme olan Çocuk Hakları Sözleşmesini uygulamanın yanı sıra çocukların karşılaşılabileceği risk ve tehlikelerden çocuk ihmal ve istismarına yönelik özel düzenleme ve strateji geliştirdiği görülmektedir. Çocukların uluslararası düzenlemelerle korunmasının yanı sıra ulusal, bölgesel ve yerel boyutta düzenlemelere yer verilmesi; çocukların ihmal ve istismardan korunmasına ve takiplerinin sağlanmasına, hızlı müdahale gerçekleştirilmesine ve etkin hizmet sunumuna katkı sağlamaktadır.

2015 yılında yürürlüğe konulan Çocuk ve Gençlik Yasası ile birlikte yerel yönetimlerin çocuk koruma alanında sorumlu hale getirilmesi sağlanmıştır. Bu bağlamda yerel yönetimler; ailelerin çocuk bakımı konusunda bilgilerinin artırılmasında, çocukların tam katılımının sağlanmasında, çocukların ihmal ve istismardan korunmasında, sağlıklı gelişimlerinde görev üstlenmiştir. Aynı zamanda belediye bünyelerinde kurulması hedeflenen Gençlik ve Aile Merkezleri ile ulaşılabilirliğin artırılması planlanmaktadır (Lammerts, 2012: s.13). Her yerel bölgenin kendi dinamiklerinin ve toplumsal yapılarının farklı olması nedeniyle sosyal sorunlarda çeşitlilik göstermektedir. Belediyelere çocuk refahı alanında sorumluluk, görev ve yetkiler verilmesi ile; bölgelerin yaşamış oldukları sosyal sorunların tespitinde ve topluma en yakın noktada etkin doğrudan hizmet gerçekleştirme fırsatına erişilmiştir.

Hollanda’da çocuk ihmal ve istismarına yönelik genel tedavi hizmetleri kapsamında; travmaya duyarlı yaklaşım, oyun terapisi ve aile güçlendirme uygulamaları ile çocuklara ve ailelere hizmetler sunulmaktadır. Bu hizmetler kapsamında ihmal ve istismara maruz kalmış çocuk ve gençlere yönelik travma merkezleri oluşturulmuştur. Travma merkezlerinde yer alan tedavi programları çocukların yaş ve gelişim dönemlerine düzenlenmektedir. Çocukların maruz kaldığı şiddet, ihmal ve istismar sorunlarına yönelik çocukların güvenliğinin sağlanması, ailedeki veya sosyal çevredeki risk ve tehlikelerin belirlenerek çocuğun ikincil travma yaşamasının önlenmesi, ailelerin karşılaşılan sorunlarda baş etme kapasitelerini güçlendirmek merkezlerin temel amaçlarındadır. Travma merkezleri aynı zamanda üniversiteler ile ortak çalışmalar yürüterek sunulan hizmetlerin kalitesinin artırılması ve çocukların korunmasına yönelik yeni uygulamaların hayata geçirilmesi hususunda çalışmalar yürütmektedir (Baat, Linden, Kooijman, & Vink, 2011: s.26-28).

Hollanda’da istismar ile mücadele kapsamında 2012 yılında Cinsel Saldırı Merkezleri hayata geçirilmiştir. Bu merkezler aracılığı ile her gün 24 saat hizmet verebilecek şekilde sağlık, hukuk ve sosyal hizmetlerin tek merkezden yürütülmesi hedeflenmiştir. Merkezler; tıbbi tedavi süreçlerini, kolluk güçlerinin işlemlerini ve sosyal-psikolojik destek uygulamalarını içermektedir. Merkezler; ilk başvuru, tespit-tedavi ve izleme-takip hizmetlerini bünyesinde barındırmaktadır. Gerek duyulması durumunda mağduriyet yaşayan çocuk ve gençlerin ailelerinde ve bakım sağlayıcılarına da destek sağlanmaktadır (Bicanic, Snetselaar, Jongh, & Putte, 2014: s.3-4).

2.4. Türkiye

Türkiye’ de çocuk refahı alanında politika yapıcı ve uygulayıcı temel kurumlar; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığıdır. Sivil Toplum Kuruluşları (STK’ler), üniversiteler ve bünyesinde yer alan Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezleri çocuk koruma sistemine destek sağlamaktadır.

Türkiye ulusal ve uluslararası sözleşme ve anlaşmalar ile çocukların ihmal ve istismardan korunmasına yönelik yasal düzenlemelere yer vermiştir. Türkiye’de çocukların korunmasına yönelik yer alan temel hukuki düzenlemeler arasında; 5395 sayılı Çocuk

Koruma Kanunu (ÇKK), 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve Türk Ceza Kanunu (TCK) yer almaktadır. Türkiye ulusal ölçekte hazırlamış olduğu düzenlemelerin yanı sıra uluslararası düzenlemelerde de taraf devletler arasında yer alarak çocuk refahı alanındaki gelişmelere katkı sunmuştur. Türkiye'nin çocuk istismarı ile mücadele kapsamında taraf olduğu uluslararası sözleşmeler: Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Cinsel İstismara Karşı Avrupa Konseyi Sözleşmesidir.

Türkiye, çocuk koruma alanında ulusal ve uluslararası düzenlemeler doğrultusunda; çocukların korunması amacı ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde örgütlenmeler gerçekleştirilerek kurum ve kuruluşlar oluşturmuştur. Bu kurumlar arasında Çocuk İlk Kabul Merkezi, Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi, Çocuk Destek Merkezi, Çocuk İzlem Merkezi, Üniversite Çocuk Koruma ve Uygulama Merkezleri yer almaktadır.

2.4.1. Çocuk İlk Kabul Merkezi (ÇOKİM)

Çocuk İlk Kabul Merkezi (ÇOKİM), 2015 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM) çatısı altında uygulamaya konulmuştur. ÇOKİM'ler adli süreçlerde hüküm verilinceye kadar veya uygun hizmet modeli kararlaştırılincaya kadar korunma ihtiyacı olan çocukların temel gereksinimlerinin karşılanması ve korunmasına yönelik hizmet veren birimlerdir. Birimlerin kapasitelerine göre çocukların biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerini takip eden meslek elemanları (sosyal çalışmacı, psikolog, hemşire, çocuk gelişimcisi) istihdam edilmektedir. Meslek elemanları tarafından çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal tam iyilik hallerinin sağlanması, davranış değişimlerinin ve aile dinamiklerinin gözlemlenmesi, çocukların gelişimlerini tehdit eden unsurların saptanması ve önlenmesi sağlanmaktadır (Bilgin ve Yetimoğlu, 2018: 47).

2015 yılında Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM) genelgesi ile oluşturulan ÇOKİM, çocukların ihtiyaç duyduğu uygun hizmet modeli hakkında karar verilinceye kadar, çocuklara demografik özelliklerine göre (yaş, cinsiyet, kardeş olma durumları) farklı bölümleri ile ev sahipliği yapmaktadır. Genelge kapsamında ÇOKİM'lerin en az 6 yataklı, ihtiyaç durumuna göre en fazla 20 yataklı olmak üzere hizmet vermesi belirlenmiştir. İhmal veya istismar mağduru, suça sürüklenen çocuklar acil korunma kararı ile birime yerleşmesi sağlanmaktadır. İlk kabul aşamasında; çocukların karşılaşmış olduğu risk ve tehlikeler, maruz kaldıkları kötü muamele göz önünde bulundurularak ön sağlık kontrolleri kapsamında psikiyatri, madde kullanım öyküsü, bulaşıcı ve kronik rahatsızlıklar ve istismar belirtileri şüphesi durumlarında sağlık tedbiri kararı alınması gerekliliği genelgede belirtilmiştir. Birimin temel amacı, çocukların ihmal ve istismara açık ortamlardan uzaklaştırılması, korunma ihtiyacı olan ve gereksinimlerinin bulunduğu ortamdan karşılanamayacağı tespit edilmiş çocukların ivedilikle güvenli bir alanda bakım ve ihtiyacına yönelik hizmetlerle buluşturmadır.

ÇOKİM’de meslek elemanları tarafından çocuğun maruz kaldığı kötü muameleye yönelik planlı müdahale süreci oluşturularak; tanışma-bağlantı kurma ve ön değerlendirme sonrasında sürece ilişkin planlama yapılarak alınması gereken tedbirler, rehabilite edici çalışmalar ve uygun hizmet modelleri belirlenir. ÇOKİM’lere yerleştirilmesi yapılan her çocuk için sosyal hizmet modellerinden yararlandırma durumu olmayabilir. Çocukların karşılaşmış oldukları sorunlara ve geliş öykülerine göre mesleki çalışmalar farklılık gösterebilir. Çocuklar 5395 sayılı ÇKK kanunu kapsamında önleyici tedbirler olan eğitim, sağlık ve danışmanlık tedbirlerinden biri veya birkaçı verilerek aile ortamında bakımının sağlanması uygun görülebilir, aile yanında risk ve tehlike durumunun olmaması durumunda herhangi bir tedbire gerek duyulmadan rehberlik yapılarak aileye teslimi sağlanabilir, aile yanında risk ve tehlike durumunun olması durumunda ve sosyal destek sisteminin bulunmaması halinde kuruluş bakımı gerçekleştirilebilmektedir. 2018 yılında ÇOKİM’lere yerleştirilmesi yapılan çocuklar ilgili yapılan bir araştırmada; ÇOKİM’lere yerleştirilen çocukların geliş öykülerinde ihmal, istismar veya şiddete maruz kalma, sokakta çalıştırılma ve evden kaçma olduğu saptanmıştır (Bilgin ve Yetimoğlu, 2018: s.24-50).

2.4.2. Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi (ÇEKOM)

Çocuk evleri, bakım hizmet modelinden yararlandırılan çocukların bakımlarının daha etkin sağlanabilmesi amacı ile yerel düzeyde her ilin sosyo-demografik yapısı ve ulaşım imkanları göz önünde bulundurularak belirlenen müstakil yerleşim alanlarında sunulan bakım modelidir. Çocuk evleri eğitim ve sağlık kurumlarına yakın bir konumda genel olarak şehir merkezlerinde, çocuğun gelişimi için sosyal imkanlara sahip olan, çocuklar için risk ve tehlike içermeyen bölgelerde yer almaktadır. Çocuk evleri 5 ile 8 çocuğun bakımının sağlandığı, 0-18 yaş aralığı ve mahkeme tarafından koruma kararı uzatılan gençlerin hizmet aldığı bakım modelidir. Model kapsamında; aile yanında bakımı mümkün olmayan çocukların arkadaşlık, komşuluk gibi sosyal destek sistemlerinin oluşturulması ve güçlendirilmesi, ahlaki ve kültürel değerlerin paylaşımı, birlikte yaşama becerilerinin geliştirilmesi, tam katılımın sağlanması ve kendi hayatları üzerinde denetim sahibi olabilen çocukların yetiştirilmesi hedeflenmektedir.

Çocuk evleri hizmet modelinin amaç, dayanak ve kapsamı 05.10.2008 tarih ve 27015 sayılı resmî gazetede yayınlanan Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile belirlenmiştir. Yönetmeliğin 5. Maddesinde koordinasyon merkezinin; il müdürlüğü bünyesinde çocuk evlerinde yer alan uygulamaların takibi, denetimi ve koordinasyonun sağlanmasında sorumlu olduğu belirtilmiştir. Çocuk Evleri ve Koordinasyon Merkezlerinde istihdam edilecek personel “sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk gelişimci, öğretmen ve sosyolog” meslek elemanları arasından ihtiyaç durumuna göre il müdürlüğü tarafından belirlenmektedir. Çocuk evleri hizmet modelinden faydalandırılacak olan çocukların seçiminde; aile yanında bakımın sağlanamayacağı, bakanlığın koruyucu önleyici hizmetlerinden olan Sosyal ve Ekonomik Destek, Evlat Edindirme, Koruyucu Aile, Danışmanlık Tedbirinden yararlandırılamayacak çocukların yerleştirilmelerine öncelik tanınmaktadır. Çocuk evlerine yerleştirme işlemlerinde

demografik özellikler (yaş, cinsiyet) dikkate alınmakta, kardeş olma durumları değerlendirilmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2008).

Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin ikinci bölümünün 6. Maddesinde çocuk evlerinde sunulacak hizmetin il müdürlüğü tarafından belirlenen çocuk evi sorumlusu tarafından gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Çocuk evi sorumluları, koordinasyon merkezinde görev yapan meslek elemanları arasından veya il müdürlüğü tarafından sağlık, sosyal ve eğitim fakülteleri alanı mezunları arasından seçilmektedir. ÇEKOM'larda görev yapan personelin görev ve sorumlulukları Yönetmeliğin 6. ve 13. maddelerinde belirtilmiştir. Çocuk evlerinin işleyişine yönelik düzenlemeler 5. bölümde yer almış olup; çocuk evlerinin 24 saat hizmet verme esasına göre, evlerde en fazla 3 çalışanın görevli olabileceği belirtilmiştir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2008).

Tarihsel süreç içinde çocuklara bakım veren kurum ve kuruluşların yapısı zaman geçtikçe değişim ve gelişim göstermiştir. Çocuk ve personel sayısının fazla olduğu, koğuş tipi hizmet sunumundan, çocuk ve personel sayısının az olduğu, ev tipi hizmet modeline geçiş sağlanmıştır. Çocuk evleri hizmet modeli çocukların kalabalık kuruluş bakımından ziyade ev ortamında hizmet sunumunu odak almaktadır. Evlerde az sayıda çocuğun olması, çocukların fiziksel alanlarının genişlemesine, kullanım alanlarının artmasına katkı sağlamaktadır. Az sayıda çocuk ve personel olması; çocukların bakımında birebir ilgilenme, yakın ilişkiler kurma, gelişimlerinin takibi hususunda kolaylık sağlamaktadır. Çocuk evlerinin adres ve tabela bilgilerinin olmaması, çocukların etiketlenmesini önlemekte ve sosyal hayata uyumlarını kolaylaştırmaktadır.

2.4.3. Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM)

Çocuk Destek Merkezleri, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde yer almaktadır. ÇODEM'ler 2015 yılında yayınlanan Çocuk Destek Merkezi Yönetmeliğine göre hizmet vermektedir. Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği ile birlikte; cinsel istismara maruz kalmış çocukların hizmet aldıkları "Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi" ile suça sürüklenmiş olan çocukların hizmet aldığı "Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi" birleştirilmiş, tek çatı altında hizmet verilmeye başlanmıştır. ÇODEM'ler korunma ihtiyacı olan çocukların ihmal ve istismardan korunması, suça yönelmesi ve sürüklenmesinin önlenmesi, bedensel, ruhsal ve sosyal tam iyilik hallerinin sağlanması, aile dahil olmak üzere sosyal destek sistemlerini güçlendirmek üzere hizmet vermektedir.

ÇODEM Yönetmeliği kapsamında; Çocuk Destek Merkezleri 20 ile 40 kişi arasında bir kapasiteye sahip olup, genellikle 11-18 yaş aralığındaki çocuklara hizmet sağladığı, 11 yaşından küçük çocukların aile destekli hizmetlerden faydalandırılması, mümkün olmadığı takdirde diğer sosyal hizmet modellerinden yararlanmaları sağlanmaktadır. Çocuk Destek Merkezleri; çocukların takibinin sağlandığı, maruz kaldıkları risk ve tehlikelere karşı güvenli bir alan sağlayan merkezlerdir. Çocuk Destek Merkezlerinin adres bilgileri ve iletişim bilgileri gizli tutulmaktadır. İletişim ve adres bilgilerinin gizli tutulmasının yanı sıra merkezlerde tabela da yer almamaktadır. Bu uygulamaların amacı; çocukları çevreden gelecek olumsuz etkilere karşı korumak ve etiketlemelere karşı önlem

almaktır. Merkezlerde; planlı müdahale süreci kapsamında çocukların bedensel, ruhsal ve sosyal gelişimleri danışmanlar tarafından periyodik olarak takip edilir, çocukla ilgilenen diğer meslek elemanları ile birlikte koordinasyon değerlendirme toplantıları yapılır ve çocuğun aile yanında bakımının sağlanmasına öncelik verilir. Planlı müdahale süreci sonrası aile yanında bakımı mümkün olmayan çocukların, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı hizmet modellerinden olan çocuk evleri veya çocuk evleri sitesi bakım modellerinden faydalandırılmaktadır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü çatısı altında hizmet veren ÇODEM'ler çocukların maruz kaldıkları; şiddet, ihmal ve istismar, sokakta çalıştırılma, suça sürüklenme, madde kullanımı alanlarına yönelik ihtisaslaşmış yatılı sosyal hizmet modelidir. Merkezler; çocukların demografik özellikleri kapsamında yaş ve cinsiyet durumuna göre yapılandırılmış, belirli bir kampüs alanı içinde çok katlı olmayan villa tipi yapılarda hizmet sunulmaktadır. Kampüs alanı içerisinde; çocuklara yönelik mesleki beceri kazanabileceği atölyeler, spor ve eğitim faaliyetleri, hobi alanları yer almaktadır (<https://bmyk.gov.tr/TR-68987/cocuk-destek-merkezleri-codem.html>). Farklı sorun alanlarına yönelik farklılaşan merkezler; çocukların merkezlere gelişi öykülerine göre farklı sorun alanlarıyla ve farklı risklerle tanışmalarının önüne geçilmesini sağlamak ve aynı zamanda benzer sorunlara maruz kalmış çocukların kendi kendine destek grubu olmalarına katkı sunmaktadır.

İstismara maruz kalmış ve sonrasında hamile kalan çocuklar merkeze yerleştirme işlemleri yapıldıktan sonra sağlık ve güvenlik tedbirleri alınmakta, çocuklar doğum sonrası bir yıl süresince kurumda kalabilmekte, korunma ihtiyacının devam etmesi durumunda sürenin uzatılmasına karar verilebilir, sağlık kontrolleri yapılmakta, doğan bebekler hakkında da bakım tedbiri kararı uygulanmaktadır.

2.4.4. Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM)

Çocuk istismarı; sosyal hizmet, eğitim, sağlık, emniyet, hukuk alanlarını kapsayan çok boyutlu bir sosyal sorundur. Bu çok boyutluluk çocuk istismarına yönelik politikalarda ve uygulanacak müdahalelerde disiplinler arası yaklaşım gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda çocuk istismarına yönelik farklı disiplinlerin bir arada olduğu, hizmetlerin tek merkezden, doğrudan ve etkin bir şekilde sunulması ihtiyacı doğmuştur. Çocuk istismarı sorununda adli, tıbbi ve sosyal hizmet alanlarında görev yapan meslek elemanlarının bir arada bulunduğu, çocuğun örselenmesinin önlenmesi, istismarın olumsuz etkilerinin azaltılması, sağlık ve adli süreç takibinin tek merkezde yapılması amacı ile Sağlık Bakanlığı bünyesinde Çocuk İzlem Merkezleri kurulmuştur.

Çocuk İzlem Merkezleri 2010 yılında Ankara' da pilot uygulama olarak başlamış, sonrasında ülke genelinde Sağlık Bakanlığı bünyesinde hastanelerde yaygınlaşmıştır. Ankara' da gerçekleştirilen pilot uygulamada; "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Adli Tıp Kurumu, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Ankara Üniversitesi" temsilcilerinden oluşan Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur.

Çocuk İzlem Merkezleri ile ilgili temel düzenleme 2012/20 sayılı Başbakanlık Genelgesidir. Genelgede; Çocuk İzlem Merkezlerinin kuruluş amaçları, hedefleri, işleyişi hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Genelgenin ilk paragrafında; çocukların her türlü risk ve tehlikeden korunması, bedensel, ruhsal ve sosyal iyilik halinin sağlanması, sosyal hayata tam katılım temel hedefler arasında gösterilmektedir. İstismara maruz kalmış çocuklar hakkında emniyet, hukuk, sağlık ve sosyal hizmet kurumları tarafından değerlendirmelerin ayrı ayrı yapılmasının, çocukların maruz kaldıkları istismarı farklı kurumlarda birden fazla kez anlatmalarına neden olduğu, bu nedenle çocukların ikincil örselenme yaşayabileceği ve travma etkilerinin artabileceği vurgulanmıştır. Bu vurgu Çocuk İzlem Merkezlerinin kuruluş gerekçesini ortaya koymakla birlikte; istismar mağduru çocuklara yönelik hizmetlerin tek merkezden doğrudan, etkin bir şekilde sunulmasının önünü açmıştır.

Çocuk İzlem Merkezlerinin kuruluş ve işleyişine yönelik genelgede; Merkezlerde istihdam edilecek personel eğitimlerinin Sağlık Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmesi, Merkezlerde çocuk alanında görev yapan sosyal çalışmacı, öğretmen ve sağlık çalışanlarına Merkezlerin işleyişi hakkında eğitimler verilmesi, özellikle istismara maruz kalmış çocukların korunması, örselenmelerin önlenmesi, adli, tıbbi ve sosyal hizmet uygulamalarının bu alanda uzman kişiler tarafından tek seferde gerçekleştirilmesi, üniversitelerin çocuk koruma birimleri veya merkezleri ile işbirliği halinde hareket etme hususları belirtilmiştir (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121004-5.htm>).

Çocuk İzlem Merkezlerinde süreç, istismara maruz kalmış veya hakkında istismar şüphesi bulunan çocuğun Cumhuriyet Savcılığına veya kolluk kuvvetlerine bildirimini yapılması ile başlamaktadır. Bildirim sonrası Cumhuriyet Savcısının talimatı ile çocukla herhangi bir görüşme yapılmadan çocuk sivil kolluk kuvveti ile Çocuk İzlem Merkezine götürülmektedir. Çocuk, alanında uzman olan “sosyal çalışmacı, psikolog, psikolojik danışman, çocuk gelişimci veya hemşire” ile çocukların gelişimlerin dönemlerine göre düzenlenmiş olan bekleme alanında ön görüşme gerçekleştirilmektedir. Ön görüşmede; çocuğun yaş ve gelişim dönemi arasındaki uyumu değerlendirilmekte, istismar olayı ile ilgili bilgi edinimi ve çocuğun merkez hakkında bilgilendirilmesi sağlanmaktadır. Ön görüşme sonrasında çocuk, ‘aynalı oda’ olarak tanımlanan adli görüşmenin gerçekleştirildiği görüşme odasına alınır. Görüşme adli görüşmecisi tarafından gerçekleştirilirken; savcı, çocuğa tayin edilen avukat, Aile ve Sosyal Hizmetler temsilcisi tarafından görüşme dinlenmektedir. Görüşme sonrasında çocuğun ve ailesinin rızası doğrultusunda adli ve tıbbi (kan, idrar, bulaşıcı hastalık, gebelik tetkikleri) muayene gerçekleştirilmektedir. Merkezde; bedensel, ruhsal ve sosyal yönden çok boyutlu değerlendirmeleri yapılan mağdurlar hakkında oluşturulan raporlar ve kayıtlar Cumhuriyet Başsavcılığına iletilmektedir (Yüksel, ve diğerleri, 2013: s.21).

Çocuk İzlem Merkezlerine genel olarak bakıldığında; çocuk istismarına yönelik uygulama gerçekleştiren hizmet alanlarını bir araya getirerek istismar mağduru çocukların maruz kaldığı istismar olayını farklı kurumlarda birçok kez anlatarak örselenmesinin önüne geçildiği, farklı kurumlarda gerçekleştirilecek görüşme, raporlama, iş ve işlemleri tek merkezden yürüterek zaman kazanımı, doğrudan ve etkin müdahale olanağının

artmasına, farklı meslek elemanları ile çok disiplinli bir çalışma ortamının oluşturulması ile çocukların maruz kaldığı istismarın çok boyutlu etkilerinin en aza indirgenmesine katkı sağladığı düşünülmektedir.

Çocuk İzlem Merkezlerinde istihdam edilecek personelin belirli eğitimlerden geçmesi, çocuk alanında uzmanlaşmış olma durumunun göz önünde bulundurulması, sunulan hizmetin kalitesinin artmasına, sağlıklı müdahale sürecinin oluşmasında ve çocukların uygun hizmet modeli ile buluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Çocuk İzlem Merkezleri ile Üniversitelerin çocuk koruma birimleri arasında ortak çalışmalar yürütülmesi, çocuk istismarına yönelik politika oluşumunda ve mevcut uygulamaların geliştirilmesi ve sunulan hizmetlerin kalitelerinin artırılmasında olumlu etkiler yapacağı düşünülmektedir. Çocuk İzlem Merkezlerinde görev yapan personellerin hassas bir alan olan istismar vakaları ile sürekli çalışmasında dolayı; yıpranma ve mesleki tükenmişlik duygusuna kapılma durumuna karşı gerekli desteklerin sağlanması ile bu olumsuz etkilenme durumu azaltılabilir. Çocuk İzlem Merkezlerinde yeterli sayıda personel istihdam edilmesi de meslek elemanlarının üzerindeki vaka sayısının azalmasını sağlayacak ve vakalarla birebir ilgilenme süresinin uzamasına katkı sağlayacaktır.

Çocuk İzlem Merkezleri kapsamında oluşturulan kurulda Üniversite temsilcilerinin yer alması akademi saha arasındaki iş birliği açısından olumlu iken; kurula çocuk alanında çalışmalar yapan bilgi birikimine sahip Sivil Toplum Kuruluş Temsilcilerinin yer almaması bilgi ve tecrübe paylaşımı açısından eksiklik olarak görülebilir. ÇİM personelinin eğitiminin sadece Sağlık Bakanlığı tarafından verilmesinin, çocuğa yönelik yaklaşımlarda sosyal, psikolojik ve adli bakış açısı eksikliğine neden olmaktadır. Bu nedenler Çocuk İzlem Merkezleri personeline verilecek eğitimlerin; farklı bakanlıklar (Aile ve Sosyal Hizmetler, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı) üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları işbirliği ile verilmesinin personelin zengin bir eğitim içeriğine erişmesi ve alanında yetkin bir profesyonel olmasına hizmetlerin kalitesinin artmasına katkı sağlayacaktır.

Türkiye’de Çocuk İzlem Merkezlerinin kuruluşunun yakın tarihe denk geldiği görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde 1988 yılında uygulamaya geçildiği görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde Çocuk İzlem Merkezleri, çocuk alanında görev yapan personellerin bir arada çalıştığı, istismar sorununa yönelik çalışmaların yapıldığı, çocukların rehabilite edildiği ve kayıtların tutulduğu çocuk dostu kuruluşlar olarak adlandırılmaktadır.

2.4.5. Üniversite Çocuk Koruma ve Uygulama Merkezleri

Üniversiteler çocuk koruma alanında çocukla çalışacak meslek gruplarını bilgi, beceri ve değer temelinde yetiştirilmesine ev sahipliği yapmasının yanı sıra çocukları korumaya yönelik oluşturduğu merkezlerle de çocukların ihmal ve istismardan korunmasına yönelik mücadelenin içinde yer almaktadırlar. Üniversitelerin; eğitim, sağlık, iktisadi ve idari bilimler fakültelerinde yer alan sosyal hizmet, psikoloji, çocuk gelişimi, psikolojik danışma ve rehberlik bölümleri başta olmak üzere çocukla çalışacak tüm bölümlerde profesyoneller yetiştirilmektedir. Üniversiteler çocukla çalışacak donanımlı meslek

elemanları yetiştirme, çocukların karşılaşılabileceği risk ve tehlikelere yönelik araştırmalar yapma, koruyucu önleyici çalışmalar gerçekleştirme ve toplumda farkındalık yaratma hususunda önemli bir konumdadır.

Çocuk Koruma ve Uygulama Merkezlerinin kurulmasına zemin hazırlayan ve temel dayanağını oluşturan unsur UNICEF ve Türkiye koordinasyonunda geliştirilen “Önce Çocuklar: Çocuk Koruma Mekanizmalarının İl Düzeyinde Modellenmesi Projesi” dir. Projenin amaçları arasında çocuk koruma alanında hizmet veren kurumların kapasite ve sayılarının artırılması yer almaktadır. Proje doğrultusunda yürütülen Üniversiteler bünyesinde Çocuk Koruma Merkezlerinin yer alması düşüncesi temel hedefler arasındadır. Çocuk istismarı sorununa yönelik çok boyutlu yaklaşım ve sistemli müdahalede bulunma ihtiyacı üniversitelerde yer alan farklı meslek ve disiplinler ile bu ihtiyacı karşılamaya yönelik adımlar atılmasına da imkân sağlamaktadır. Üniversiteler aynı zamanda tedavi hizmetleri ve takip sürecinin sağlanmasına da katkı sunmaktadır (Dağlı & İnanıcı, 2011: s.20-21).

Çocuk Koruma ve Uygulama Merkezlerine başvuru farklı şekillerde yapılabilmektedir. Başvurular; çocuğun kendisi tarafından, ihbar hattı üzerinden veya kurumların sevgiyle gerçekleştirilmektedir. Çocuk İzlem Merkezlerinde olduğu gibi Çocuk Koruma ve Uygulama Merkezlerinde de çocuğun adli değerlendirmesi ve sağlık muayenesi gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda çocukla görüşme, aile ile görüşme, beden muayenesi, ruhsal ve sosyal değerlendirmeler yapılmaktadır. Adli değerlendirme sürecinde Adalet Bakanlığı ve Baro Çocuk Hakları Merkezinden, ruhsal değerlendirme sürecinde Sağlık Bakanlığından, sosyal değerlendirme sürecinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığından destek alınmaktadır. Adli değerlendirmeler sonrasında hazırlanan raporlar ve evraklar yetkili mercilere gönderilmekte, merkezde görev yapan meslek elemanları gerek görüldüğü takdirde mahkeme sürecine katılım sağlamaktadırlar.

2.5. Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Çalışmalar

Kenny tarafından 2001 yılında yürütülen çalışmada, öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarını bildirme durumları araştırılmıştır. 197 katılımcı ile gerçekleştirilen çalışmada; katılımcıların %73’ ünün çocuk ihmal ve istismarı şüphesi ile karşılaştıklarında herhangi bir yere bildirimde bulunmadıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların yarısından fazlasının ihmal veya istismar bildirimine yönelik herhangi bir vicdani sorumluluk hissetmedikleri, bildirim yükümlülüğü olduğunun farkında olmadıkları saptanmıştır. Kensen ve Robinson (2002) tarafından öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik kayıt tutma durumları incelendiğinde; katılımcıların %84’ ünün ihmal veya istismar şüphesi durumlarında herhangi bir tutanak ya da rapor hazırlamadıkları, bildirimde bulunmadıkları tespit edilmiştir.

Kenny’nin 2004 yılında öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıkları üzerine yaptığı çalışmada; ihmal ve istismarı fark edebilme, ihmal ve istismar vakaları ile karşılaşma durumlarında izlenecek adımlar konusunda bilgi düzeylerini ortaya koymak amaçlanmıştır. 200 katılımcı ile gerçekleştirilen araştırmada; öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun ihmal ve istismar belirtilerine yönelik bilgi sahibi olmadıkları, ihmal ve

istismar şüphesi ile karşılaşma durumlarında izlenecek adımlar konusunda bilgi sahibi olmadıkları tespit edilmiştir.

Mckee ve Dillenburger (2009) tarafından üniversite öğrencilerinin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıklarını ortaya koymayı amaçlayan bir çalışma yürütmüştür. 216 katılımcı ile gerçekleştirilen çalışmada; öğrencilerin istismarı fark edebilme, yasal süreçlerle ilgili bilgi sahibi olma, kayıt tutma ve bildirimde bulunma durumlarına bakıldığında düşük yeterlilik düzeyinde oldukları saptanmıştır. Bunun yanı sıra katılımcıların yarısından çoğunun, hangi davranışın hangi istismar türüne ait olduğunu bilmedikleri, farklı istismar türleri arasındaki ayrımı yapamadıkları tespit edilmiştir.

Okyay ve Sahillioğlu (2009), okul öncesi öğretmen adayları ile yürüttükleri çalışmada; öğretmen adaylarının demografik özelliklerine göre çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık saptanmazken, istismar türlerinden fiziksel istismarın tanınmasında cinsiyet türlerine göre anlamlı bir farklılık olduğu kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre farkındalıklarının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Sağır ve Gözler (2013)'in sınıf öğretmenleri ile gerçekleştirdiği araştırma, sınıf öğretmenlerinin çocuk ihmal ve istismarına yönelik görüşlerinin ortaya konması amaçlanmıştır. 369 katılımcı ile gerçekleştirilen çalışmada; katılımcıların %79'unun çocuk ihmal ve istismarı konusunda eğitim almadıkları, çocuk ihmal ve istismarı konusuna yönelik bilgilendirilmeye ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Katılımcıların, çocuk ihmal veya istismarı şüphesi durumunda bildirimde bulunacak ilk yer olarak okul idaresini tercih ettikleri saptanmıştır.

Dilsiz ve Mağden (2015) tarafından öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi düzeylerini inceleyen çalışmada; katılımcıların %26,3'ünün çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili eğitim aldığı, %73,7'sinin çocuk ihmal ve istismarına yönelik herhangi bir eğitim almadıkları, katılımcıların %60,5'inin çocuk ihmal veya istismarı şüphesi olması durumunda uygulanacak prosedür ve yükümlülöklere yönelik bilgi sahibi olmadıkları belirtilmiştir.

Çakar ve Okuyan'ın 2017 yılında öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada; farklı bölümlerde (Matematik, Türkçe, Sınıf, Okul Öncesi) eğitim gören öğretmen adaylarının çocuk ihmal ve istismarı ile görüşleri ortaya konmaya çalışılmıştır. 70 katılımcı ile gerçekleştirilen çalışmada; katılımcıların çocuk ihmal ve istismarını önleme, tanıma ve müdahale etme konusunda bilgileneilmeye ihtiyaç duydukları, ihmal veya istismar ile karşılaşma durumlarında bildirim yapacakları yerler arasında katılımcıların %40'ının okul rehberlik servisini seçtiği, çalışmaya katılan 70 katılımcıdan 4'ünün çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili ders aldığı saptanmıştır.

Literatürde yer alan araştırmalara bakıldığında çocuk ihmal ve istismarı sorununa yönelik 2000 yılından itibaren ivme kazanmış, çocuk alanında çalışan meslek elemanlarının çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerine ilgi artmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM, BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, ilköğretim öğretmenlerinin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi ve farkındalıklarını değerlendirmek amacıyla planlanmış olup; genel tarama yöntemi ile yapılmıştır. “Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak için evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir.” (Karasar, 2012: 79).

Araştırmada; katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, çocuk sahibi olma çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili eğitim alma durumları ile çocuk ihmal ve istismarına ilişkin farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı araştırılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Evrenimiz Türkiye’ de görev yapan ilköğretim öğretmenlerinden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise İstanbul ili Pendik ilçesinde görev yapan ilköğretim öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmada katılımcılara aydınlatılmış onam hakkında bilgilendirmeye yapılmış, katılımcılar çalışmaya gönüllü katılım sağlamıştır. Araştırma örnekleminde ilköğretimde görev yapan 455 öğretmen araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlamıştır.

Araştırmanın veri toplama aşamasında araştırmacının imkanları ve zaman kullanımı bakımından ulaşılabilirliği artırmak amacı ile Pendik ilçesi çalışma alanı olarak uygun görülmüştür.

Araştırma örneklemini temsil eden 64 ilköğretim okulunun araştırmanın gerçekleştiği dönemdeki toplam öğretmen sayısı İstanbul ili Pendik İlçe Millî Eğitim Müdürlüğünden alınan veriler doğrultusunda 1300 olarak tespit edilmiştir.

3.2. Veri Toplama Aracı

Verilerin toplanmasında; ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin tanıtıcı özelliklerini içeren “Tanıtıcı Bilgi Formu” (EK 1), öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmeline yönelik farkındalık düzeylerini saptama amacı ile Likert tipi “Çocuk İstismarı ve İhmalinin Belirti ve Risklerinin Tanınmasına Yönelik Ölçek Formu” (EK 2) kullanılmıştır.

Anket 2020-2021 eğitim- öğretim yılında uygulanmıştır. Anketler araştırmacı tarafından okul ortamında uygulanmıştır. Anket, kişisel bilgi formu ve öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına ilişkin farkındalıklarını ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Kişisel bilgi formu “cinsiyet, meslekteki çalışma süresi, yaş, medeni durum, anne ya da baba olma durumu ve çocuk sayısı” gibi demografik özellikleri içeren sorulardan oluşmaktadır. İkinci bölüm ise öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarı konusunda kendilerini yeterli görme durumları, çocuk ihmal ve istismarının belirti ve risklerine yönelik sorulardan oluşmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanması için kullanılan anket, 15 Şubat 2021 ile 15 Nisan 2021 tarihlerini kapsayan zaman diliminde öğretmenlere dağıtılmış, uygulanmış ve toplanmıştır. Veri toplama aşamasında çalışmaya katılanlara araştırmanın konusu, araştırmanın amacı ve veri toplama aracının kapsamı hakkında bilgi verilmiş, katılımcılardan gelen sorular cevaplandırılarak anketin sağlıklı bir şekilde doldurulması sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırma sürecinde gizlilik ön planda tutulmuş ayrıca hiçbir katılımcı araştırmaya katılması konusunda zorlanmamıştır.

Araştırma kapsamında okullarda okul idarecileri ve psikolojik danışman ve rehberlik öğretmenleri ile koordineli bir şekilde hareket edilmiştir. Çalışmaya katılmayı uygun gören öğretmenler ile ders aralarında teneffüs vakti sürecinde ve kendisine anket formu bırakılıp sonraki gün teslim alınmak üzere öğretmenlerin desteğinden yararlanılmıştır. Covid-19 salgını nedeni uzaktan eğitim süreçlerinde katılımcılara erişebilmek amacı ile Google form üzerinden hazırlanan veri toplama formu öğretmenlere ulaştırılmıştır. 15 Şubat 2021 ile 15 Nisan 2021 tarihleri arasında 455 katılımcının katılımı ile çalışma tamamlanmıştır.

Araştırmada neticesinde elde edilen veriler SPSS 20 programıyla analiz edilmiştir. Tüm değişkenlerin frekans (f) ve yüzde (%) değerleri hesaplanmıştır. Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyi puanları üzerine demografik değişkenlerin etkileri incelenmiştir. Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyi puanlarının normallik varsayımının sağlanmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle karşılaştırmalarda Kruskal Wallis-H Testi ve Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. Anlamlı fark gözlenen gruplarda farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığının belirlenmesi için yine Mann Whitney U Testi'nden yararlanılmıştır. Sonuçların tamamı tablolar ve yorumları ile birlikte sunulmuştur.

3.4. Bulgular ve Yorumlar

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyet, Medeni durum ve Çocuk Varlığı ile İlgili Bilgileri

		N	%
Cinsiyet	Kadın	300	65,9
	Erkek	155	34,1
	Toplam	455	100,0
Medeni durum	Evli	249	54,7
	Bekâr	206	45,3
	Toplam	455	100,0
Çocuğunuz var mı?	Evet	227	49,9
	Hayır	228	50,1
	Toplam	455	100,0

Araştırmaya dâhil edilen 455 katılımcının %65,9'u kadın ve %34,1'i erkektir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun kadın olduğu göze çarpmaktadır. Literatürde yer alan benzer çalışmalar incelendiğinde; Sarıbaş'ın (2013) okul öncesi öğretmenleri ile yaptığı çalışmada katılımcıların %94 oranında kadın olduğu, Karaçor'un (2009) rehberlik

öğretmenleri ile yaptığı çalışmada ise katılımcıların %62,73 oranında kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Araştırmalardaki katılımın çoğunluğunun kadınlardan oluşması; araştırmaya katılım konusunda kadınların daha ilgili olduğunu ve araştırma yapılan okullarda kadın istihdam oranının daha fazla olduğunu düşündürmektedir. Katılımcıların %54,7'si evli olduğu ve %45,3'ü bekâr olduğu saptanmıştır. Katılımcıların %49,9'unun çocuk sahibi olduğu, %50,1'inin çocuk sahibi olmadığı saptanmıştır.

Tablo 3. Katılımcıların Yaş ve Çalışma Yılı ile İlgili Ortalamaları

	N	Ort	ss	Min.	Max.
Yaş	455	32,65	9,46	22	65
Çalışma yılı	455	10,98	9,59	0	43

Araştırmaya katılan katılımcıların yaş ortalamasının $32,65 \pm 9,46$ yıl olduğu ve çalışma yılı ortalaması $10,98 \pm 9,59$ yıl olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Üniversite Eğitim Süresinde İhmal ve İstismar ile İlgili Eğitim Bilgileri

		N	%
Üniversite öğreniminiz sırasında çocuk ihmali konusunda bilgi aldınız mı?	Evet	200	44,0
	Hayır	255	56,0
	Toplam	455	100,0
Üniversite öğreniminiz sırasında çocuk istismarı konusunda bilgi aldınız mı?	Evet	209	45,9
	Hayır	246	54,1
	Toplam	455	100,0
Üniversite mezuniyeti sonrasında çocuk istismarı ve ihmali konusunda sertifikalı bir eğitim aldınız mı?	Evet	42	27,3
	Hayır	413	72,7
	Toplam	455	100,0

Üniversite öğrenimi sırasında çocuk ihmali konusunda eğitim alan katılımcıların oranının %44 olduğu, üniversite öğrenimi sürecinde çocuk ihmali ile ilgili eğitim almayanlarının oranının %56 olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde üniversite öğrenimi sırasında çocuk istismarı konusunda bilgi alan katılımcıların oranı %45,9 iken, istismar konusunda bilgi almayanların oranı %54,1 olarak ortaya çıkmıştır. Üniversite mezuniyeti sonrasında çocuk istismarı ve ihmali konusunda sertifikalı bir eğitim alan katılımcıların oranı %27,3 iken; mezuniyet sonrası konu ile ilgili sertifikalı bir eğitim almayanların oranı %72,7 olarak tespit edilmiştir. Araştırmadan çıkan bu verilerden hareketle; ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin, üniversite öğrenim sürecinde ve mezuniyet sonrası süreçte çocuk ihmal ve istismarı konusunda yeterli düzeyde bilgi almadıkları, bu bilgi eksikliğinin çocuk ihmal ve istismarını önleme ve vakayla karşılaşma durumlarında etkin hizmet sunumunu etkileyeceği düşünülmektedir.

Tablo 5. Katılımcıların Çocuk İhmal ve İstismarı ile İlgili Karşılaşma ve Bildirimde Bulunma Dağılımları

		N	%
Çocuk ihmali veya istismarı ile karşılaştınız mı?	Evet	124	27,3
	Hayır	331	72,7
	Toplam	455	100,0
Karşılaştıysanız bildirimde bulundunuz mu?	Evet	88	71,0
	Hayır	36	29,0
	Toplam	124	100,0

Bildirimde bulunmama nedeni	Sorunu kendim daha iyi çözebileceğimi düşündüğüm için (1)	2	3,6
	Yasal süreçlerle ilgili bilgim olmadığı için (2)	3	5,4
	Uğraşmak istemediğim için (3)	1	1,8
	Çocuğu daha kötü bir duruma sokabileceğimi düşündüğüm için(4)	11	19,6
	Konuya ait yeteri kadar kanıt olmadığı için(5)	13	23,2
	Diğer	16	28,6
	1,2,3	4	7,1
	3,4	4	7,1
	4,5	2	3,6
	Toplam	56	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların %27,2 sinin çocuk ihmali veya istismarı ile karşılaştığı, %72,7'sinin ise karşılaşmadığı tespit edilmiştir. Çocuk ihmali veya istismarı ile karşılaştığını bildiren 124 katılımcının %71'i gerekli yerlere bildirimde bulunduğunu, %29'u ise bildirimde bulunmadığını ifade etmiştir. Karşılaştığı çocuk ihmali veya istismarını bildirmediğini belirten 56 katılımcının %3,6'sı sorunu kendisinin daha iyi çözebileceğinden dolayı, %5,4'ü yasal süreçlerle ilgili bilgisi olmadığından dolayı, %19,6'sı çocuğu daha kötü bir duruma sokabileceğini düşündüğünden dolayı, %23,2'si konuya ait yeteri kadar kanıt olmadığı için ve %28,8'i diğer nedenlerden dolayı bildirimde bulunmadığını ifade etmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Çocuk İstismarı ve İhmali Vakalarının Tanılanması Aşamasında Mutlaka Olması Gereken Uzmanlara ile İlgili Bildirimleri

	N	%	
Çocuk istismarı ve ihmali vakalarının tanılanması aşamasında mutlaka olması gerek	Sosyal Hizmet Uzmanı	14	2,9
	Çocuk psikiyatristi	55	12,1
	Çocuk Hekimi	10	2,2
	Psikolojik Danışman ve Rehber	16	3,5
	Pedagog	16	3,5
	SHU+ÇH+P	4	0,9
	SHU+ÇP	18	4,0
	SHU+ÇP+ÇH	137	30,2
	SHU+ÇP+P	86	18,8
	SHU+PD	17	3,8
	ÇP+P	24	5,3
	ÇP+PD+P	58	12,7
	Toplam	455	100,0

SHU: Sosyal Hizmet Uzmanı, ÇP: Çocuk Psikiyatristi, ÇH: Çocuk Hekimi, PD: Psikolojik Danışman ve Rehber, P: Pedagog

Katılımcıların çocuk istismarı ve ihmali vakalarının tanılanması aşamasında mutlaka olması gereken uzmanlar ile ilgili soruya verdiği yanıtlara bakıldığında; katılımcıların %2,7'si sosyal hizmet uzmanı, %12,1'i çocuk psikiyatristi, %2,2'si çocuk hekimi, %3,5'i psikolojik danışman ve rehber, %3,5'i pedagog, %0,9'u SHU+ÇH+P, %4'ü SHU+ÇP, %30,2'si SHU+ÇP+ÇH, %18,8'i SHU+ÇP+P, %3,8'i SHU+PD, %5,3'ü ÇP+P ve %12,7'si ÇP+PD+P olarak cevap vermiştir. Katılımcıların verdiği yanıtlardan hareketle çocuk ihmal ve istismarı vakalarında yalnızca bir disiplinin değil; konuyla ilgili birden fazla meslek alanının olması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda çocuk ihmal ve istismarı sorunun çocuk üzerinde biyolojik, psikolojik ve sosyal çok boyutlu etkilerinden dolayı sorun ile ilgili farklı disiplinlerin koordineli bir şekilde çalışması önem arz etmektedir.

Tablo 7. Katılımcıların Çocuk İhmal ve İstismarından Şüphelenildiğinde Başvurulacak Yer ile İlgili Bilgiler

	N	%
Sosyal Hizmet Müdürlüğü	121	26,5
Millî Eğitim Müdürlüğü	22	4,6
Sağlık Müdürlüğü	7	1,5
Okul Yönetimi	129	28,5
Polis	75	16,4
Okul Yönetimi ve Polis	94	20,8
Diğer	7	1,5
Toplam	455	100,0

Katılımcıların çocuk ihmal ve istismarından şüphelenildiğinde başvurulacak yer ile ilgili verdikleri yanıtlara bakıldığında; %28,5'inin okul yönetimine, %26,5'inin Sosyal Hizmet Müdürlüğüne, %16,4 oranında polise bildirim yapacaklarını ifade etmişlerdir. Bu verilerden hareketle öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarından şüphelenme durumlarında okul yönetimi ile birlikte hareket ettikleri, bildirimde bulunacakları emniyet ve sosyal hizmet alanlarının farkında oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 8. Katılımcıların Çocuk İhmal ve İstismar ile İlgili Tartışma ve Prosedüre Yönelik Bilgileri

	N	%
Okulunuzda çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili tartışmalara şahit oldunuz mu?		
Evet	81	17,8
Hayır	374	82,2
Toplam	455	100,0
Çalıştığınız kurumda çocuk istismarı/ihmaline yönelik talimat / prosedür var mı?		
Evet	108	23,9
Hayır	56	12,4
Bilmiyorum	287	63,6
Toplam	451	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların %82,2'sinin okullarında çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili tartışmalara şahit olmadıkları saptanmıştır. Çalıştığınız kurumda çocuk istismarı/ihmaline yönelik talimat/prosedür var mı sorusuna katılımcıların %23,9'u evet, %12,4'ü hayır ve %63,6'sı bilmiyorum şeklinde cevapladıkları görülmüştür. Gerek çocuk ihmal ve istismarı ilgili tartışmaların yapılmaması gerek katılımcıların çocuk ihmal ve istismarına yönelik okullarındaki prosedür varlığından haberdar olmama durumu; konu hakkında bilgi alınabilecek ortam ve kaynaklardan yoksun(mahrum) kalındığını düşündürmektedir.

Tablo 9. Ölçek Sorularına Verilen Cevapların Yüzde Oranları

	Asla katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Fiziksel istismarın tespiti konusunda kendimi yeterli görmekteyim.	20	4,4	66	14,5	151	33,2	158	34,7	60	13,2
Cinsel istismarın tespiti konusunda kendimi yeterli görmekteyim.	38	8,4	98	21,5	167	36,7	101	22,2	51	11,2
Ekonomik istismarın tespiti konusunda kendimi yeterli görmekteyim.	16	3,5	60	13,2	147	32,3	162	35,6	70	15,4
İnternette istismarın tespiti konusunda kendimi yeterli görmekteyim.	24	5,3	89	19,6	159	34,9	123	27,0	59	13,0
Cinsel istismara uğrayan çocukların önemli bir bölümünün fiziksel istismara da uğramıştır.	2	0,4	15	3,3	79	17,4	181	39,8	177	38,9
Çocukluğunda ihmal edilen ebeveynlerin çocuklarını ihmal etme oranları daha fazladır.	16	3,5	29	6,4	127	27,9	153	33,6	129	28,4
Anne babanın çocuğa karşı baskıcı bir tutum sergilemesi, çocuğun ebeveynleri tarafından duygusal açıdan ihmal edilme riskini artırır.			11	2,4	56	12,3	212	46,6	176	38,7
Ebeveynin çocuktan gerçekçi olmayan beklentilerinin olması çocuğunu duygusal açıdan ihmal etmesine yol açar.			7	1,5	54	11,9	229	50,3	165	36,3
Ebeveynin benlik saygısının düşük olması duygusal açıdan çocuk ihmaline yol açan önemli bir etmendir.			9	2,0	68	14,9	213	46,8	163	35,8
Anne yaşının çocuk ihmalinde önemi vardır.	19	4,2	58	12,7	109	24,0	156	34,3	113	24,8
Ebeveynin alkol ya da ilaç bağımlısı olması çocuk ihmal riskini artırır.	4	0,9	6	1,3	35	7,7	139	30,5	271	59,6
Ebeveynin mental sağlık sorunlarının olması, çocuğun ebeveynleri tarafından ihmal riskini artırır.	3	0,7	17	3,7	57	12,5	163	35,8	214	47,0
Çocuğa istismarda bulunan kişiler, eğitim düzeyi düşük kişilerdir.	79	9,0	148	28,6	128	35,6	59	16,9	40	9,9
Planlanmamış gebelik sonucunda doğan çocukların istismar edilme olasılıkları daha fazladır.	41	7,3	130	19,6	162	37,8	77	25,7	45	9,7
Planlanmamış gebelik sonucunda doğan çocukların ihmal edilme olasılıkları daha fazladır.	33	4,0	89	12,7	172	32,5	117	36,5	44	14,1
Aile reisinin işsizliği çocuk ihmaline yol açan bir faktördür.	18	18,9	58	35,6	148	29,7	166	12,5	64	3,3
Çocuk istismarında bulunan kişilerin gelir düzeyi düşüktür.	86	8,6	162	27,9	135	34,3	57	20,7	15	8,6
İhmale uğrayan çocuklar, çocuk sayısının fazla olduğu ailelere mensuptur.	39	11,0	127	25,5	156	31,0	94	24,0	39	8,6
Ailenin geniş ya da çekirdek aile tipinde olması çocuk istismarında önemli bir faktör değildir.	50	14,1	116	26,4	141	16,0	109	20,0	39	23,3
Çocuk istismarına üst sosyoekonomik düzeyde toplumlarda rastlanmaz.	64	4,4	120	14,5	73	33,2	91	34,7	106	13,2

Tablo 9. Ölçek sorularına verilen cevapların yüzde oranları (devamı)

	Asla katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Anne-baba arasındaki şiddet, çocukların istismar edilmesine yol açar.	13	2,9	52	11,5	126	27,8	173	38,1	90	19,8
Anne-baba arasındaki şiddet, çocukların ihmal edilmesine yol açar.	8	1,8	24	5,3	69	15,2	210	46,2	144	31,6
Evlilik dışı ilişkilerden doğan çocukların anne-babaları tarafından istismar edilme oranları daha fazladır.	14	3,1	58	12,7	151	33,2	150	33,0	82	18,0
Evlilik dışı ilişkilerden doğan çocukların anne-babaları tarafından ihmal edilme oranları daha fazladır	7	1,5	34	7,5	114	25,1	188	41,4	111	24,4
İstismar uğrayan çocukların çoğunlukla öz saygıları düşüktür.	4	0,9	14	3,1	53	11,6	190	41,8	194	42,6
İstismara uğramaları çocukların okul başarılarını olumsuz etkiler.	2	0,4	5	1,1	36	7,9	153	33,6	259	56,9
İstismara uğramış çocuklarda intihar girişimleri ile karşılaşılabilir.	2	0,4	4	0,9	76	16,7	214	47,0	159	34,9
İhmal edilmiş çocuklarda yalan söyleme ve hırsızlık yapma durumu olabilir.	2	0,4	12	2,6	83	18,2	214	47,0	144	31,6
İstismara uğramış çocuklarda ilaç ve alkol bağımlılığına daha sık rastlanır.	1	0,2	13	2,9	103	22,6	218	47,9	120	26,4
İstismara uğramış çocuklar içe kapanıklık gösterebilirler.	1	0,2	5	1,1	43	9,5	189	41,5	217	47,7
Bebeklerin istismara uğrama riskleri fazladır.	15	3,3	57	12,6	173	38,2	134	29,6	74	16,3
Aşırı hareketli çocukların aileleri tarafından fiziksel istismara uğrama olasılıkları yüksektir.	22	4,8	99	21,8	146	32,2	128	28,2	59	13,0
Çocuğun cinsiyetinin istismar edilmesinde önemi yoktur.	32	7,0	86	18,9	94	20,7	124	27,3	119	26,2
Fiziksel ve mental engelli bebeklerin istismara uğrama olasılığı daha fazladır.	14	3,1	43	9,5	155	34,2	162	35,8	79	17,4
Herhangi bir çocuk istismarı vakası ile karşılaştığım zaman müdahale etmem konusunda kişisel bir sorumluluk duyarım.	5	1,1	3	0,7	29	6,4	138	30,3	280	61,5
Mesleki kimliğimin dışında da herhangi bir çocuk istismarı vakasıyla karşılaştığım zaman bildiğim tüm hukuki mercilere bildiririm.			9	2,0	44	9,7	144	31,6	258	56,7
Çocuk istismarına ilişkin bildiklerim sadece bu konuyla ilgili yasalarla sınırlıdır.	17	3,7	63	13,8	122	26,8	186	40,9	67	14,7
Lisans eğitimim süresince aldığım derslerin içeriklerinin bu konu hakkında yeterince bilgi sahibi olmamı sağladığını düşünmekteyim.	76	16,7	135	29,7	118	25,9	86	18,9	40	8,8
Mesleğime ilk başladığım günden bu yana çocuk istismarına yönelik farkındalığımın geliştiğini düşünmekteyim.	10	2,2	24	5,3	94	20,7	202	44,4	125	27,5
Mesleğime ilk başladığım günden bu yana çocuk ihmaline yönelik farkındalığımın geliştiğini düşünmekteyim.	5	1,1	17	3,7	79	17,4	211	46,4	143	31,4

Tablo 9. Ölçek sorularına verilen cevapların yüzde oranları (devamı)

	Asla katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Çocuk istismarı sorununun önlenmesi için sadece hukuki mercilerin olduğunu değil, bu konuda çalışmalar yürüten farklı bölümlerinde bulunduğunu düşünürüm.	2	0,4	14	3,1	63	13,8	233	51,2	143	31,4
Herhangi bir çocuk istismarı vakası ile karşılaşacak olursam ilgili meslek gruplarıyla birlikte çalışmak isterim.	1	0,2	15	3,3	61	13,4	185	40,7	193	42,4
Çocuk istismarı sorununun engellenmesi için mesleki kimliğimin dışında da her türlü çalışmayı yürütebilirim.	2	0,4	12	2,6	88	19,3	189	41,5	164	36,0
Çocuk istismarı sorununun önlenmesi için gerekli gördüğüm her türlü disiplinle koordineli çalışmaya özen gösteririm.	1	0,2	5	1,1	58	12,7	200	44,0	191	42,0
Çocuk istismarı vakalarında sosyal hizmet uzmanının rolünü ve önemini biliyorum.	4	0,9	24	5,3	98	21,5	183	40,2	146	32,1
Çocuk istismarı vakalarında öğretmenler ve sosyal hizmet uzmanları koordineli çalışmalıdır.			6	1,3	24	5,3	166	36,5	259	56,9
Çocuk istismarı konusunda sosyal hizmet uzmanının raporları önemsenmelidir.	1	0,2	5	1,1	23	5,1	176	38,7	250	54,9
Çocuk istismarı şüphesi olan ve/veya tanısı alan olguların hizmet alabileceği çocuk merkezleri olmalıdır.			3	0,7	17	3,7	144	31,6	291	64,0
Alanı ne olursa olsun, öğretmenlerin hepsi çocuk istismarı hakkında eğitim almalıdır.	1	0,2	3	0,7	10	2,2	93	20,4	348	76,5
Çocuk ihmali ve istismarı konusunda daha fazla bilgilenme gereksinimi duymaktayım.	1	0,2	14	3,1	27	5,9	158	34,7	255	56,0

“Fiziksel istismarın tespiti konusunda kendimi yeterli görmekteyim” ifadesine katılımcıların %4,4’ü “Asla katılmıyorum”, %14,5’i “Katılmıyorum”, %33,2’si “Kararsızım”, %34,7’si “Katılıyorum” ve %13,2’si “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Cinsel istismarın tespiti konusunda kendimi yeterli görmekteyim” ifadesine katılımcıların %8,4’ü “Asla katılmıyorum”, %21,5’i “Katılmıyorum”, %36,7’si “Kararsızım”, %22,2’si “Katılıyorum” ve %11,2’si “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Ekonomik istismarın tespiti konusunda kendimi yeterli görmekteyim” ifadesine katılımcıların %3,5’i “Asla katılmıyorum”, %13,2’si “Katılmıyorum”, %32,3’ü “Kararsızım”, %35,6’sı “Katılıyorum” ve %15,4’ü “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“İnternette istismarın tespiti konusunda kendimi yeterli görmekteyim” ifadesine katılımcıların %5,3’ü “Asla katılmıyorum”, %19,6’si “Katılmıyorum”, %34,9’u “Kararsızım”, %27’si “Katılıyorum” ve %13’ü “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Cinsel istismara uğrayan çocukların önemli bir bölümünün fiziksel istismara da uğramıştır” ifadesine katılımcıların %0,4’ü “Asla katılmıyorum”, %3,3’ü “Katılmıyorum”, %17,4’ü “Kararsızım”, %39,8’i “Katılıyorum” ve %38,9’u “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Çocukluğunda ihmal edilen ebeveynlerin çocuklarını ihmal etme oranları daha fazladır” ifadesine katılımcıların %3,5’i “Asla katılmıyorum”, %6,4’ü “Katılmıyorum”, %27,9’u “Kararsızım”, %33,6’sı “Katılıyorum” ve %28,4’ü “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Anne babanın çocuğa karşı baskıcı bir tutum sergilemesi, çocuğun ebeveynleri tarafından duygusal açıdan ihmal edilme riskini artırır” ifadesine katılımcıların %2,4’ü “Katılmıyorum”, %12,3’ü “Kararsızım”, %46,6’sı “Katılıyorum” ve %38,7’si “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Ebeveynin çocuktan gerçekçi olmayan beklentilerinin olması çocuğunu duygusal açıdan ihmal etmesine yol açar” ifadesine katılımcıların %1,5’i “Katılmıyorum”, %11,9’u “Kararsızım”, %50,3’ü “Katılıyorum” ve %36,3’ü “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Ebeveynin benlik saygısının düşük olması duygusal açıdan çocuk ihmaline yol açan önemli bir etmendir” ifadesine katılımcıların %2’si “Katılmıyorum”, %14,9’u “Kararsızım”, %46,8’i “Katılıyorum” ve %35,8’i “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Anne yaşının çocuk ihmalinde önemi vardır” ifadesine katılımcıların %4,2’si “Asla katılmıyorum”, %12,7’si “Katılmıyorum”, %24’ü “Kararsızım”, %34,3’ü “Katılıyorum” ve %24,8’i “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Ebeveynin alkol ya da ilaç bağımlısı olması çocuk ihmal riskini artırır” ifadesine katılımcıların %0,9’u “Asla katılmıyorum”, %1,3’ü “Katılmıyorum”, %7,7’si “Kararsızım”, %30,5’i “Katılıyorum” ve %59,6’sı “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Ebeveynin mental sağlık sorunlarının olması, çocuğun ebeveynleri tarafından ihmal riskini artırır” ifadesine katılımcıların %0,7’si “Asla katılmıyorum”, %3,7’si “Katılmıyorum”, %12,5’i “Kararsızım”, %35,8’i “Katılıyorum” ve %59,6’sı “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Çocuğa istismarda bulunan kişiler, eğitim düzeyi düşük kişilerdir” ifadesine katılımcıların %9’u “Asla katılmıyorum”, %28,6’sı “Katılmıyorum”, %35,6’sı “Kararsızım”, %16,9’u “Katılıyorum” ve %9,9’u “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Planlanmamış gebelik sonucunda doğan çocukların istismar edilme olasılıkları daha fazladır” ifadesine katılımcıların %7,3’ü “Asla katılmıyorum”, %19,6’sı “Katılmıyorum”, %37,8’i “Kararsızım”, %25,7’si “Katılıyorum” ve %9,7’si “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Planlanmamış gebelik sonucunda doğan çocukların ihmal edilme olasılıkları daha fazladır” ifadesine katılımcıların %4’ü “Asla katılmıyorum”, %12,7’si “Katılmıyorum”, %32,5’i “Kararsızım”, %36,5’i “Katılıyorum” ve %14,1’i “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Aile reisinin işsizliği çocuk ihmaline yol açan bir faktördür” ifadesine katılımcıların %18,9’u “Asla katılmıyorum”, %35,6’sı “Katılmıyorum”, %29,7’si “Kararsızım”, %12,5’i “Katılıyorum” ve %3,3’ü “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Çocuk istismarında bulunan kişilerin gelir düzeyi düşüktür” ifadesine katılımcıların %8,6’sı “Asla katılmıyorum”, %27,9’u “Katılmıyorum”, %34,3’ü “Kararsızım”, %20,7’si “Katılıyorum” ve %8,6’sı “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“İhmale uğrayan çocuklar, çocuk sayısının fazla olduğu ailelere mensuptur” ifadesine katılımcıların %11’i “Asla katılmıyorum”, %25,5’i “Katılmıyorum”, %31’i “Kararsızım”, %24’ü “Katılıyorum” ve %8,6’sı “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Ailenin geniş ya da çekirdek aile tipinde olması çocuk istismarında önemli bir faktör değildir” ifadesine katılımcıların %14,1’i “Asla katılmıyorum”, %26,4’ü

“Katılmıyorum”, %16’sı “Kararsızım”, %20’si “Katılıyorum” ve %23,3’ü “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Çocuk istismarına üst sosyoekonomik düzeyde toplumlarda rastlanmaz” ifadesine katılımcıların %4,4’ü “Asla katılmıyorum”, %14,5’i “Katılmıyorum”, %33,2’si “Kararsızım”, %34,7’si “Katılıyorum” ve %13,2’si “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Anne-baba arasındaki şiddet, çocukların istismar edilmesine yol açar” ifadesine katılımcıların %2,9’u “Asla katılmıyorum”, %11,5’i “Katılmıyorum”, %27,8’i “Kararsızım”, %38,1’i “Katılıyorum” ve %19,8’i “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Anne-baba arasındaki şiddet, çocukların ihmal edilmesine yol açar” ifadesine katılımcıların %1,8’i “Asla katılmıyorum”, %5,3’ü “Katılmıyorum”, %15,2’si “Kararsızım”, %46,2’si “Katılıyorum” ve %31,6’sı “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Evlilik dışı ilişkilerden doğan çocukların anne-babaları tarafından istismar edilme oranları daha fazladır” ifadesine katılımcıların %3,1’i “Asla katılmıyorum”, %12,7’si “Katılmıyorum”, %33,2’si “Kararsızım”, %33’ü “Katılıyorum” ve %18’i “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Evlilik dışı ilişkilerden doğan çocukların anne-babaları tarafından ihmal edilme oranları daha fazladır” ifadesine katılımcıların %1,5’i “Asla katılmıyorum”, %7,5’i “Katılmıyorum”, %25,1’i “Kararsızım”, %41,4’ü “Katılıyorum” ve %24,4’ü “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“İstismar uğrayan çocukların çoğunlukla öz saygıları düşüktür” ifadesine katılımcıların %0,9’u “Asla katılmıyorum”, %3,1’i “Katılmıyorum”, %11,6’sı “Kararsızım”, %41,8’i “Katılıyorum” ve %42,6’sı “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“İstismara uğramaları çocukların okul başarılarını olumsuz etkiler” ifadesine katılımcıların %0,4’ü “Asla katılmıyorum”, %1,1’i “Katılmıyorum”, %7,9’u “Kararsızım”, %33,6’sı “Katılıyorum” ve %56,9’u “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“İstismara uğramış çocuklarda intihar girişimleri ile karşılaşılabilir” ifadesine katılımcıların %0,4’ü “Asla katılmıyorum”, %0,9’u “Katılmıyorum”, %16,7’si “Kararsızım”, %47’si “Katılıyorum” ve %34,9’u “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“İhmal edilmiş çocuklarda yalan söyleme ve hırsızlık yapma durumu olabilir” ifadesine katılımcıların %0,4’ü “Asla katılmıyorum”, %2,6’sı “Katılmıyorum”, %18,2’si

“Kararsızım”, %47’si “Katılıyorum” ve %31,6’sı “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“İstismara uğramış çocuklarda ilaç ve alkol bağımlılığına daha sık rastlanır” ifadesine katılımcıların %0,2’si “Asla katılmıyorum”, %2,9’u “Katılmıyorum”, %22,6’sı “Kararsızım”, %47,9’u “Katılıyorum” ve %26,4’ü “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“İstismara uğramış çocuklar içe kapanıklık gösterebilirler” ifadesine katılımcıların %0,2’si “Asla katılmıyorum”, %1,1’i “Katılmıyorum”, %9,5’i “Kararsızım”, %41,5’i “Katılıyorum” ve %47,7’si “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Bebeklerin istismara uğrama riskleri fazladır” ifadesine katılımcıların %3,3’ü “Asla katılmıyorum”, %12,6’sı “Katılmıyorum”, %38,2’si “Kararsızım”, %29,6’sı “Katılıyorum” ve %16,3’ü “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Aşırı hareketli çocukların aileleri tarafından fiziksel istismara uğrama olasılıkları yüksektir” ifadesine katılımcıların %4,8’i “Asla katılmıyorum”, %21,8’i “Katılmıyorum”, %32,2’si “Kararsızım”, %28,2’si “Katılıyorum” ve %13’ü “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Çocuğun cinsiyetinin istismar edilmesinde önemi yoktur” ifadesine katılımcıların %7’si “Asla katılmıyorum”, %18,9’u “Katılmıyorum”, %20,7’si “Kararsızım”, %27,3’ü “Katılıyorum” ve %26,2’si “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Fiziksel ve mental engelli bebeklerin istismara uğrama olasılığı daha fazladır” ifadesine katılımcıların %3,1’i “Asla katılmıyorum”, %9,5’i “Katılmıyorum”, %34,2’si “Kararsızım”, %35,8’i “Katılıyorum” ve %17,4’ü “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Herhangi bir çocuk istismarı vakası ile karşılaştığım zaman müdahale etmem konusunda kişisel bir sorumluluk duyarım” ifadesine katılımcıların %1,1’i “Asla katılmıyorum”, %0,7’si “Katılmıyorum”, %6,4’ü “Kararsızım”, %30,3’ü “Katılıyorum” ve %61,5’i “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Mesleki kimliğimin dışında da herhangi bir çocuk istismarı vakasıyla karşılaştığım zaman bildiğim tüm hukuki mercilere bildiririm” ifadesine katılımcıların %2’si “Katılmıyorum”, %9,7’si “Kararsızım”, %31,6’sı “Katılıyorum” ve %56,7’si “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Çocuk istismarına ilişkin bildiklerim sadece bu konuyla ilgili yasalarla sınırlıdır” ifadesine katılımcıların %3,7’si “Asla katılmıyorum”, %13,8’i “Katılmıyorum”, %26,8’i “Kararsızım”, %40,9’u “Katılıyorum” ve %14,7’si “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Lisans eğitimim süresince aldığım derslerin içeriklerinin bu konu hakkında yeterince bilgi sahibi olmamı sağladığını düşünmekteyim” ifadesine katılımcıların %16,7’si “Asla katılmıyorum”, %29,7’si “Katılmıyorum”, %25,9’u “Kararsızım”, %18,9’u “Katılıyorum” ve %8,8’i “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Mesleğime ilk başladığım günden bu yana çocuk istismarına yönelik farkındalığının geliştiğini düşünmekteyim” ifadesine katılımcıların %2,2’si “Asla katılmıyorum”, %5,3’ü “Katılmıyorum”, %20,7’si “Kararsızım”, %44,4’ü “Katılıyorum” ve %27,5’i “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Mesleğime ilk başladığım günden bu yana çocuk ihmaline yönelik farkındalığının geliştiğini düşünmekteyim” ifadesine katılımcıların %1,1’i “Asla katılmıyorum”, %3,7’si “Katılmıyorum”, %17,4’ü “Kararsızım”, %46,4’ü “Katılıyorum” ve %31,4’ü “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Çocuk istismarı sorununun önlenmesi için sadece hukuki mercilerin olduğunu değil, bu konuda çalışmalar yürüten farklı bölümlerinde bulunduğunu düşünürüm” ifadesine katılımcıların %0,4’ü “Asla katılmıyorum”, %3,1’i “Katılmıyorum”, %13,8’i “Kararsızım”, %51,2’si “Katılıyorum” ve %31,4’ü “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Herhangi bir çocuk istismarı vakası ile karşılaşacak olursam ilgili meslek gruplarıyla birlikte çalışmak isterim” ifadesine katılımcıların %0,2’si “Asla katılmıyorum”, %3,3’ü “Katılmıyorum”, %13,4’ü “Kararsızım”, %40,7’si “Katılıyorum” ve %42,4’ü “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Çocuk istismarı sorununun engellenmesi için mesleki kimliğimin dışında da her türlü çalışmayı yürütebilirim” ifadesine katılımcıların %0,4’ü “Asla katılmıyorum”, %2,6’sı “Katılmıyorum”, %19,3’ü “Kararsızım”, %41,5’i “Katılıyorum” ve %36’sı “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Çocuk istismarı sorununun önlenmesi için gerekli gördüğüm her türlü disiplinle koordineli çalışmaya özen gösteririm” ifadesine katılımcıların %0,2’si “Asla katılmıyorum”, %1,1’i “Katılmıyorum”, %12,7’si “Kararsızım”, %44’ü “Katılıyorum” ve %42’si “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Çocuk istismarı vakalarında sosyal hizmet uzmanının rolünü ve önemini biliyorum” ifadesine katılımcıların %0,9’u “Asla katılmıyorum”, %5,3’ü “Katılmıyorum”, %21,5’i “Kararsızım”, %40,2’si “Katılıyorum” ve %32,1’i “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Çocuk istismarı vakalarında öğretmenler ve sosyal hizmet uzmanları koordineli çalışmalıdır” ifadesine katılımcıların %1,3’ü “Katılmıyorum”, %5,3’ü “Kararsızım”, %36,5’i “Katılıyorum” ve %56,9’ü “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Çocuk istismarı konusunda sosyal hizmet uzmanının raporları önemsenmelidir” ifadesine katılımcıların %0,2’si “Asla katılmıyorum”, %1,1’i “Katılmıyorum”, %5,1’i “Kararsızım”, %38,7’si “Katılıyorum” ve %54,9’u “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Çocuk istismarı şüphesi olan ve/veya tanısı alan olguların hizmet alabileceği çocuk merkezleri olmalıdır” ifadesine katılımcıların %0,7’si “Katılmıyorum”, %3,7’si “Kararsızım”, %31,6’sı “Katılıyorum” ve %64’ü “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Alanı ne olursa olsun, öğretmenlerin hepsi çocuk istismarı hakkında eğitim almalıdır” ifadesine katılımcıların %0,2’si “Asla katılmıyorum”, %0,7’si “Katılmıyorum”, %2,2’si “Kararsızım”, %20,4’ü “Katılıyorum” ve %76,5’i “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

“Çocuk ihmal ve istismarı konusunda daha fazla bilgilendirme gereksinimi duymaktayım” ifadesine katılımcıların %0,2’si “Asla katılmıyorum”, %3,1’i “Katılmıyorum”, %5,9’u “Kararsızım”, %34,7’si “Katılıyorum” ve %56’sı “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde cevaplanmıştır.

Ölçekte toplam 50 soru bulunmaktadır. Ölçekte her katılımcı için toplam puan hesaplanıp soru sayısına bölünerek çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı belirlenmiştir.

Tablo 10. Katılımcıların cinsiyet, medeni durum ve çocuk varlığına göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı ile ilgili Mann-Whitney U testi sonuçları

		N	Ort	Std.	z	p
Cinsiyet	Kadın	300	3,83	0,36	-2,406	0,016*
	Erkek	155	3,73	0,41		
Medeni durum	Evli	249	3,77	0,40	-0,220	0,222
	Bekâr	206	3,82	0,35		
Çocuk varlığı	Evet	227	3,76	0,40	-1,828	0,068
	Hayır	228	3,83	0,36		

* $p \leq 0,05$ istatistiksel anlamda farklılık bulunmaktadır. Mann-Whitney U testi

Araştırmaya katılan katılımcıların çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanının kadınlarda ($3,83 \pm 0,36$) erkeklere ($3,73 \pm 0,41$) göre daha yüksek olduğu ve cinsiyete göre farklılık gösterdiği bulunmuştur ($p \leq 0,05$).

Araştırmaya katılan katılımcıların çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanının medeni durum ve çocuk varlığına göre farklılık göstermediği saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 11. Katılımcıların üniversite eğitim süresinde ihmal ve istismar ile ilgili eğitim alma durumlarına göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı ile ilgili Mann-Whitney U testi sonuçları

		N	Ort	Std.	Z	p
Üniversite öğreniminiz sırasında çocuk ihmal konusunda bilgi aldınız mı?	Evet	200	3,87	0,40	-4,290	0,000*
	Hayır	255	3,74	0,35		
Üniversite öğreniminiz sırasında çocuk istismarı konusunda bilgi aldınız mı?	Evet	209	3,86	0,40	-3,692	0,003*
	Hayır	246	3,74	0,36		
Üniversite mezuniyeti sonrasında çocuk istismarı ve ihmal konusunda sertifikalı bir eğitim aldınız mı?	Evet	42	3,86	0,38	-1,138	0,255
	Hayır	413	3,79	0,38		

* $p\leq 0,05$ istatistiksel anlamda farklılık bulunmaktadır. Mann-Whitney U testi

Üniversite öğrenimini sırasında çocuk ihmal konusunda bilgi alanlarda ($3,87\pm 0,40$) bilgi almayanlara ($3,74\pm 0,35$) göre daha yüksek çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı bulunmuş olup, üniversite öğrenimini sırasında çocuk ihmal konusunda bilgi alma durumuna göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama düzeylerinin farklılık gösterdiği bulunmuştur ($p\leq 0,05$).

Üniversite öğrenimini sırasında çocuk istismarı konusunda bilgi alanlarda ($3,86\pm 0,40$) bilgi almayanlara ($3,74\pm 0,36$) göre daha yüksek çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı bulunmuş olup, üniversite öğrenimini sırasında çocuk istismarı konusunda bilgi alma durumuna göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama düzeylerinin farklılık gösterdiği bulunmuştur ($p\leq 0,05$).

Üniversite mezuniyeti sonrasında çocuk istismarı ve ihmal konusunda sertifikalı bir eğitim alan durumuna göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama düzeylerinin farklılık göstermediği bulunmuştur ($p>0,05$).

Tablo 12. Katılımcıların çocuk ihmal ile karşılaşma ve bildirimde bulunma durumlarına göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı ile ilgili Mann-Whitney U testi sonuçları

		N	Ort	Std.	z	p
Çocuk ihmal ile karşılaştınız mı?	Evet	124	3,83	0,40	-1,291	0,197
	Hayır	331	3,78	0,37		
Karşılaştıysanız bildirimde bulundunuz mu?	Evet	88	3,82	0,44	-0,611	0,541
	Hayır	36	3,85	0,31		

* $p\leq 0,05$ istatistiksel anlamda farklılık bulunmaktadır. Mann-Whitney U testi

Çocuk ihmali ile karşılaşma durumuna göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama düzeylerinin farklılık göstermediği bulunmuştur ($p>0,05$).

Çocuk ihmali ile ilgili bildirimde bulunma durumuna göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama düzeylerinin farklılık göstermediği bulunmuştur ($p>0,05$).

Tablo 13. Katılımcıların çocuk ihmali ile ilgili bildirimde bulunmama nedenine göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı ile ilgili Kruskal-Wallis H test sonuçları

	N	Ort	Ss	X ²	p*
(1)	2	3,44	0,31		
(2)	3	3,55	0,49		
(4)	1	3,44			
(5)	11	4,02	0,31	14,690	0,095
Diğer	13	3,94	0,28		
1,2,3	16	3,88	0,39		
3,4	4	3,49	0,19		
4,5	4	3,86	0,25		

* $p\leq 0,05$ istatistiksel anlamda farklılık bulunmaktadır. Kruskal-Wallis H test

1: Sorunu kendim daha iyi çözebileceğimi düşündüğüm için, 2: Yasal süreçlerle ilgili bilgim olmadığı için, 3: Uğraşmak istemediğim için, 4: Çocuğu daha kötü bir duruma sokabileceğimi düşündüğüm için, 5: Konuya ait yeteri kadar kanıt olmadığı için

Çocuk ihmali ile ilgili bildirimde bulunmama nedenine göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama düzeylerinin farklılık göstermediği bulunmuştur ($p>0,05$).

Tablo 14. Katılımcıların çocuk istismarı ve ihmali vakalarının tanılanması aşamasında mutlaka olması gereken uzman bildirimine göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı ile ilgili Kruskal-Wallis H test sonuçları

	N	Ort	Ss	X ²	p*
Sosyal Hizmet Uzmanı	13	3,73	0,38		
Çocuk psikiyatristi	55	3,80	0,35		
Çocuk Hekimi	10	3,94	0,53		
Psikolojik Danışman ve Rehber	16	3,68	0,42		
Pedagog	16	4,03	0,31		
SHU+ÇH+P	4	3,83	0,41	16,435	0,126
SHU+ÇP	18	3,88	0,37		
SHU+ÇP+ÇH	137	3,84	0,34		
SHU+ÇP+P	85	3,80	0,39		
SHU+PD	17	3,76	0,31		
ÇP+P	24	3,73	0,41		
ÇP+PD+P	58	3,70	0,36		

* $p\leq 0,05$ istatistiksel anlamda farklılık bulunmaktadır. Kruskal-Wallis H test

Çocuk istismarı ve ihmali vakalarının tanılanması aşamasında mutlaka olması gereken uzman bildirimine göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama düzeylerinin farklılık göstermediği bulunmuştur ($p>0,05$).

Tablo 15. Katılımcıların çocuk ihmal ve istismarından şüphelenildiğinde başvurulacak yere göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı ile ilgili Kruskal-Wallis H test sonuçları

		N	Ort	ss	X ²	p*
Çocuk ihmal ve istismarından şüphelendiğinizde nereye bildirimde bulunursunuz	Sosyal Hizmet Müdürlüğü	120	3,86	0,45		
	Millî Eğitim Müdürlüğü	21	3,68	0,21		
	Sağlık Müdürlüğü	7	3,82	0,26		
	Okul Yönetimi	129	3,79	0,38	15,725	0,15
	Polis	74	3,86	0,34		
	Okul Yönetimi ve Polis	94	3,73	0,32		
	Diğer	7	3,52	0,39		

* $p \leq 0,05$ istatistiksel anlamda farklılık bulunmaktadır. Kruskal-Wallis H test

Çocuk ihmal ve istismarından şüphelenildiğinde başvurulacak yere göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama düzeylerinin farklılık göstermediği bulunmuştur ($p > 0,05$).

Tablo 16. Katılımcıların okulda çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili tartışmalara şahit olma durumlarına göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı ile ilgili Mann-Whitney U testi sonuçları

		N	Ort	Std.	z	p*
Okulunuzda çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili tartışmalara şahit oldunuz mu?	Evet	81	3,89	0,43	-2,962	0,003*
	Hayır	374	3,77	0,37		

* $p \leq 0,05$ istatistiksel anlamda farklılık bulunmaktadır. Mann-Whitney U testi

Okulda çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili tartışmalara şahit olan ($3,89 \pm 0,43$) katılımcılarda olmayanlara ($3,77 \pm 0,37$) göre daha yüksek çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı bulunmuş olup, okulda çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili tartışmalara şahit olma durumuna göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama düzeylerinin farklılık gösterdiği bulunmuştur ($p \leq 0,05$).

Tablo 17. Katılımcıların çalıştığı kurumda çocuk istismarı/ihmaline yönelik talimat / prosedür varlığına göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı ile ilgili Kruskal-Wallis H test sonuçları

		N	Ort	ss	X ²	p*
Çalıştığınız kurumda çocuk istismarı/ihmaline yönelik talimat / prosedür var mı?	Evet	110	3,84	0,41		
	Hayır	57	3,83	0,39	4,532	0,104
	Bilmiyorum	288	3,77	0,37		

* $p \leq 0,05$ istatistiksel anlamda farklılık bulunmaktadır. Kruskal-Wallis H test

Çalıştığı kurumda çocuk istismarı/ihmaline yönelik talimat/prosedür varlığına göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama düzeylerinin farklılık göstermediği bulunmuştur ($p > 0,05$).

Tablo 18. Katılımcıların yaş ve melek yılı ile çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı arasındaki korelasyon düzeyleri

Çocuk İhmal ve İstismarı Belirti ve Risk Tanımlama Puanı		
Yaş	r	-,164**
	p	0,000
	N	455
Meslek yılı	r	-,152**
	p	0,001
	N	455

** . Korelasyon 0,05 düzeyinde önemlidir. Spearmann Korelasyon

Araştırmaya katılan katılımcıların yaş ($r=-0,164$ $p=0,000$) ve meslek yılı ($r=-0,152$ $p=0,001$) ile çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı arasında düşük düzeyde negatif yönde korelasyon saptanmıştır. Katılımcıların yaş ve meslekteki çalışma yılı ile çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı arasında anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.

Araştırmaya katılan katılımcıların %54,1'i üniversite öğrenimleri boyunca çocuk istismarı konusunda eğitim almadıklarını, %72,7'si ise eğitim hayatlarından sonra çocuk ihmal ve istismarına hakkında sertifikalı herhangi bir eğitime katılmadıklarını belirtmişlerdir. Alınan bu sonuç konu hakkında yapılan diğer araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir. Pala'nın (2011) yapmış olduğu çalışmada katılımcı öğretmenlerin de %91,2'sinin çocuk ihmal ve istismarı konusunda hiç ders almadıkları veya herhangi bir sertifikalı eğitime katılmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Aynı araştırmada elde edilen bir diğer sonuç ise katılımcıların %95,3 oranında Çocuk Koruma Kanunu hakkında bilgilerinin olmadığıdır. Benzer şekilde Sarıbaş (2013) tarafından yapılan çalışmada da öğretmenlerin büyük ölçüde çocuk ihmal ve istismarına yönelik herhangi bir eğitim almadıkları saptanmıştır. Küllü' nün (2011) yaptığı çalışmada da araştırma sonuçlarımıza paralel sonuçlar çıkarak katılımcıların çocuk ihmal ve istismarı konusunda eğitim almadıkları ve bu konuda bilgilendirilmeye gereksinim duydukları ortaya çıkmıştır. Karaçor (2019) rehberlik öğretmenleri ile yaptığı çalışmada katılımcıların %64,5'inin lisans öğrenim süreçlerinde çocuk ihmal ve istismarına yönelik eğitim almadıkları saptanmıştır. Araştırmalarda elde edilen bulgular incelendiğinde; öğretmenlerin mesleki bilgi, beceri ve değer temellerinin oluştuğu lisans eğitim süreçlerinde çocuk ihmal ve istismarına yönelik içeriklerin yer almaması veya mevcut içeriklerin yetersiz olması yetişmekte olan öğretmen adaylarının sorun hakkında bilgi gereksinimlerini arttırdığını söylemek mümkündür.

Araştırmaya katılan 455 katılımcıdan 124'ünün (%27,3) daha önce çocuk ihmal ve istismarı ile karşılaştıkları tespit edilmiştir. Çocuk ihmal ve istismarı ile karşılaşan öğretmenlerin ise 88'inin (%71) bildirimde bulunduğu, bildirimde bulunmayan 36 (%29) kişinin ise %23 oranında konuya ait yeteri kadar kanıt olmadığı gerekçesiyle bildirimde bulunmadıkları, %19,6 oranında ise çocuğu daha kötü bir duruma sokabileceğini düşündüğü için bildirimde bulunmadıkları sonucu elde edilmiştir.

Benzer bir sonuç ise Kürklü' nün (2011) yapmış olduğu çalışmada ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların %39'u bildirim yapmama nedeni olarak yetersiz kanıt olduğunu gerekçe gösterirken, çalışmamıza paralel olarak %22 oranında ise çocuğu içinde bulunduğu durumdan daha kötü bir duruma sokacağını düşündükleri için bildirimde bulunmadıkları yer almaktadır.

Çocuk istismarından şüphelenme durumlarında ise katılımcılarımızın %28,5'inin durumu okul idaresine, %26,5'inin Sosyal Hizmet Müdürlüğüne bildirecekleri tespit edilirken %16,4'ünün ise polise bildireceği belirlenmiştir.

Konu hakkında yapılan literatür incelemelerinde ise araştırmamızla paralel sonuçlar ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Kürklü (2011), Pala (2011), Sağır (2013) ve Karakoç'un (2017) yapmış oldukları araştırmalarda da öğretmenlerin çocuk istismarı hakkında bildirimde bulunacakları ilk yerin okul yönetimi olduğu fakat araştırmamızdan farklı olarak Karakoç'un (2017) çalışmasında bildirimde bulunulacak ikinci yerin veli olduğu bildirilmiştir.

İncelenen araştırmalar ile ortaya çıkan ortak sonucun ise öğretmenlerin ilk bildirimde bulunacakları yerin okul yönetimi olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada okul yönetiminin ise istismarın ortaya çıkması ve çocuğun korunması konusunda kilit bir noktada olduğu düşünülmektedir.

Katılımcılar, okulunuzda çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili tartışmalara şahit oldunuz mu sorusuna %82,2 oranında hayır yanıtını vermişlerdir. Katılımcıların konu ile ilgili tartışmalara şahit olmamalarının nedeni olarak katılımcıların %73,7'sinin ihmal ve istismar vakaları ile karşılaşmamış olmaları gösterilebilir. Farklı araştırmalara bakıldığında; Karakoç'un (2017) yaptığı çalışmada öğretmenlerin %51,5'inin okullarında çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili tartışmalara şahit olmadıkları tespit edilmiştir. Sağır'ın (2013) gerçekleştirdiği çalışmada ise katılımcıların %69,9 unun okullarında nadiren çocuk ihmali ve istismarı konusunda tartışmaların yapıldığı belirtilmiştir. Walsh ve Ark. (2005) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, okullarında çocuk ihmal ve istismarına yönelik tartışmalar yapılan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismar sorunu ile karşılaşma ve çözümüne yönelik kendilerine güven oranlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalar neticesinde elde edilen bulgular doğrultusunda; okullarda konuya ilişkin tartışmaların yapılmasının, sorununun görünürlüğünü artırma, farklı bakış açıları ile soruna yaklaşma olanağı sağlama, sorunun çözümüne yönelik bilgi ve beceri geliştirme bağlamında katkılar sunacağını söylemek mümkündür.

Katılımcıların; yaş, mesleki deneyim, medeni durum, anne-baba olma durumları ile çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıkları arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Ancak sosyo-demografik özellikler arasında yer alan cinsiyet durumu ile çocuk ihmal ve istismarı tanılama puanı arasında; kadınların ihmal ve istismar tanılama puanı erkeklere oranla daha yüksek çıkmıştır. Konu hakkında yapılan çalışmalar incelendiğinde; Karaçor'un (2019) rehberlik öğretmenleri ile yaptığı çalışmada da katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıkları arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Ancak Karakoç'un yaptığı çalışmada sosyo-demografik özelliklerden olan katılımcıların meslekteki çalışma yılı ile

çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Mesleki çalışma yılı fazla olan katılımcıların (3,83) çalışma yılı az olan katılımcılara (3,78) göre çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık puan ortalaması daha yüksektir. Bu bağlamda çalışmamızdan elde ettiğimiz bulgu, Karakoç'un çalışmasından ulaştığı bulgu ile farklılık göstermektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların, çocuk ihmal ile karşılaşma durumuna göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama düzeylerinin farklılık gösterdiği bulunmuştur. Çocuk ihmal ve istismarı vakası ile karşılaşanlar (3,83), karşılaşmayanlara (3,78) göre çocuk ihmal ve istismarına yönelik daha yüksek tanımlama puanına sahip olmuştur. Literatürde yer alan araştırmalara bakıldığında Karaçor'un (2019) yaptığı araştırmada katılımcıların çocuk ihmal ve istismarı ile karşılaşma durumları ile farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Anlamlı bir fark görülme de çalışmamızı destekler nitelikte; çocuk ihmal ve istismarı ile karşılaşanların, karşılaşmayanlara oranla daha yüksek tanımlama puanına sahip oldukları saptanmıştır.

Katılımcıların çocuk ihmal ve istismarı konusunda %90,4 oranında daha fazla bilgilene gereksinimi duydukları tespit edilmiştir. Katılımcıların konu hakkında daha fazla bilgilene gereksinimi duymalarında, lisans dönemi ders içeriklerinin yeterli olmaması ve üniversite öğrenimi sonrasında çocuk ihmal ve istismarına yönelik herhangi bir eğitimin alınmasının etkili olabileceği düşünülmektedir. Literatürde yer alan araştırmalar incelendiğinde Can'ın (2016) öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada, öğretmen adaylarının %80,3 ünün çocuk ihmal ve istismarına yönelik daha fazla bilgilene gereksinimi duydukları tespit edilmiştir. Karaçor'un (2019) rehberlik öğretmenleri ile yaptığı çalışma da; rehberlik öğretmenlerinin çocuk ihmal ve istismarı konusunda %64,55 oranında daha fazla bilgilene gereksinim duydukları saptanmıştır. Bu bağlamda Can'ın ve Karaçor'un çalışmalarında elde ettiği bulgular çalışmamızla paralellik göstermekte ve çıkarımlarımızı desteklemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın genel amacı dahilinde yanıt aranan sorulara verilen cevaplara bakıldığında; öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıkları ile sosyo-demografik özellikler kapsamında yer alan yaş, medeni durum, çocuk sahibi olma, deneyim durumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonucu eğitim politikaları zemininde tartışmak mümkündür. Araştırma bulguları arasında yer alan meslekteki çalışma yılı ile çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık arasında beklenenin aksine anlamlı bir farkın olmaması, eğitim politikalarının çocuk istismarının farkındalığına yönelik düzenlemeleri kapsamadığının ve süreç içinde istismar konusuna yönelik herhangi bir gelişim kaydedilmediğini ortaya koymaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcıların demografik özellikleri üzerine bir değerlendirme yapıldığında öğretmenlerin yarısından fazlasının kadın olduğu görülmektedir. Literatürde yer alan okul ortamında yapılan çalışmalar incelendiğinde benzer sonuçlar görülmüştür. Uygulama aşamasında gözlenen erkeklerin araştırma süreçlerine katılımdaki isteksizliği bu sonucun oluşmasında etkili olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılan katılımcıların yaş aralığı ve meslekteki yıllarına bakıldığında; mesleğe yeni başlayan katılımcılar ile emeklilik döneminde olan katılımcıların olduğu görülmektedir. Bu durum araştırmada farklı yaş ve deneyimdeki katılımcıların görüşlerini yansıtmaları açısından zenginlik olarak değerlendirilmektedir.

Katılımcıların üniversite öğrenimi sürecinde ihmal ve istismar ile ilgili eğitim alma durumlarına göre çocuk ihmal ve istismarı farkındalık düzeyleri incelendiğinde; üniversite öğrenimini sırasında çocuk ihmal konusunda bilgi alanlarda bilgi almayanlara göre daha yüksek ve benzer şekilde üniversite öğrenimini sırasında çocuk istismarı konusunda bilgi alanlarda bilgi almayanlara göre daha yüksek çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama puanı bulunmuş olup, üniversite öğrenimini sırasında çocuk ihmal ve istismarı konusunda bilgi alma durumuna göre çocuk ihmal ve istismarı belirti ve risk tanımlama düzeylerinin farklılık gösterdiği bulunmuştur. Bu sonuç; üniversite öğrenim sürecinde çocuk ihmal ve istismarı konusunda bilgilendirici çalışmalar yapıp eğitim verilmesinin öğretmenlerin farkındalıkları üzerindeki etkisinin anlaşılması bakımından önem arz etmektedir. Çocuk ihmal ve istismarı konusunda farkındalığı yüksek öğretmenler yetiştirmek için lisans eğitim sürecinde çocuk ihmal ve istismarı konusunun ders içeriklerinde ve eğitim sürecinde olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu gerekliliklerin sağlanması durumunda çocuk ihmal ve istismarı konusunda bilgi, beceri ve değer temelinde donanımlı, farkındalığı yüksek öğretmenler yetişecektir.

Üniversite dönemlerinde ihmal ve istismara yönelik eğitim alma durumunun öğretmenlerin farkındalıkları üzerindeki olumlu etkisi; ihmal ve istismarın önlenmesine, fark edilmesine, gerekli müdahalenin yapılmasına imkan sağlamaktadır. Üniversite öğrenimi sürecinde çocuk ihmal ve istismarına yönelik eğitim alma durumunun öğretmenlerin farkındalıklarını yükseltmekle birlikte olası bir ihmal veya istismarın önüne geçilmesini ya da gerçekleşmiş bir istismarın fark edilip çocuğun örselenmesinin ve ikincil travmalara maruz kalmasının önüne geçmeye katkı sağlayacaktır.

Yapılan çalışma, lisans döneminde çocuk istismarına yönelik eğitim eksikliğinin üniversite sonrası dönemde de herhangi bir eğitim veya çalışma ile telafi edilmediğini ortaya çıkarmıştır. Bu durum çocuk ihmal ve istismarı sorununa yönelik ilgi eksikliğinin göstergesi olarak görülebilir. Aynı zamanda çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi eksikliğinin önemli nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öğretmenlerin okullarında çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili tartışmalara şahit olma durumlarına göre çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıkları incelendiğinde; okulda çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili tartışmalara şahit olan öğretmenlerde olmayanlara göre farkındalıklarının daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Bu bulgu literatürde yer alan araştırmalarla desteklenmektedir. Çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili tartışmalara şahit olma; konunun varlığından haberdar olma, süreci deneyimleme olanağı bulma, soruna yönelik bilgi sahibi olma ve çözüm sürecine katkı sunmada öğretmenlerin farkındalıkları üzerindeki etkisi bakımından önemli bir göstergedir. Çocuk ihmal ve istismarına yönelik tartışmalara şahit olma oranlarının düşüklüğü sonucundan hareketle öğretmenlerin bilgi edinme araçlarından birinden yoksun oldukları, çocuk ihmal ve istismarının yaygınlığı, güncel durumu, çözüm ve müdahaleye yönelik yeniliklerden haberdar olma durumlarından mahrum kaldıklarını söylemek mümkündür.

Katılımcıların görev yaptıkları kurumda çocuk istismarı/ihmaline yönelik talimat veya prosedürün var olup olmadığına ilişkin bildirimlerine bakıldığında katılımcıların %63,6'sının okullarında çocuk istismarı/ihmaline yönelik bir talimat veya prosedürün var olup olmadığını bilmedikleri görülmüştür. Bu sonuç, öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarı vakaları ile karşılaşma durumlarında; neler yapılacağı, nasıl bir yol izleneceği konusunda bilgi eksikliğine neden olabileceğini düşündürmektedir. Öte yandan okullarda çocuk ihmal ve istismarına yönelik talimat ve prosedürlerin görünürlüğünün artırılması bu konuda idarecilerin sorumluluk alması ve takibinin yapılması önem arz etmektedir.

Öğretmenlerin istismarın tanınması aşamasında olması gereken meslek elemanlarına verdikleri cevaplarda, konu hakkında hangi meslek gruplarıyla çalışılması gerektiği yönünde bilgi sahibi oldukları ve bu meslekler ile iş birliği içerisinde çalışılması gerektiğinin farkında oldukları sonucu elde edilmiştir. Bu veriden hareketle karmaşık bir yapısı olan çocuk ihmal ve istismarının tanınması aşamasında sadece bir meslek grubunun değil; birden fazla disiplinin birlikte hareket etmesi, soruna yaklaşımda farklı bakış açıları ile bakılması ve bütüncül bir hizmet verilmesine katkı sağlayacaktır.

Öğretmenlerin istismar türleri arasında fiziksel ve ekonomik istismar türünü tespit etmede kendilerini daha yeterli hissettikleri bulgusundan hareketle öğretmenlerin çocuklarda meydana gelen fiziksel değişimlerin farkında oldukları ve gelişimleri takip ettiği, çocukların ekonomik olarak yoksunluk içinde olma göstergelerini fark edebildikleri anlaşılmıştır. Literatürde yer alan açıklamalara bakıldığında; istismar türleri arasında gözle görülebilir, somut göstergelerin bulunduğu fiziksel istismar türünün diğer istismar türlerine oranla tespitinin daha kolay olduğu belirtilmektedir. Bu bulgu aynı zamanda öğretmenlerin diğer istismar türlerinin tespiti ve tanınmasına yönelik bilgi gereksinimlerinin olduğu sonucunu da ortaya koymaktadır. İstismarın kompleks yapısı, istismar türlerinin belirli sınırlarının olmaması, iç içe geçmiş istismar türlerinin var

olabileceği, bu nedenle istismar ile mücadelede (istismara yönelik farkındalıkta) sadece bir istismar türüne değil, diğer istismar türlerine yönelik de kapsamlı bir bakış gerekmektedir.

Çalışmada elde edilen bulgular arasında, katılımcılar çocuk istismarına ilişkin bildiklerinin sadece bu konuyla ilgili olan yasalarla sınırlı olduğunu belirtmiştir. Bu sonuç katılımcıların çocuk ihmal ve sorununa yönelik sadece adli boyutu ile ilgili olduklarını, bilgi edinimlerinin hukuki alan ile sınırlı olduğunu, konu ile ilgili farklı kaynaklardan bilgi almadıklarını göstermektedir. Konu hakkındaki bilgilerin sadece tek bir alan ile sınırlı olması, çok boyutlu olan bir soruna yaklaşım açısından bilgi eksikliğine neden olacak, istismarın önlenmesinde öğretmenlerin eksik kalmasına neden olacaktır.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre, katılımcıların lisans eğitim süresince aldıkları derslerin içeriklerinin kendilerini çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili yeterince bilgi sahibi yapmadığını düşündükleri saptanmıştır. Bu sonuçtan hareketle katılımcıların lisans eğitim sürecinde çocuk ihmal ve istismarı konusunda yeterli bilgi, beceri ve donanım elde edemediğini ve katılımcıların söz konusu eksikliğin farkında olduklarını söylemek mümkündür. Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuca göre katılımcılardan yarısından fazlasının lisans eğitimi sonrasında da çocuk ihmal ve istismarı konusunda sertifikalı bir eğitim almadığı saptanmıştır. Bu verilerden hareketle katılımcıların lisans eğitimleri ve sonraki süreçte çocuk ihmal ve istismarı konusunda yeterli donanım ve bilgi edinimine sahip olmadıkları, konu hakkında eksikliklerini giderecek bir çalışma yapmadıkları ve bilgi eksikliklerini giderecek bir programda yer almadıkları anlaşılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre katılımcılar her ne kadar lisans eğitimleri ve meslek yaşantıları boyunca çocuk ihmal ve istismarı konusunda yeterli eğitim almamalarına rağmen; mesleklerine başladıkları ilk günden bu yana çocuk istismarına yönelik farkındalıklarının geliştiğini düşünmektedir. Bu veriler neticesinde; çocuk ihmal ve istismarı konusunda yeterli teorik eğitim alınmamasına karşın; öğretmenlerin etkileşim ve gözlem yoluyla karşılaştıkları istismar vakaları ve sosyal öğrenme ile konu hakkındaki farkındalıklarının arttığı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların herhangi bir istismar vakası ile karşılaşma durumunda farklı meslek elemanları ile birlikte çalışma isteklerinin olduğu ve bu doğrultuda gerekli görülen tüm disiplinlerle koordineli bir şekilde çalışmaya açık oldukları saptanmıştır. Bu sonuçla birlikte öğretmenlerin, çocuk ihmal ve istismarının önlenmesinde farklı disiplinlerin gerekliliğine yönelik farkındalıklarının olduğunu söylemek mümkündür. Bu sonuç literatürde yer alan çocuk ihmal ve istismarına karşı mücadelede disiplinler arası yaklaşımın gerekliliği ile desteklenmektedir.

Katılımcıların çalışmada yer alan sosyal hizmet alanına ve alanın uygulayıcıları olan sosyal hizmet uzmanlarına yönelik sorulara verdiği yanıtlarda; çocuk ihmal ve istismarı vakaları ile ilgili süreçlerde sosyal hizmet uzmanının varlığının farkında oldukları, sosyal hizmet uzmanları tarafından hazırlanan raporların önemsenmesi ve vakalarda sosyal hizmet uzmanları ile koordineli çalışılması gerektiği ortaya konmuştur.

Çalışma bulgularının son kısmında değinilen çocuk ihmal ve istismarı vakalarında; sosyal hizmet uzmanının rolü ve önemi, sosyal hizmet uzmanları ile öğretmenlerin koordineli çalışma içinde olmaları, sosyal hizmet uzmanlarının hazırlamış olduğu raporların önemsenmesi konuları üzerinde durulmuştur. Okul sisteminde yer alan, çocukların takibinde ve korunmasında çaba sarf eden öğretmenlerin sosyal hizmet uzmanları hakkında verdikleri yanıtlar kapsamında sosyal hizmet uzmanlarının eğitim sisteminde ve okul ikliminde yer almasına dair güçlü bir vurgunun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu doğrultuda öğretmenlerin sosyal hizmet alanından ve alanın uygulayıcıları olan sosyal hizmet uzmanlarından haberdar oldukları, birlikte çalışma isteği içinde oldukları, eğitim sisteminde sosyal hizmetin ve sosyal hizmet uzmanlarının var olması gerekliliği, çocuk ihmal ve istismarı vakalarında sosyal hizmet uzmanlarının yaptığı çalışmaların önemi ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, eğitim sisteminde çocukların korunmasına yönelik içinde sosyal hizmet uzmanlarının bulunduğu yeni bir düzenlemeye ve yapılanmaya gidilmesi gerekmektedir. Bu gereklilik kapsamında, farklı illerde pilot uygulama olarak hayata geçirilen Okul Sosyal Hizmeti Projesinin geliştirilmesi ve Türkiye genelinde tüm okullarda yaygınlaştırılmasına ağırlık verilmelidir.

Bu çalışma, öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi eksikliklerinin olduğu ve farkındalık düzeylerinin düşük olduğunu ortaya çıkarmıştır. Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi eksikliklerinin farkında oldukları ve konu hakkında bilgilenmeye gereksinim duydukları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi eksiklikleri ve farkındalıklarının düşük olması nedenleri arasında; lisans, lisans sonrası çalışma hayatlarında hizmet içi eğitim almamaları, okullarda çocuk ihmal ve istismarına yönelik prosedür ve talimatların yaygın olmaması ve konuya yönelik ilgi eksikliğinin bulunması yer almaktadır.

Çocuk alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde; eğitim, sağlık, hukuk ve sosyal hizmet alanlarında çocukla çalışan farklı meslek grupları ile çocuk ihmal ve istismarına yönelik çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Çocuk ihmal ve istismarına yönelik çalışmaların yapılması, sorunun tanınması, önlenmesi ve tespitine yönelik öneriler geliştirilmesi; şüphesiz çocukla çalışan meslek gruplarının bilgi, beceri ve farkındalıklarına katkı sağlayacaktır.

Literatürde yer alan bilgiler ve yapılan araştırmalara bakıldığında; çocuk alanında çalışan meslek elemanlarının çocuk ihmal ve istismarına yönelik koruyucu önleyici tedbirleri alabilmesi, mümkün olan en kısa sürede vakaların tespitinde yer alması ve müdahale becerisinin gelişmiş olması beklenir. Bu bağlamda özellikle çocukla birebir etkileşim ve iletişim halinde olan öğretmenlerin üniversite öğrenimlerinde çocuk ihmal ve istismarına yönelik eğitim alma durumları, üniversite sonrası eğitimleri katılma durumları üzerinde durulması gereken konulardır. Bu konuların; öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgi düzeyleri ve farkındalıkları üzerindeki etkilerinin öğrenilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın sorunsalı olan öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalıkları ortaya konularak sorunun çözümüne yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular neticesinde çocuk ihmal ve istismarına yönelik koruyucu önleyici yaklaşım geliştirme, bilgi ve farkındalıkları artırma konusunda geliştirilen öneriler şu şekildedir:

- 1- Katılımcılar lisans eğitim sürecinde çocuk ihmal ve istismarına yönelik yeterli bilgi alamadıklarını belirtmişlerdir. Üniversite eğitimi sürecinde yetişmekte olan öğretmenlerin konu ile ilgili yeterli bilgi ve beceri donanımına sahip olabilmeleri için ilgili fakültelerin lisans eğitim içeriğinde çocuk ihmal ve istismarı konusu zorunlu veya seçmeli ders olarak yer almalıdır.
- 2- Çocuğun örselenmemesi ve yüksek yararının korunması amacı ile; öğretmenlere çocuk ihmal ve istismarı vakalarında hangi kurumların hizmet verdiği, hangi meslek gruplarıyla çalışılması gerektiği bilgileri verilmelidir.
- 3- Eğitim fakültelerinin lisans eğitim sürecinde sosyal hizmet bölümü ile koordineli çalışmalar yürütülmeli, ortak dersler planlanmalıdır.
- 4- Çocuk ihmal ve istismarı vakalarında hangi sosyal hizmet müdahalelerin yapıldığının, hangi kurumların sürecin içinde yer aldığının, bu kurumlarda hangi hizmetleri sağlandığının bilinmesi amacıyla ilgili kurum ve kuruluşların tanıtımlarının tüm okullarda yapılması planlanmalıdır.
- 5- Öğretmenlerin, çocuk koruma alanında çalışan meslek gruplarını tanıması ve ilişkilerin güçlendirilmesi amacı ile okul yönetimleri tarafından; çocuk mahkemesinde, sosyal hizmet merkezlerinde, hastanelerde, çocuk izlem merkezlerinde ve çocuk yuvalarında çalışan uzman kişiler okullara davet edilmeli, birlikte çalışma becerisi geliştirilmelidir.
- 6- Çocuk ihmal ve istismarı konusunda; adli sistemdeki, sağlık ve sosyal hizmet alanındaki uzmanlarla toplantı, seminer vb. buluşmalar aracılığı ile görüş alışverişi sağlanarak iletişimde kalınmalı, işbirliği geliştirilmelidir.
- 7- Öğretmenlere yönelik gerçekleştirilecek eğitimlerde; insan hakları, çocuk hakları, koruyucu önleyici yaklaşımlar temel odak olmalı, bu bağlamda öğretmenlerin çivi konusunda farkındalıklarını arttıracak, bilgi gereksinimlerini karşılayacak kitapçıklar hazırlanmalıdır.
- 8- İlkokul düzeyinde başlanarak çocuk koruma alanına yönelik öğrenci kulüpleri oluşturularak, farkındalık çalışmalarına çocuk katılımı sağlanmalıdır.
- 9- Okul aile birliği ve veli toplantılarında, çocukların aile ve okul ortamında karşılaşılabileceği riskler bağlamında düzenli bilgilendirici çalışmalar yapılmalıdır.
- 10- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) ile Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) arasında çocuk ihmal ve istismarı hakkında mücadeleye yönelik iş birliği protokolü hazırlanmalı, gerekli koordinasyon eğitimleri verilmelidir.
- 11- Çocuk ihmal ve istismarının önlenmesinde ve tespitinde, çocuğu sadece okul ikliminde değil; ekolojik yaklaşım ve genel sosyal hizmet çerçevesinde değerlendirebilmek ve bu konuda daha etkin müdahaleler yapabilmek için tüm okullarda

okul sosyal servisleri oluşturulmalı ve sosyal hizmet uzmanlarının istihdamına yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M. O., Gülen, M., Akkan, A., & İçme, F. (2013). Çocuk İstismarı ve İhmalinin Değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 591-614.
- Aile İçi Şiddet*. (2010, 02). Psikiyatrik Sosyal Hizmetler Web Sitesi: psikiyatriksosyalhizmet.com/wp-content/uploads/2010/02/aile_ici_siddet_notlari.doc adresinden alındı
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2008). *Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı: <https://www.aile.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/cocuk-evleri-calisma-usul-ve-esaslari-hakkinda-yonetmelik.pdf> adresinden alındı
- Akbaş, G. E. (Ekim 2014). Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Ergenlerin Çocukluk Dönemi İstismar Yaşantıları: Ankara Altındağ ve Çankaya Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25(2), 75-76.
- Akgiray, A. (2007). Çocuk İstismarı: 8-10 Yaş Çocuklarda İstismarı Önleme Yöntemleri. T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı.
- Ankara Barosu*. (2015, 5 25). <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/hgdmakale/2013-2/23> adresinden alındı
- Aral, N., & Gürsoy, F. (2001). Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı. *Milli Eğitim Dergisi*.
- Arıkan, Ç. (1988). Ailede Çocuğa Yönelik Şiddet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 6(1-2-3), 80-86.
- Avşar, Z., & Öğütoğulları, E. (2012). Çocuk İşçiliği ve Çocuk İşçiliği ile Mücadele Stratejileri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 12-13.
- Ayral, F. (2010). *Çocukların Cinsel İstismarı Suçu ve Bu Suçla Mücadele*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Ayvaz, M., & Aksoy, M. (2004). Çocuk İstismar ve İhmali: Ortopedik Yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 28.
- Baat, M., Linden, P., Kooijman, K., & Vink, C. (2011). Combating Child Abuse and Neglect in the Netherlands. *Netherlands Youth Institute*, s. 26-28.
- Baker, A., & Duncan, S. (1985). Child Sexual Abuse: A study of prevalence in Great Britain. *Child Abuse & Neglect*, 457-467.
- Berg, T., & Clercq, I. (2012). *Prevent and Combat Child Abuse: What Works?* Netherlands Youth Institute.
- Beter, Ö. (2010). Türkiye ve İngiltere'de Çocuk Koruma Sistemleri. 89-90. Ankara, Türkiye: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

- Bicanic, I., Snetselaar, H., Jongh, A., & Putte, E. (2014). Victims' use of professional services in a Dutch sexual assault centre. *European Journal of Psychotraumatology*, 3-5.
- Biehal, N., Dixon, J., Parry, E., Sinclair, I., Green, J., Roberts, C., . . . Roby, A. (2010). *The Care Placements Evaluation (CaPE) Evaluation of Multidimensional Treatment Foster Care for Adolescents*. Department for Education.
- Bilgin, Ö., & Yetimoğlu, E. N. (2018). Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri: Birime Teslim Edilen Çocuklara İlişkin Bir Araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 24-50.
- Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez, N., Atık, B., & San , P. (1991). Türkiye'nin 16 İlinde 4 - 12 Yaşlar Arasındaki 50.473 Çocuğa Fiziksel Ceza Verme Sıklığı ve Buna ilişkin Problem Durumlarının İncelenmesi. *Aile ve Toplum*, 4-7.
- Bosscher, N. (2014). The Decentralisation and Transformation of the Dutch Youth Care . *Nederlands Jeugd Instituut*, s. 5.
- Bozbeyoğlu, A. Ç., Koyuncu, E., Kardam, F., & Sungur, A. (2010, Ekim). Ailenin Karanlık Yüzü: Türkiye'de Ensest. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 5-7.
- Bozbeyoğlu, A., Kardam, F., & Sungur, A. (2010). Ailenin Karanlık Yüzü: Türkiye'de Ensest. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 5-6.
- Brill, K. H. (1991). *The Curtis Experiment*. England: University of Birmingham.
- Bulut, S. (2007, Eylül). Çocuk Cinsel İstismarı Hakkında Bir Derleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*(28), 140-156.
- Bulut, S. (2016). Çocuk Cinsel İstismarı Hakkında Bir Derleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 140-156.
- Chahine, E. F. (2014). Child Abuse and Its Relation to Quality of Life of Male and Female Children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 161-168.
- Cirit, C. (2015). *Aile Sağlığı Merkezlerinde Çalışan Sağlık Profesyonellerinin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalıkları*. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Mersin.
- Committee, H. o. (2012). *Children first: the childprotection system in England. Fourth Report of Session*. The Stationery Office Limited.
- Çalış, N. (2019). *Ergenlik Öneminde Bulunan Öğrencilerin Aile İlişkilerinin Okul Yaşamına Yansımaları ve Okul Sosyal Hizmeti*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Çocuk İhmali ve İstismarını Önleme Öğretmenler ve Aileler için Eğitim Klavuzu. (2008, Aralık). 6-7. Ankara, Türkiye: İnsan Hakları Derneği.
- Çöpoğlu, M. (1998). *Çocuk İşçiliği*. T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul.

- Dağlı, E. T., & İnanıcı, M. A. (2011). İhmal ve İstismara Uğrayan Çocuğa Bütüncül Yaklaşım. *Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri İçin Başvuru Kitabı* (s. 20-21). içinde Ankara: UNICEF.
- Demir, H. (2012). *Edirne İli Aile Sağlığı Merkezlerinde Görevli Hekimlerin Çocuk İstismarı ve İhmali Hakkında Bilgi, Farkındalık ve Tutumlarının Belirlenmesi*. Edirne: Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı.
- Deveci, E., & Açık, Y. (2003). Çocuk İstismarının Nedenlerinin İncelenmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 396-404.
- Ekdal, s. H. (2011). Çocuğun Fiziksel İstismarı; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti. *Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü*. Ankara: Suç Araştırmaları Anabilim Dalı.
- Erkan, G. (2004). Cinsel Yönden İstismar Edilen Çocuklarla Mülakat. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 15(1), 9-14.
- Faculty of Forensic and Legal Medicine. (2016). *Quality Standards in Forensic Medicine*. Faculty of Forensic and Legal Medicine.
- Faller, K. C. (1984). Is the Child Victim of Sexual Abuse Telling the Thurt. *Child Abuse And Neglect*, 473-481.
- Freymond, N., & Cameron, G. (2006). *Towards Positive Systems of Child and Family Welfare International Comparisons of Child Protection, Family Service and Community Caring Systems*. University of Toronto Press.
- G Gültekin, C. R. (2006). Çocuk ve Cinsel İstismar. *Adli Psikiyatri Dergisi*, 9-14.
- Gelsthorpe, L., & Kemp, V. (2002). *Comparative Juvenile Justice:England and Wales*. Toronto: Canadian Scholars' Press Inc.
- Güner, İ. Ş., Güner, S., & Şahan, M. H. (2010). Çocuklarda Sosyal ve Medikal Bir Problem; İstismar. *Van Tıp Dergisi*, 108-113.
- Güngör, F., & Durak, Y. (2016). Çocuk Hakları ve Uygulama Stratejileri Kapsamında Sokakta Çalıştırılan Çocuklar. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 21-24.
- İçağasıoğlu Çoban, A., & Özbesler , C. (2009). Türkiye'de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetler. *Aile ve Toplum*, 34-35.
- İnan, A. N. (1980). Çocuğun Korunması ve Polis. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 37(1), 244.
- İnsan Hakları Derneği. (2008). *Çocuk İhmalini ve İstismarını Önleme Öğretmenler ve Aileler Eğitim Kılavuzu*. Ankara: Berkay Ofset.
- Irmak , T. (2008). ÇOCUK İSTİSMARI VE İHMALİNİN YAYGINLIĞI ve DAYANIKLILIKLA İLİŞKİLİ FAKTÖRLER. *SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ*. İZMİR: Psikoloji Anabilim Dalı.
- Johansson, J. (2007). *Residential Care For Young People in Sweden:Homes, Staff and Residents*. Sweden: Göteborg University.

- Jonzon, E. (2006). *Child Sexual Abuse: Disclosure, Social Support, and Subjective Health in Adulthood*. Stockholm: Karolinska Institutet.
- Kara, B., Biçer, Ü., & Gökalp, A. S. (2004). Çocuk İstismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 140-151.
- Kara, Ö. (2010). Ankara İlinde Görev Yapan Pediatri Asistanları, Uzmanları ve Pratisyen Hekimlerin Çocuk İstismar ve İhmali Konusunda Bilgi Düzeyleri ve Yaklaşımlarının Krşılaştırılması. T.C. Ankara Üniversitesi Tıp Faküştesi.
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kars, Ö. (1994). *Çocuk İstismarı ve İhmalinin Nedenleri ve Okul Başarısına Etkileri*. Ankara.
- Kavgacı, G. (tarih yok). *Cinsel Terapi Merkezi*. Çocuk İstismarında Tedavi ve İstismarı Önleme: <http://www.cinselterapi-merkezi.com/?Bid=1002293> adresinden alındı
- Kaya, A. (2010). Çocuğa Yönelik Şiddet Çocuk Ebeveyn ve Eğiticilerin Algı Farklılıklarının Değerlendirilmesi. *Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Uzmanlık Tezi*. İzmir.
- Kır, M. (2015). SAĞLIK YÖNETİCİLERİNİN ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINA YÖNELİK BİLGİ VE FARKINDALIK DÜZEYLERİ. İstanbul.
- Knijin, T., & Nijnatten, C. (2011). Child Welfare in the Netherlands. N. Gilbert, N. Parton, & M. Skivenes içinde, *Child Protection Systems: International Trends and Orientations* (s. 223-243). Oxford Scholarship.
- Kocaer, Ü. (2006). Hekim ve Hemşirelerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Korkmaz, M., Saçan, S., Yücel, A. S., Gürkan, A., & Kırık, A. M. (2015). Çocuk İstismarı ve Cinsel İstismarın Önlenmesinde Medyanın Rolünün İncelenmesi. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*, 9-10.
- Kural, D. (2014). Çocuk İstismarı Ve İhmaline Yönelik Diş Hekimlerinin Farkındalık Düzeyleri. İstanbul.
- Kurtay, D. (2007). *Deli Dolu Yazar Kalem*. Milliyetblog: <http://blog.milliyet.com.tr/cocuk-istismarinda-risk-faktorleri/Blog/?BlogNo=54096> adresinden alındı
- Lammerts, R. (2012). The Netherlands Experiences of Parents and Professionals: What Works? *Prevent and Combat Child Abuse and Neglect National Report of Workstream*, s. 13.
- Linsey, A., & McAuliffe, A. M. (2006). Children at the Centre? The Children Act. *Children & Society*, 404-408.
- May-Chahal, C., & Cawson, P. (2005). Measuring child maltreatment in the United . *Child & Neglect*, 969-984.
- Mckee, B. E., & Dillenburger, K. (2009). Child Abuse and Neglect: Training Needs of Student Teachers. *International Journal of Educational Research*, 320-330.

- Ofset, B. (2008). *Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Öğretmenler ve Aileler İçin Eğitim Kılavuzu*. Ankara.
- Onur, B. (2007). *Çocuk Tarihi ve Toplum*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Özen, B. (2013). Düşme Nedeniyle Acile Başvuran 0-3 Yaş Grubu Çocuklarda Fiziksel İstismarının İncelenmesi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Öztürk, A. B. (2009, Ekim). Çocuğun Cinsel İstismarı ve Aileyle Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 89-97.
- Pala, B. (2011). *Geleceğin Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda Bilgi ve Farkındalık Düzeyleri*. Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Parton, N., & Berridge, D. (2011). Child Protection Systems: International Trends and Orientations. N. Parton, & D. Berridge içinde, *Child Protection in England* (s. 60-89). New York: Oxford University Press.
- Pelendecioğlu, B., & Bulut, S. (2009). Çocuğa Yönelik Aile İçi Fiziksel İstismar . *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 51.
- Polat, O. (1997). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Polat, O. (1998). Çocuk İstismarı Nedir? Çocuk İstismarı Tipleri. *Çocuk Forumu*(1), 5.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve Şiddet*. Ankara: Der Yayınevi.
- Polat, O. (2007). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 1, Tanımlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Polat, O. (Ocak). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 2, Önleme ve Rehabilitasyon*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*. (K. İnal, Çev.) Ankara: İmge Yayınevi.
- Sağır, M. (2013). Okul Öncesi ve Sınıf Öğretmenlerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Görevleri ve Farkındalık Düzeyleri. T.C Erciyes Üniversitesi Eğitim Bölümü Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Bölümü.
- Sarıbaş, A. K. (2013). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk İstismarına Yönelik Farkındalıklarının Belirlenmesi*. T.C. Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı.
- Sokullu, F. (2011). İstismar Mağduru Çocukların Suç Sonrası Sorunları ve Hukuksal Konumları. 197.
- Stoltenborgh, M., Ijzendoorn, M. H., Euser, E. M., & Bakermans-Kranenburgh, M. J. (2011). A Global Perspective on Child Sexual Abuse: Meta-Analysis of Prevalence Around the World. *SAGE Journals*, 79-101.
- Swedish Research Council for Health. (2015). Preventing Sexual Abuse of Children Report. *Working Life and Welfare*, 10-26.

- Şahin, F. (2006). *Çocuk İstismarının Tanımı, Epidemolojisi ve Multidisipliner Takım Yaklaşımının Önemi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Şükriye İlkay Güner, S. G. (2010). Çocuklarda Sosyal ve Medikal Bir Problem; İstismar. *Van Tıp Dergisi*, 108-112.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1995). *Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları*. Ankara: Bizim Büro Yayınevi.
- Tan, M. (1993). Çocukluk, Dün ve Bugün. *Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu*, (s. 7-10). İstanbul.
- Tekin, Ü. (2011). *Şiddet: Şiddet Kavramı, Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Çocuk İstismarı*. Ankara: Orient Yayınları.
- Tıraşçı, Y., & Türen, S. (2007). Çocuk İstismarı ve İhmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 70-74.
- Tomambay, İ. (2011). Avrupa Birliği Ülkelerinde Çocuk Koruma Anlayışı ve Türkiye'deki Çocuk Koruma Kanunu. *Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar* (s. 26-29). Ankara: SABEV.
- Tugay, D. (2008). Öğretmenlerin Çocuk İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeyleri. T.C. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Tuna, S. (2010). *Aile içi Çocuk İstismarı: Annelerin Bazı Risk Faktörleri Açısından İncelenmesi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Bölümü, İstanbul.
- Türk, S. (2010). Öğretmen Adayları ile İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İstismarı Potansiyeli Açısından İncelenmesi. T.C Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Programları ve Öğretim Anabilim Dalı.
- (2010). *Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Raporu*. Ankara.
- Uluocak, G. P., & Çoban, A. İ. (2011). Çocuk İstismarı Alanında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanları Açısından Profesyonel Karar Verme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(2), 165-166.
- Uncu, F. (2013). *Elazığ İlinde Görev Yapan Sağlık Çalışanlarının Çocuk İhmali ve İstismarı Konusunda Farkındalık Düzeyleri ve Bu Durumu Etkileyen Faktörler*. T.C. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Elazığ.
- UNICEF. (2004). *Unicef Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. Unicef Web Sitesi: <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Cocuk%20Haklarına%20Dair%20Sözleşme.pdf> adresinden alındı
- UNICEF. (2011). *Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri İçin Başvuru Kitabı İhmal ve İstismara Uğrayan Çocuğa Bütüncül Yaklaşım*. Ankara: Fersa Ofset Matbaacılık.
- UNICEF. (2013). *Toplumsal Koşullar ve Aile Ortamı*. UNICEF Web sitesi: <http://unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=17&mnid=65> adresinden alındı
- UNICEF. (tarih yok). *Çocukların Durumu: Riskler ve Çocuk Koruma*. UNICEF Web sitesi: <http://www.unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=22> adresinden alındı

- Urhan, G. (2009). *İsveç Mesleki ve Kültürel Değişim Programı Raporu*. Uluslararası Dostluk Konseyi.
- Urquiza, A., & Winn, C. (2013). *Treatment for Abused and Neglected Children: Infancy to Age 18*. U.S. Department of Health and Human Services.
- Yalçın, N. (2011). *Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: Yüksek Lisans Projesi.
- Yavuzer, H. (2012). *Çocuk Psikolojisi*. Remzi Kitabevi.
- Yenibaş, R., & Şirin, A. (2007). *Ailede Çocuğun İstismarı ve Umutsuzluk*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Yılmaz, B. (2015). Bir Hastanede Çalışan Hemşirelerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Bilgi ve Yaklaşımlarının İncelenmesi. *Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, 7. Ankara.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum*, 43-53.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2010, Nisan). Çocukların İhmal-İstismara Uğramasında Aile ve Çocuklara Yönelik Risk Faktörleri ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 77-83.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yüksel, F., Keser, N., Odabaş, E., Kars, G. B., Yurtkulu, F., Daşkafa, F., . . . Cayrat, E. (2013). Çocuk İstismarı ve Çocuk İzlem Merkezleri. *Tıbbi Sosyal Hizmet Merkezi*, 19-21.

EKLER

EK- 1

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Değerli katılımcı,

Katılımınız istenen bu çalışma bilimsel bir araştırma olup Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Programında tarafımdan Prof. Dr. Fethi Güngör'ün danışmanlığında yürütülmektedir.

Bu tutum ölçeği, İstanbul ili Pendik ilçesinde bulunan öğretmenlerin çocuk istismarına yönelik farkındalık düzeylerini ölçmek amaçlı hazırlanmıştır. Çalışmada sizden özel bilgileriniz istenmeyecektir. Verdiğiniz yanıtlar 3. kişilerle paylaşılmayacaktır. Bu anket bir araştırma için bilimsel amaçla kullanılacak ve verilen tüm bilgiler araştırmacı tarafından gizli tutulacaktır. Lütfen cevapsız soru bırakmayınız. Değerli katkılarınız için çok teşekkür ederiz.

Muhammed Çağrı ADEMOĞLU

-
1. Bu çalışmaya gönüllü olarak katılıyorum ()
 2. Cinsiyetiniz?
() Kadın () Erkek
 3. Medeni durumunuz?
() Evli () Bekâr
 4. Çocuğunuz var mı?
() Evet () Hayır
 5. Yaşınız?
.....
 6. Mesleki hayatınızdaki kaçınıcı yılınız?
.....
 7. Üniversite Öğreniminiz sırasında çocuk ihmali konusunda bilgi aldınız mı?
() Evet () Hayır
 8. Üniversite Öğreniminiz sırasında çocuk istismarı konusunda bilgi aldınız mı?
() Evet () Hayır
 9. Üniversite mezuniyeti sonrasında çocuk istismarı ve ihmali konusunda sertifikalı bir eğitim aldınız mı?
() Evet () Hayır

10. Bugüne kadar çocuk ihmali ile karşılaştınız mı?

☐ Evet ☐ Hayır

11. Karşılaştıysanız, bildirimde bulundunuz mu?

☐ Evet ☐ Hayır

12. Çocuk istismarıyla karşılaştığınızda bildirimde bulunmadıysanız neden bulunmadınız?

☐ Sorunu kendim daha iyi çözebileceğimi düşündüğüm için

☐ Yasal süreçlerle ilgili bilgim olmadığı için

☐ Uğraşmak istemediğim için

☐ Çocuğu daha kötü bir duruma sokabileceğimi düşündüğüm için

☐ Konuya ait yeteri kadar kanıt olmadığı için

☐ Diğer. Lütfen açıklayınız.....

13. Aşağıdaki branşlardan hangisi ya da hangilerinin çocuk istismarı ve ihmali vakalarının tanılanması aşamasında mutlaka olması gerekmektedir?

Sosyal Hizmet Uzmanı ☐ Çocuk Psikiyatristi ☐ Çocuk Hekimi ☐

Psikolojik Danışman ve Rehber ☐ Pedagog ☐ Ebe ☐

14. Çocuk ihmal ve istismarından şüphelendiğinizde nereye bildirimde bulunursunuz?

Sosyal Hizmet Müdürlüğüne ☐

Millî Eğitim Müdürlüğüne ☐

Sağlık Müdürlüğüne ☐

Okul Yönetimine ☐

Polis ☐

Diğer.....

Bilmiyorum ☐

15. Okulunuzda çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili tartışmalara şahit oldunuz mu?

☐ Evet ☐ Hayır

16. Çalıştığınız kurumda çocuk istismarı/ihmaline yönelik talimat / prosedür var mı?

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Bilmiyorum

**ÇOCUK İSTİSMARI VE İHMALİNİN BELİRTİ VE RİSKLERİNİN
TANILANMASINA YÖNELİK ÖLÇEK FORMU**

Sorular / Seçenekler		Asla katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1.	Fiziksel istismarın tespiti konusunda kendimi yeterli görmekteyim.					
2.	Cinsel istismarın tespiti konusunda kendimi yeterli görmekteyim.					
3.	Ekonomik istismarın tespiti konusunda kendimi yeterli görmekteyim.					
4.	İnternette istismarın tespiti konusunda kendimi yeterli görmekteyim.					
5.	Cinsel istismara uğrayan çocukların önemli bir bölümünün fiziksel istismara da uğramıştır.					
6.	Çocukluğunda ihmal edilen ebeveynlerin çocuklarını ihmal etme oranları daha fazladır.					
7.	Anne babanın çocuğa karşı baskıcı bir tutum sergilemesi, çocuğun ebeveynleri tarafından duygusal açıdan ihmal edilme riskini arttırır.					
8.	Ebeveynin çocuktan gerçekçi olmayan beklentilerinin olması çocuğunu duygusal açıdan ihmal etmesine yol açar.					
9.	Ebeveynin benlik saygısının düşük olması duygusal açıdan çocuk ihmaline yol açan önemli bir etmendir.					
10.	Anne yaşının çocuk ihmalinde önemi vardır.					
11.	Ebeveynin alkol ya da ilaç bağımlısı olması çocuk ihmali riskini attırır.					
12.	Ebeveynin mental sağlık sorunlarının olması, çocuğun					

	ebeveynleri tarafından ihmal riskini arttırır.					
13.	Çocuğa istismarda bulunan kişiler, eğitim düzeyi düşük kişilerdir.					
14.	Planlanmamış gebelik sonucunda doğan çocukların istismar edilme olasılıkları daha fazladır.					
15.	Planlanmamış gebelik sonucunda doğan çocukların ihmal edilme olasılıkları daha fazladır.					
16.	Aile reisinin işsizliği çocuk ihmaline yol açan bir faktördür.					
17.	Çocuk istismarında bulunan kişilerin gelir düzeyi düşüktür.					
18.	İhmale uğrayan çocuklar, çocuk sayısının fazla olduğu ailelere mensuptur.					
19.	Ailenin geniş ya da çekirdek aile tipinde olması çocuk istismarında önemli bir faktör değildir.					
20.	Çocuk istismarına üst sosyoekonomik düzeyde toplumlarda rastlanmaz.					
21.	Anne-baba arasındaki şiddet, çocukların istismar edilmesine yol açar.					
22.	Anne-baba arasındaki şiddet, çocukların ihmal edilmesine yol açar.					
23.	Evlilik dışı ilişkilerden doğan çocukların anne-babaları tarafından istismar edilme oranları daha fazladır.					
24.	Evlilik dışı ilişkilerden doğan çocukların anne-babaları tarafından ihmal edilme oranları daha fazladır.					
25.	İstismar uğrayan çocukların çoğunlukla öz saygıları düşüktür.					
26.	İstismara uğramaları çocukların okul başarılarını olumsuz etkiler.					
27.	İstismara uğramış çocuklarda intihar girişimleri ile karşılaşılabilir.					
28.	İhmal edilmiş çocuklarda yalan söyleme ve hırsızlık yapma durumu olabilir.					
29.	İstismara uğramış çocuklarda ilaç ve alkol bağımlılığına daha sık rastlanır.					

30.	İstismara uğramış çocuklar içe kapanıklık gösterebilirler.					
31.	Bebeklerin istismara uğrama riskleri fazladır.					
32.	Aşırı hareketli çocukların aileleri tarafından fiziksel istismara uğrama olasılıkları yüksektir.					
33.	Çocuğun cinsiyetinin istismar edilmesinde önemi yoktur.					
34.	Fiziksel ve mental engelli bebeklerin istismara uğrama olasılığı daha fazladır.					
35.	Herhangi bir çocuk istismarı vakası ile karşılaştığım zaman müdahale etmem konusunda kişisel bir sorumluluk duyarım.					
36.	Mesleki kimliğimin dışında da herhangi bir çocuk istismarı vakasıyla karşılaştığım zaman bildiğim tüm hukuki mercilere bildiririm.					
37.	Çocuk istismarına ilişkin bildiklerim sadece bu konuyla ilgili yasalarla sınırlıdır.					
38.	Lisans eğitimim süresince aldığım derslerin içeriklerinin bu konu hakkında yeterince bilgi sahibi olmamı sağladığını düşünmekteyim.					
39.	Mesleğime ilk başladığım günden bu yana çocuk istismarına yönelik farkındalığının geliştiğini düşünmekteyim.					
40.	Mesleğime ilk başladığım günden bu yana çocuk ihmaline yönelik farkındalığının geliştiğini düşünmekteyim.					
41.	Çocuk istismarı sorununun önlenmesi için sadece hukuki mercilerin olduğunu değil, bu konuda çalışmalar yürüten farklı bölümlerinde bulunduğunu düşünürüm.					
42.	Herhangi bir çocuk istismarı vakası ile karşılaşacak olursam ilgili meslek gruplarıyla birlikte çalışmak isterim.					
43.	Çocuk istismarı sorununun engellenmesi için mesleki kimliğimin dışında da her türlü çalışmayı yürütebilirim.					
44.	Çocuk istismarı sorununun önlenmesi için gerekli gördüğüm her türlü disiplinle koordineli çalışmaya özen gösteririm.					
45.	Çocuk istismarı vakalarında sosyal hizmet uzmanının rolünü ve önemini biliyorum.					

46.	Çocuk istismarı vakalarında öğretmenler ve sosyal hizmet uzmanları koordineli çalışmalıdır.					
47.	Çocuk istismarı konusunda sosyal hizmet uzmanının raporları önemsenmelidir.					
48.	Çocuk istismarı şüphesi olan ve/veya tanısı alan olguların hizmet alabileceği çocuk merkezleri olmalıdır.					
49.	Alanı ne olursa olsun, öğretmenlerin hepsi çocuk istismarı hakkında eğitim almalıdır.					
50.	Çocuk ihmali ve istismarı konusunda daha fazla bilgilenme gereksinimi duymaktayım.					

EK- 3

Etik Kurul Raporu

T.C. YALOVA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMA ETİK KURUL RAPORU

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı Sosyal Hizmet ABD yüksek lisans talebesi Muhammed Çağrı Ademoğlu'nun yürütücülüğünü yaptığı "İlköğretimde Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Farkındalık Düzeylerinin Değerlendirilmesi" başlıklı çalışması ve bu çalışma kapsamında ekte yer alan anket soruları Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Etik Kurul tarafından 26.03.2020 tarihinde yapılan toplantıda incelenerek değerlendirilmiştir. Ekte yer alan başvuru formundaki sorulara verilen cevaplar da göz önüne alınarak Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Etik Kurul'u tarafından :

(X) Çalışma etik açıdan uygun bulunmuştur.

() Çalışmanın etik açıdan geliştirilmesi gerekmektedir.

() Çalışma etik açıdan uygun bulunmamıştır.

Prof. Dr. Mustafa OKTAY

(Başkan)

Doç. Dr. Recep MAKAS
Üye

Prof. Dr. Süleyman BERK
Üye

Prof. Dr. Senay YÜRÜK
Üye

Prof. Dr. Hacı Yurris TAŞ
Üye

Prof. Dr. Ayşe BAKAR
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Salim SANCAKLI
Üye

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim KAYMAKÇI
Üye

EK- 4

Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Belgesi

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı :E-59090411-44-15767764
Konu : Anket Araştırma İzni

30.10.2020

YALOVA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

- İlgi: a) 25.09.2020 tarihli ve 13555437 sayılı yazınız.
b) Valilik Makamının 27.10.2020 tarihli ve 15695363 sayılı oluru.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Yüksek Lisans Öğrencisi Muhammed Çağrı ADEMOĞLU'nun "İlköğretimde Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarlarına İlişkin Farkındalık Düzeylerinin Değerlendirilmesi" konulu araştırma çalışmanız hakkındaki ilgi (a) yazınız ve ekleri ilgi (b) Valilik Onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve araştırmacının söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülüğüne göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun kamuoyuyla paylaşılması, koşullarla, gerekli duyurunun araştırmacı tarafından yapılması, okul idarecilerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda uygulanması araştırma bittikten sonra 2 (iki) hafta içerisinde araştırma sonuç raporu hakkında Müdürlüğümüz istememanket@meb.gov.tr adresine mail yoluyla bilgi verilmesi kaydıyla arz ederim.

Murat GÖZÜDOK
İl Millî Eğitim Müdürü a.
Şube Müdürü

- Ek:
1- Valilik Onayı
2- Ölçekler

Adres: İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü | Strateji Geliştirme Şb. Md.
Binbirdirek Mh. İmran Öktem Cd. No:1 Sultanhamet - Fatih İstanbul

Elektronik Ağ: istanbul.meb.gov.tr e-posta: ist.sgb34@gmail.com

Bilgi için: Dilek ALADAĞ
Telsiz 0 (212) 384 36 28

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden a45e-9aa9-3c2a-8556-3286 kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Muhammed Çağrı ADEMOĞLU ilk ve orta öğrenimini Elazığ'da, lisans eğitimini 2014-2018 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde tamamladı. 2018 yılında başladığı Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalındaki lisansüstü eğitimini Nisan 2022'de teslim ettiği iş bu yüksek lisans tez çalışması ile tamamladı.

2019 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Pendik Sosyal Hizmet Merkezinde sosyal çalışmacı olarak göreve başlayan Ademoğlu, iki yıl burada çalışmış olup halen Bartın Sosyal Hizmet Merkezinde görev yapmaktadır.

